

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Науково-навчальний центр НаУКМА «Інноваційна лабораторія»

Матеріали науково-практичної конференції

**Інноваційні ідеї в економічній науці: пошуки
вирішення сучасних проблем**

24-25 березня 2016 року

м. Київ

Збірник наукових праць включає розширені тези доповідей учасників науково-практичної конференції на тему: ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ: ПОШУКИ ВИРІШЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ, яка буде проходити 24-25 березня 2016 року в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) за адресою: м. Київ, вул. Волоська, 8, Галерея мистецтв НаУКМА ім. Олени Замостян.

Вхід з вул. Волоської 8 чи зі сторони вул. Іллінської 9, друге містечко НаУКМА, Культурно-мистецький центр НаУКМА (КМЦ), перший поверх, Галерея мистецтв НаУКМА ім. Олени Замостян.

АВТОРИ

ПЛЕНАРНІ ЗАСІДАННЯ І СЕКЦІЇ КОНФЕРЕНЦІЇ.....	4
Артьомова Т. І.	4
Бажал Ю. М.	6
Тарасевич В. М., Білоцерківець В.В., Завгородня О.О.	7
Бородюк О. В.	9
Бурлай Т. В.	11
Vogorai O. K., Abramovych A.M.	13
Галабурда М. К.	15
Григор'єв Г.С.	17
Гуменна О.В.	19
Жаліло Я.А.	21
Іванова Н.Ю.	23
Краус Н.М.	25
Кузьменко Л.Г.	28
Кузьменко В.П.	30
Мірошніченко В.В.	32
Москаленко О. М.	34
Nazukova N.	36
Нестеренко О. П.	38
Пугачов В.М.	41
Рилач Н.М.	42
Салатюк Н.М.	43
Сапачук Ю.М.	45
Сіденко В.Р.	47
Соколовська І.П.	49
Уманців Г.В.	51
Філіпенко А. С.	53
Хлоп'як С.В.	54
Чала Н.Д.	57
Шевченко О. О.	58
МОЛОДІЖНА СЕСІЯ АСПІРАНТІВ І СТУДЕНТІВ	60
Безкоровайний А.В.	60
Богдан Н.О.	62
Бодрова Д.В.	63
Волошин А.В.	65
Герасимчук Н. В.	67
Єфремова О.С.	69
Затварський І.Б.	70
Кулішов А.І.	71
Наконечний А.М.	73
Одарченко І. В.	74
Решетицька М.В.	76
Рибіна Є. П.	78
Риженков М.А.	79
Солодовнік Ю. С.	81
Сорокіна О.В.	83
Шикін П.Ю.	84
Шинкар О.І.	87
Якименко Т.І.	88

ПЛЕНАРНІ ЗАСІДАННЯ І СЕКЦІЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Артёмова Т. І.

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
д.е.н., головний науковий співробітник відділу економічної теорії

ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДРУНТЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Чверть століття ринкового реформування України не дали бажаних результатів: проблеми модернізації національної економіки і підвищення добробуту населення залишаються актуальним порядком денним. Особливостями відносин відтворення в сучасній Україні є нестійкий характер економічного зростання, структурна незбалансованість економіки і *товарного* експорту, залежність добробуту домогосподарств від диверсифікованих джерел грошових надходжень, в тому числі, від діяльності в сфері нестандартної і неформальної зайнятості. Практика світового господарювання пропонує різні форми і способи стимулювання ділової активності для переходу на траєкторію сталого розвитку: імпортозаміщення, проведення політики жорсткої бюджетної економії, посилення податкової дисципліни, активізація існуючих і створення нових інститутів розвитку, амністія тіньових і офшорних капіталів, вдосконалення механізмів кредитування і підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу. Втім, запорукою успішного застосування зазначених заходів є їх упорядкування в руслі відповідної концепції економічної політики, що, в більш широкому контексті, потребує осмислення закономірностей глобальних ринкових трансформацій та пошуку нових теоретичних підходів для упізнання та з'ясування сутності прийдешніх моделей господарського облаштування.

На рубежі XX – XXI століть становлення інформаційного суспільства з осередком у вигляді мережевої економіки ознаменувало початок глобальної модифікації системи економічних відносин за законами економічної інверсії. Розуміння природи глибинних зрушень у підвалинах суспільного життя актуалізує потребу соціально-економічного осягнення теорії відносності. Адекватною відповіддю на вказаний запит є формування релятивістської економічної теорії, здатної відобразити генезис та історичні долі свого об'єкта як складного феномену в єдиній просторово-часовій системі координат, що містить передумови і можливості багаторівневого вибору суб'єктів в імовірнісному діапазоні від абсолютної випадковості до жорсткої детермінації. Логіку серединного шляху як русло, що пролягає між двома граничними науковими підходами, кожен з яких символізує відчуження, покликана сьогодні сформувати політична економія за допомогою теорії економічної цінності.

Загальний статус теорії економічної цінності у вузькому (в системі економічних наук) та широкому (як ядра філософії господарства) розумінні обумовлюється трансцендентною сутністю поняття і відносин економічної цінності як блага, єдиного в троїстій визначеності граничної корисності, вартості і ціни, що об'єднує природно-економічні, організаційно-економічні та соціально-економічні зв'язки і відносини. Наступність ціннісної методології в працях В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо утворює витoki логіки серединного шляху – класичної течії економічної думки, що відображає методологію перетворених економічних форм. Протягом XIX–XX століть в розвитку економічної науки позначилися дві суперечливі тенденції. З одного боку, тут було сформовано теоретичні основи моделі загальної економічної рівноваги і сталого розвитку господарської системи. З іншого – ціннісний конфлікт між представниками провідних економічних шкіл поступово набув характеру глобального методологічного відчуження. Відокремившись одна від одної, трудова теорія вартості та маржинальна доктрина відійшли від логіки Серединного шляху і спровокували загальну кризу економічної теорії. Втім, ціннісна методологія не зникла і не девальгувала. У

другій половині XX століття в її надрах сформувалася модель економічної рівноваги, що може стати гідною відповіддю економічної науки на глобальні виклики новітнього періоду.

Нагальна потреба у відновленні ціннісної методології має не тільки абстрактно-наукові, а й суто практичні підстави. Оволодіння зазначеною методологією дозволяє адекватно оцінювати сучасні тенденції суспільного розвитку та може закласти концептуальне підґрунтя для виходу України на траєкторію сталого соціально-економічного розвитку. Так, світовий досвід свідчить, що плідна модернізація національної економіки обумовлюється успішністю трансформації моделі держави загального добробуту в модель ефективної держави. Засади становлення ефективної держави були позначені наприкінці 1990-х років у Доповіді Світового банку «Держава в світі, що розвивається»; проте глибинна сутність трансформації моделі соціальної ринкової держави до моделі ефективної держави не була адекватно усвідомлена інтелектуальною спільнотою через знецінення методології причинно-наслідкового аналізу. Це зумовило ціннісне вихолощування інститутів державно-приватного партнерства та соціальної відповідальності організації як паростків нових господарських порядків, а глобальна фінансово-економічна криза виявила межі для становлення інформаційного суспільства.

З позицій ціннісної методології можна з'ясувати, що модель ефективної держави формується на основі чіткого розподілу і забезпечення ефективного взаємозв'язку прав власності та відносин управління в системі держава – корпоративний сектор економіки. Її становлення пов'язане з формуванням відповідального економічного суб'єкта нового типу, що відрізняється інноваційною поведінкою, запроваджує на підприємстві ефективну систему корпоративного управління і високу корпоративну культуру, яка дозволяє гармонійно об'єднати інтереси найманих працівників, корпорації і суспільства; сприяє глибокій реструктуризації виробництва, соціалізації економічних відносин, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Ефективна система корпоративного управління впорядковує відносини між державою і приватними суб'єктами за умов поширення відносин децентралізації, підвищує результативність управління процесами суспільного відтворення, сприяє становленню соціально орієнтованої інноваційної економіки, а, отже, дозволяє зняти невизначеність економічних перспектив на шляху становлення інформаційного (постіндустріального) суспільства.

Отже, результативність планів соціально-економічної модернізації в Україні обумовлюється наявністю більш загальної проблеми становлення ефективної інноваційної держави. Втім, сьогодні держава не може повноцінно виконувати свою інноваційну історичну місію не тільки в країнах з перехідною економікою. Позбувшись значної частини активів внаслідок приватизації та не створивши адекватну систему сумісно-розділених відносин управління, держава поступово стала втрачати орієнтири і важелі соціального господарювання. На думку фахівців, кризовий стан економіки спонукає державні структури зосереджуватися на вирішенні конкретних проблем життєзабезпечення, але ігнорування панорамного бачення суспільних перспектив продукує утворення хибної спіралі песимістичних настроїв і кризового відтворення. Так, політика жорсткої бюджетної економії, яка сьогодні набула поширення в багатьох європейських країнах, не є далекоглядною внаслідок недостатнього її теоретичного забезпечення. Недосконалість методологічного інструментарію обумовлює спрощене трактування господарського життя та, відповідно, утворює нереалістичне підґрунтя для прогнозування економічних процесів і оцінки його наслідків. Затиснута формальними моделями та стереотипами традиційних управлінських підходів, сучасна держава, навіть у розвинених країнах, орієнтована на вирішення вузьких прагматичних завдань і не схильна до широкого панорамного мислення, усвідомлення своєї інноваційної функції. Переймаючи ознаки ринкового управління у фірми, керуючись принципами ефективності і тотального управління якістю у виробництві та наданні суспільних благ, державні структури залишаються в невіданні про закони соціально-економічної інверсії і зміст соціально-економічної природи фірми, аналіз яких потребує ціннісного погляду.

Бажал Ю. М.

Національний університет «Києво -Могилянська академія»,
д. е. н., професор, зав. кафедри економічної теорії

ПОЛІТЕКОНОМІЯ ПОДВОЄННЯ ВВП

На початку 2015 року Указом Президента України була затверджена наразі діюча Стратегія сталого розвитку «Україна 2020», де серед стратегічних індикаторів визначено підвищення ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності) до 16 000 доларів США. Це завдання подвоєння даного параметру за п'ять років. Згідно з відомим з курсу макроекономіки «правилом 70» для його виконання необхідно, щоб середній щорічний темп зростання даного індикатора складав 14%. За підсумками 2015 року очікується 1% зростання, що вказує на не реалістичність затвердженої стратегії. Але навіть у разі виконання поставленого завдання Україна у 2020 році змогла би тільки досягти рівня Ботсвани 2014 року і далеко не наблизиться до показників 2014 року Естонії (26 300), Росії (24 710), Польщі (23 930). У зв'язку з цим постає традиційне політекономічне питання про джерела економічного зростання країни і відповідну економічну політику, що також ставить питання про оцінку адекватності та реалістичності запрограмованих факторів зростання в українській стратегії.

У доповіді зроблено стислий огляд історії розвитку політекономії як пошуку відповіді на центральне макроекономічне питання: «Як держави багатіють?». Відповідь на це питання давалась різними теоріями у ракурсі визначення природи і джерел генерування агрегованої доданої вартості країни. Виконаний історичний аналіз привів до висновку, що кожна нова теорія політекономії висувала новий головний фактор генерації доданої вартості країни, який забезпечував економічного зростання. На донауковому етапі генезису політекономії таким фактором вважали військову силу, що дозволяє збагачуватись через захоплення активів та ресурсів інших країн. Меркантилізм ототожнював рівень багатства держави з обсягом її золото-срібних запасів, який міг переважно збільшуватись через міжнародну торгівлю. Фізіократи вважали таким основним фактором землю, і, відповідно, розвиток сільського господарства. Класики переконали, що основою багатства є будь-яка праця. Неокласики затвердили віру, що економічне процвітання забезпечує вільне ціноутворення на конкурентних ринках. Кейнсіанці висунули на перший план фактор інвестицій в умовах макроекономічної рівноваги. В сучасній Україні можна зустріти чимало експертів і політиків, які й тепер свої рекомендації методологічно базують на якійсь з цих концепцій. Проте у доповіді надано обґрунтування наявності «життєвого циклу» кожної з цих теорій. Тобто спочатку їхнє практичне впровадження сприяло поступу людської цивілізації, але надалі приходили кризи, революції, після яких вже формувалась нова теорія головного фактору розвитку. Сьогодні політекономія перебуває у черговій кризі і знову, як це вже було в історії не один раз, поширюється думка про її вичерпаність як науки. Разом з тим, автор формує аргументи на користь того, що теперішню кризу політекономії буде подолано розвитком методології та управлінських інструментів політекономії інновацій.

Для підтвердження цього висновку висвітлюється хронологія виникнення базових технологічних інновацій, яка порівнюється з хронологією економічних криз та датами виходу книг з теорії політекономії, які вводили у науковий обіг нові концепції щодо головного фактору створення доданої вартості. Висувається гіпотеза, що саме поява нових ключових факторів технологічних парадигм обумовлювало не тільки вихід з економічних криз, а й зміну фундаментальних візій різних течій економічної теорії. Останні чомусь «не бачили» вирішальної ролі технологічних інновацій у постійному зростанні багатства держав. У цьому плані автор розрізняє фактор «продуктивності праці», який ґрунтовно представлений у багатьох теоріях як виразник технологічних змін, і фактор власне «інновацій» (за Шумпетером), який залишався і залишається методологічно майже не поміченим. Доказом цьому в Україні є офіційні стратегії та програми економічного розвитку, де категорія «інновація» присутня тільки у ролі модної фігури мови, а не як пріоритет,

напрям і метод реальної політики. Мейнстрімівські теорії зосереджувались на нових формах соціально-економічних явищ, але залишали на периферії аналізу інноваційну першопричину соціально-економічних трансформацій.

Наведений історичний перелік головних економічних факторів генерації агрегованої доданої вартості є видимими проявами певних технологічних революцій. Наприклад, нові технології і розвиток суднобудування і мореплавства у передових арабських державах, а за тим в Європі (Іспанія, Голландія, Британія та ін.) інпринтувалися в теорії значимістю фактору міжнародної торгівлі (меркантилізм). Успішне застосування нових сільськогосподарських технологій зробило багатими відповідні країни і обумовило появу вчення фізіократів. Промислова революція відкрила широкі можливості для розвитку підприємництва і обумовила збагачення країн-адептів, що втілювалось у теоріях класиків та неокласиків через піднесення значущості «невидимої руки» Адама Сміта, залишивши у затінку таку першопричину, як інноваційні технологічні зміни. Ця ситуація яскраво і драматично ілюструється сучасною українською економікою: спроби її лібералізації без потужного інноваційного розвитку обумовили аутсайдерську позицію України у світових економічних змаганнях. Затримка з інноваційною технологічною структурною перебудовою економіки країни багато у чому обумовлює її занепад. Це відбувається тому, що саме постійна генерація і застосування технологічних інновацій створюють нову додану вартість і забезпечують економічне процвітання країни.

Тарасевич В. М., Білоцерківець В.В., Завгородня О.О.

завідувач кафедри політичної економії та менеджменту, д.е.н., проф.; професора кафедри політичної економії та менеджменту, д.е.н., проф. - Національна металургійна академія України, Дніпропетровськ.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ІННОВАЦІЙ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ В ЕВОЛЮЦІЙНОМУ ВИМІРІ

Інноваційна проблематика, що виходить на передові позиції світової та вітчизняної економічної думки в останній чверті XX ст., продовжує впевнено утримувати лідерство і на початку третього тисячоліття. У широкій панорамі відповідних досліджень знаходять відбиття еволюція вчення про інновації та методологічні засади пізнання інноваційних процесів, глобальні тенденції, закономірності та прогностика інноваційної динаміки, уявлення про технологію інноваційної діяльності й алгоритми ухвалення інноваційно-інвестиційних рішень, інституціональні форми, механізми та інструменти регулювання інноваційного розвитку тощо. Формування переважної частки відповідних розробок і здобутків припадає на кінець минулого сторіччя. Непозбавлений певної еклектичності прорив у розвитку теорії інновації корелює із синхронізованими хвилями взаємопов'язаних базисних нововведень у всіх сферах суспільного буття в період становлення постіндустріального суспільства.

Емпіричне збагачення інноваційної проблематики не тільки відкриває перед науковцями нові горизонти пізнання, а й посилює інтерес до категоріальних проблем постнекласичної теорії інновацій. Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що визнані в колі фахівців незавершеність і суперечливість її понятійного простору спричинена, насамперед, відсутністю вихідної категорії, первісної абстракції, що: а) символічно та семантично асоціюється із новим – унікальним та оригінальним, аналогів якого раніше не було; б) має філософський і загальнонауковий статус, детермінований всюдисутністю та всезагальністю нового, генерація, та дифузія якого є невід'ємним моментом буття будь-яких відкритих автопоезійних систем; в) утворює ядро системи споріднених категорій, спроможної адекватно розкрити закони та механізми якісного оновлення універсуму. Для позначення первісної абстракції, що у «згорнутому» стані містить все різноманіття сутності нового, його змісту та проявів, пропонується використання терміну «неос». Неос – це

принципово новий ун (частка універсуму), синергетична суперечлива єдність піонерних мемів та генів, першоджерело та первісна субстанція оригінального та нового.

З метою запобігання ґрунтовній ревізії тезаурусу міждисциплінарної теорії інновацій доцільно зберегти латинську етимологію вже узвичаєних понять і, відповідно, корінь «нов» (від лат. *povus* – новий) у категоріях, що відображають різноманітні аспекти буття та поліморфізм носіїв новизни антропогенного походження (рис. 1). Отже, пропонується такі абстрактні якісно нові результати людської діяльності називати новаціями, а вже для позначення їх прикладних, упроваджених форм, що *de facto* інтегруються у середовище та, реалізуючи перетворювальний потенціал, наділяють його новою оригінальною якістю, вживати термін «інновації».

Результати ретроспекції й аналізу сучасних парадигмальних зрізів економічної теорії інновацій засвідчують її перебування на етапі становлення. На даний момент найбільш розробленою та наближеною до завершення є її складова, що забезпечує «вихід» на мікроекономічну практику і представляє конкретику й емпірику інновацій. Формування фундаментальної складової економічної теорії інновацій йде повільніше за прикладну, що обумовлює порівняно більшу кількість ґносеологічних і методологічних прогалин у її предметному просторі. Окрім внутрішньо суперечливого тезаурусу постнекласичної теорії інновацій йдеться, насамперед, про: закони, що визначають внутрішню логіку інноваційних процесів, генетичні механізми та фактори інноваційних метаморфоз макроекономічної системи; дискусійність питань щодо засад управління синергією інноваційних взаємодій економічних акторів; відсутність інтегрованого бачення функцій і екстерналій інноваційної макродинаміки, впливу економічного та неекономічного на потужність і дисипацію її синергетичного ефекту; невизначеність із співвідношенням між самоорганізацією та організацією в інноваційному макропроцесі, з роллю та компетенціями держави щодо його координації та регулювання.

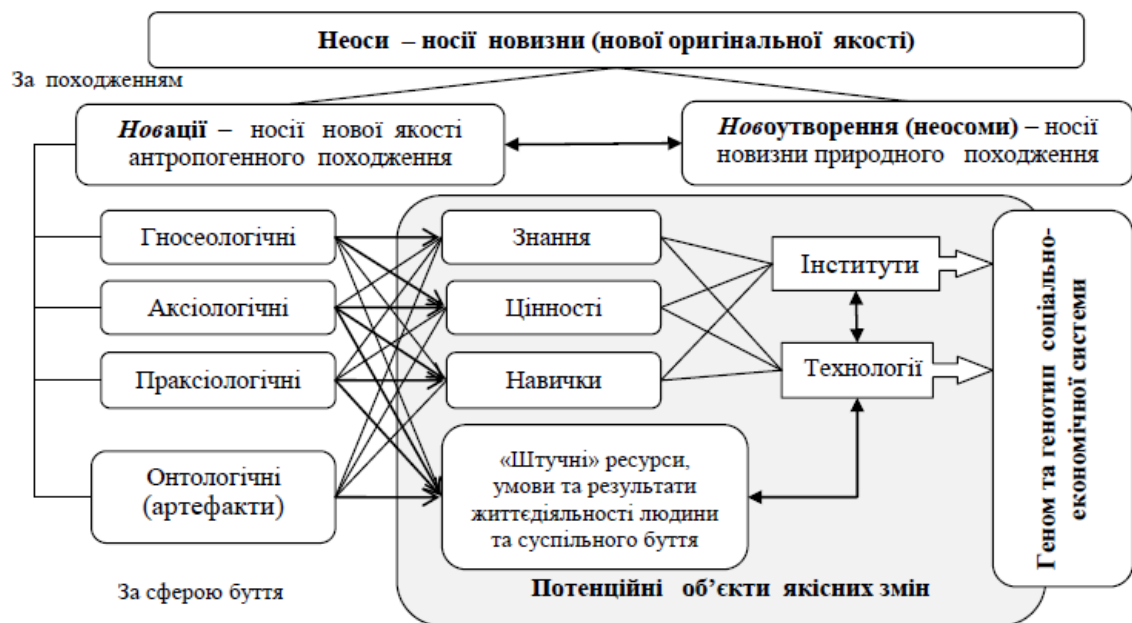

Рис. 1. Класифікація неосів за походженням, сферою актуалізації та потенційними об'єктами якісних змін [складено авторами]

Еволюційний метод дослідження є найбільш адекватним універсаліям та модерним ексклюзивам інноваційної динаміки. Він обумовлює погляд на економічні системи і процеси будь-якого рівня агрегації і як на нелінійні, складноорганізовані, відкриті, людинорозмірні, підкорені в еволюційному русі імперативам самозбереження та саморозвитку. Атрибутами буття таких систем є автодинамічність, циклічність, перманентна нестабільність, дисипативність, ґностично-наукова самореференція, прогресизм, селективна інноваційна

мінливість, спрямована на підвищення ефективності метаболізму, збереження та нарощування відтворювального потенціалу, подовження тривалості життєвого циклу. Водночас із застосуванням цього методу відкриваються перспективи дослідження інновацій як носіїв і каталізаторів якісної мінливості, як інструментів спрямованого удосконалення геному економічних систем, авангардиції та модернізації їх технологічного й інституційного генотипу.

Заходи з удосконалення національної економічної генетики мають бути спрямовані на: а) виявлення та послаблення інститутів, що стають на перепоні розвитку; б) селекцію носіїв новизни за критеріями патріотичності, ефективності та конкурентоспроможності; в) підтримку різноманіття генетичних форм, посилення ефективної конкуренції між ними; г) інтенсивну культивування еволюційно перспективних, цілеспрямоване інвестування в їх становлення, розвиток, популяризацію та поширення; д) вибірковий імпорт інститутів, що «прищеплюються» до власного економіко-генетичного матеріалу. Робити це необхідно вкрай обережно і поступово, проводячи селекцію за критерієм стратегічно ефективної комбінаторики власного та зовнішнього привнесеного, що передбачає, як мінімум, сумісність імплантатів із середовищем. Порушення принципу спадковості істотно перешкоджатиме сталості еволюційного руху економічної системи-реципієнта інновацій та, в найкращому випадку, може призвести до відторгнення нових цінностей, моделей поведінки та організаційних структур. У найгіршому, – призвести до породження і вкоріненості в національний геном економічних химер. Останні не тільки паразитують на суспільних бюджетних фондах й позбавляють частки ресурсів розвитку національне відтворення, а й обслуговують канали імпорту надлишкової ентропії, що скидається розвинутими країнами в різних формах на економічну півпериферію та периферію.

Бородюк О. В.

Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління»
Міністерство фінансів України, м. Київ

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Актуальність: на сьогоднішній день важливим питанням є необхідність вдосконалення механізму розвитку національних фінансових систем і координації грошово-кредитної політики, у зв'язку з нестабільністю функціонування фінансових ринків, розбалансованими системами їх саморегулювання та тісним зв'язком державних фінансів із корпоративними, насамперед з банківською діяльністю.

Мета: розглянуто головні напрями та основні завдання механізмів грошово-кредитної політики, європейський досвід, класифікацію світової фінансової кризи, суверенного боргу, варіантів виходу з кризи у Єврозоні.

В зв'язку з необхідністю управління державними запозиченнями та збільшенням державного боргу у багатьох європейських країнах велике значення має координація грошово-кредитної політики, яка в останні роки суттєво посилилась. Світова фінансова криза за останні роки вичерпала можливості європейських урядів протистояти загрозам.

Найважливіші стратегічні цілі грошово-кредитної політики:

1. поєднання механізмів таргетування інфляції з використанням бюджетних правил, які забезпечують досягнення цільових показників дефіциту державного бюджету та обсягів державного боргу;
2. забезпечення належного рівня прозорості діяльності уряду та центрального банку.

Так, Новою Зеландією в 1994 році прийнято «Акт фінансової відповідальності», де вперше були розроблені довгострокові бюджетні стратегії забезпечення фінансової стабільності, та прийняття у 1997 році Великобританією «Кодексу бюджетної стабільності».

Під час розробки та реалізації грошово-кредитної політики центральні банки орієнтуються на забезпечення стабільності національних грошових одиниць та реалізацію монетарних режимів, які ґрунтуються на утриманні цінової стабільності. Вчені міркують, що підтримка стабільності загального рівня цін в економіці, досягнення якої дає змогу проводити антициклічну грошово-кредитну політику, забезпечувати високий рівень зайнятості, повинна бути метою не тільки центральних банків, та інших органів державної влади [1].

Таблиця 1 Зростання світової економіки та валовий борг сектору державного управління окремих країн світу в 2008 -2013 роках.

Групи країн	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Зростання світової економіки, %	2.8	-0.6	5.2	3.8	3.3	3.9
Валовий борг сектору державного управління, у % до ВВП						
Увесь світ	59.5	65.9	70.0	70.1	70.9	70.9
Країни з розвинутою економікою	82.0	93.7	99.7	103.5	107.6	110.2
США	76.1	89.9	98.5	102.0	107.6	112.0
Єврозона	69.8	79.4	85.3	88.4	91.1	92.5
Франція	68.3	79.0	82.4	87.0	90.7	93.1
Німеччина	66.7	74.4	83.2	81.5	81.6	79.8
Італія	105.8	115.5	118.4	121.4	125.3	126.6
Іспанія	39.9	53.6	60.8	70.1	78.1	84.0
Японія	196.2	216.3	219.0	233.4	241.0	246.8
Великобританія	52.5	68.4	75.1	80.8	86.6	90.3
Канада	71.1	83.6	85.1	85.5	86.7	84.7
Країни з ринками, що формуються	34.7	36.7	40.8	37.8	36.4	35.0
Китай	17.0	17.7	33.5	26.6	23.3	20.9
Індія	74.7	74.3	67.4	65.8	65.3	64.4
Росія	7.9	11.0	11.7	10.5	11.2	12.1
Бразилія	63.5	66.9	65.2	66.0	64.2	62.0
Мексика	43.1	44.7	42.9	42.7	43.2	43.5
Південна Африка	27.4	31.5	35.3	37.9	40.0	41.5
Країни з низькими доходами	39.2	42.4	40.8	40.0	40.3	40.2
Країни Групи 20-ти	66.4	73.3	78.2	77.8	78.5	78.4
Країни Групи 20-ти з розвинутою економікою	87.6	100.1	106.4	110.2	114.6	117.4
Країни Групи 20-ти з ринками, що формуються	34.8	35.9	40.8	37.1	35.3	33.8

Джерело: складено за даними (По мере усиления рисков снижения роста налогово-бюджетная политика не должна сбиваться с пути.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fm/2012/update/01/0112r.pdf>).

Головні напрями грошово-кредитної політики:

- таргетування або зниження рівня інфляції;
- забезпечення адекватної боргової політики;
- фінансування дефіциту державного бюджету, в тому числі шляхом випуску державних цінних паперів та монетизації державного боргу;
- стимулювання економічного зростання;
- управління дефіцитом платіжного балансу.

Основним завданням грошово-кредитної політики є стримування інфляції та забезпеченням протягом тривалого часу її низького рівня. Уряд та центральний банк несуть однакову відповідальність за невиконання цього завдання в межах своїх функцій і наявних в їхньому розпорядженні інструментів. Уряд має більше можливостей впливати на стримування інфляції пропозиції, а центральний банк – на стримування інфляції попиту. В зв'язку із своєю специфікою та функціями центральний банк більше уваги приділяє питанням стримування інфляції, ніж уряд [2].

Література:

1. Банковская система России 2011: тенденции и приоритет посткризисного развития. Информационно-аналитические материалы XII Всероссийской банковской конференции. – МФПА. – 24 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bfi.ru/site/rus/develop/msk_SHORT_2011.; Dixit A. Symbiosis of Monetary and Fiscal Policies in a Monetary Union / A.Dixit, L.A.Lambertini // Journal of International Economics. – 2003. – № 60. – Р. 235-247.
2. Улюкаев А.В. Перспективы макроэкономического развития и сред не срочные задачи Банка России / А.В.Улюкаев // Деньги и кредит. – 2012. – № 1. – С. 6–8.

Бурлай Т. В.

Інститут економіки та прогнозування НАН України,
к.е.н, доц., с.н.с. відділу економічної теорії

ОСНОВНІ РИЗИКИ ТА РЕГУЛЯТОРНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄС

Постановка проблеми. Невід'ємною ознакою повноцінної європейської інтеграції України є запуск і підтримання конвергенційних процесів, тобто поетапного зближення економічних, соціальних, інституційних параметрів розвитку нашої держави та ЄС. Зокрема, в ході соціальної конвергенції України та Євросоюзу у перспективі має скорочуватися різниця між їх показниками, що стосуються соціальних стандартів, рівня добробуту, зайнятості, доступу до ринків праці, освітніх, медичних і соціальних послуг, дискримінації за ознаками статі, віку, інвалідності тощо, питомих витрат на реалізацію соціальної політики та ін. Саме забезпечення державою соціальної конвергенції з ЄС обумовлює досягнення цілей її соціального розвитку, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом – значущого підвищення рівня та якості життя людей; поглиблення соціального партнерства; побудови сучасного ринку праці та збільшення достойних робочих місць; підвищення якості, доступності та фінансової стабільності систем соціального захисту; скорочення бідності та зміцнення соціальної згуртованості у суспільстві.

Однак, статистично оцінюючи вітчизняну соціальну динаміку протягом останніх двох років, можна обґрунтовано твердити про відсутність соціальної конвергенції України та ЄС і більш того – формування загрозливих тенденцій соціальної дивергенції між ними. За вказаний період, під впливом глибокої соціально-економічної кризи, триваючого військового конфлікту на Донбасі, а також неефективної соціальної політики з численними елементами шокової терапії в Україні відбулося більш ніж двократне зниження державних соціальних стандартів (у валютному еквіваленті), майже триразове зростання заборгованості з виплати заробітної плати, різке скорочення соціальної підтримки та соціального захисту населення, масштабне поширення бідності та посилення соціальної уразливості його основних груп.

Зокрема, якщо оцінювати динаміку рівня добробуту та соціального розшарування українського суспільства, то за даними звіту ПРООН, у 2015р. за основними показниками бідності Україна відкотилася практично на десятиріччя назад [1, с. 21-22]: частка бідного населення за національним критерієм (визначається на основі медіанного рівня сукупних витрат у розрахунку на одну умовну особу) зросла до 30,6%, а частка людей, чиє споживання

є нижчим за рівень фактичного прожиткового мінімуму (за офіційними даними Мінсоцполітики, у грудні 2015р. його величина становила 2493 грн.), зросла до 32,0%.

На сьогодні відсутність соціальної конвергенції України та ЄС пов'язана з протилежними тенденціями у їх поточному розвитку – негативна соціальна динаміка в нашій країні та певне поліпшення соціальних параметрів розвитку Євросоюзу, де з 2014р. спостерігаються чіткі ознаки виходу з тривалої економічної рецесії. У контексті євроінтеграційних устремлінь України, її зобов'язань, узятих унаслідок ратифікації Європейської соціальної хартії (переглянутої) та Угоди про асоціацію з ЄС, а також її відданості досягненню ухвалених ГА ООН у вересні 2015р. Цілей у галузі сталого розвитку, з яких практично усі є соціально-орієнтованими, для нашої держави вкрай важливо зламати негативний тренд соціальної дивергенції та забезпечити реальну соціальну конвергенцію з Європейським Союзом.

Державна політика для досягнення цієї мети має будуватися й упроваджуватися з урахуванням існуючих ризиків ендегенного та екзогенного походження. До основних *ендегенних* (внутрішніх) ризиків забезпечення соціальної конвергенції України та ЄС, на нашу думку, слід віднести:

- тривалий характер внутрішньої соціально-економічної кризи і зниження міжнародної конкурентоспроможності України;
- розвиток демографічних процесів, пов'язаних з постарінням і скороченням населення;
- неурегульованість військового конфлікту та масштабність надзвичайно складної соціально-гуманітарної ситуації на Донбасі, загострення проблем, пов'язаних із соціальною підтримкою, працевлаштуванням, соціальною адаптацією та реінтеграцією внутрішньо переміщених осіб;
- слабкість чи деформованість інститутів, необхідних для успішної конвергенції української та європейської систем соціального розвитку, насамперед, інститутів державного регулювання та стратегічного планування, інститутів ринків соціального профілю – ринку праці, ринку соціальних послуг та ін., інститутів пенсійного та соціального страхування, інститутів соціального забезпечення та захисту, інститутів соціального партнерства та громадського контролю.

Серед головних *екзогенних* (зовнішніх) ризиків варто виділити такі:

- посилення турбулентності глобальної економіки, частоти її кризових станів;
- ресурсна обмеженість Євросоюзу для прискорення інтеграції країн-претендентів;
- значна трансформація Європейської соціальної моделі, яку експерти образно називають «душею Європи» і пов'язують з нею інтеграційну єдність, ефективне посткризове відновлення та стабільне економічне зростання ЄС [2, с. 9-52];
- пріоритет економічної інтеграції в ЄС над соціальною, що обумовлює ситуацію, за якої нові країни-учасниці з низькими соціальними стандартами стають більш конкурентоспроможними за критерієм виробничих витрат [3, с. 53], що є для них демотиватором до підвищення державних соцстандартів.

Концептуальні пропозиції щодо вирішення проблеми. Ключовими напрямками забезпечення з боку України її соціальної конвергенції з ЄС у сучасних умовах вбачаються: активізація соціально-економічного розвитку держави і створення інституційного середовища, необхідного для повноцінної інтеграції до єдиного соціального простору об'єднаної Європи.

Шляхи впровадження авторських ідей. На наш погляд, рух задля реалізації концептуальних пропозицій щодо забезпечення соціальної конвергенції України та Євросоюзу має здійснюватися кількома основними шляхами:

- 1) невідкладна розробка та впровадження Стратегії відновлення та активізації соціально-економічного розвитку держави, з окремим підрозділом щодо стабілізації та відродження постраждалих територій Донбасу;

- 2) підготовка за європейськими методиками проекту довгострокової Програми конвергенції України та ЄС, що базуватиметься на ключових параметрах вищезазначеної Стратегії та враховуватиме відповідні цілі (макроекономічні, соціальні, інституційні) Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- 3) відповідна корекція та пролонгація Плану заходів з імплементації вказаної Угоди на 2014-2017 роки, затвердженого розпорядженням Кабміну від 17.09.2014р. №847;
- 4) зміна ідеологічних засад державного регулювання у соціальній сфері та перехід (враховуючи відповідний європейський досвід) від традиційної соціальної політики до політики соціальної якості, яка реалізується Євросоюзом починаючи з 2000-х років і спрямована на досягнення суспільного стану, за якого громадяни мають можливість брати участь в соціальному та економічному житті суспільства в умовах підвищення власного добробуту та особистого потенціалу;
- 5) удосконалення системи соціального захисту населення та значне підвищення його рівня, що сприятиме соціальному прогресу, а також посиленню індивідуальної життєстійкості громадян і стійкості національної економіки в цілому [4, с. 97].

Література:

1. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна: 2000-2015 / Нац. доповідь. – К., 2015. – 124 с.
2. The European social model in crisis: is Europe losing its soul? / Ed. by D. Vaughan-Whitehead. – Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2015. – 627 pp.
3. Vandenbroucke F. A European Social Union: 10 Tough Nuts to Crack / Report Vulnerabilities and Building Resilience. – United Nations Development Programme, 2014. – 226 pp.
4. for “Friends of Europe” High-Level Group. – Brussels, Spring 2014. – 158 pp.
5. Human Development Report 2014. Sustaining Human Progress: Reducing

Voropai O. K.*, Abramovych A.M.**

*National University “Kyiv-Mohyla Academy”, PhD, marketing and business management department.

**Nizhyn State Gogol University deputy head, foreign languages department

VALUE CO-CREATION: UNIVERSITY MANAGEMENT CHALLENGES IN UKRAINE

Introduction. Ukraine is currently experiencing deep economic and political transformation. The important role of higher education in this process is recognized by university management as well as by the society. University leaders operating in a dynamic marketing environment understand the need of introducing innovative management approaches. Value co-creation can be one of the possible alternatives to ensure success.

Main findings. Value co-creation paradigm is a basic of modern marketing thinking. Participatory approach in value creation, discussed by Raval and Grönroos [1], was then developed by Prahalad and Ramaswamy [2], emphasizing that cooperative value-creation process should involve multiple actors and resources. Views and definitions of value co-creations differ depending on the context and discipline (e.g., marketing theory, strategic management, innovation management, etc.) One of the most aggregated definitions is given by Roser et al., who consider co-creation as “an active, creative and social process, based on collaboration between producers and users that is initiated by the firm to generate value for customers” [3, p.9].

In terms of higher education management, in our opinion, value co-creation can be defined as the holistic process of collaboration between university management team, teachers and students,

aimed at generating value for all stakeholders. Joughin has identified three main ways, how institutions can involve students in order to benefit from their knowledge and talents [4]:

- provide for more information exchange;
- consult with students;
- give students decision-making responsibility in many spheres of university life and complete responsibility for some spheres of student life.

Ukrainian universities are currently facing the problem of implementing the value-co-creation strategy and maximizing the efficiency of such involvement. Based on value co-creation matrix, introduced by Roser at el. [3, p. 8], we can distinguish six co-creation directions in terms of value type and university role (see Figure 1).

Some forms of student involvement are more university-driven (mass customization), while others tend to be initiated by students (different types of student authorities). Depending on the value created, collaboration may be addressing personalized benefits (through UGC or co-production) or benefits for all customers (through co-management).

From the discussion and matrix, mentioned above, it can be argued that co-creation is a complex issue. Current university management in Ukraine on the one hand is experiencing the same problems concerning value co-creation as the rest of the complex system. On the other hand, the external economic and marketing environment is creating additional challenges for strategic management in higher education.

- students are regarded as low qualified participants; they are here to be taught, not to teach university managers;
- value co-creation is a process, dictated from top to bottom, where top is the ministry of education and bottom is university management team. Whereas in other markets this strategic choice is made by the company management itself;

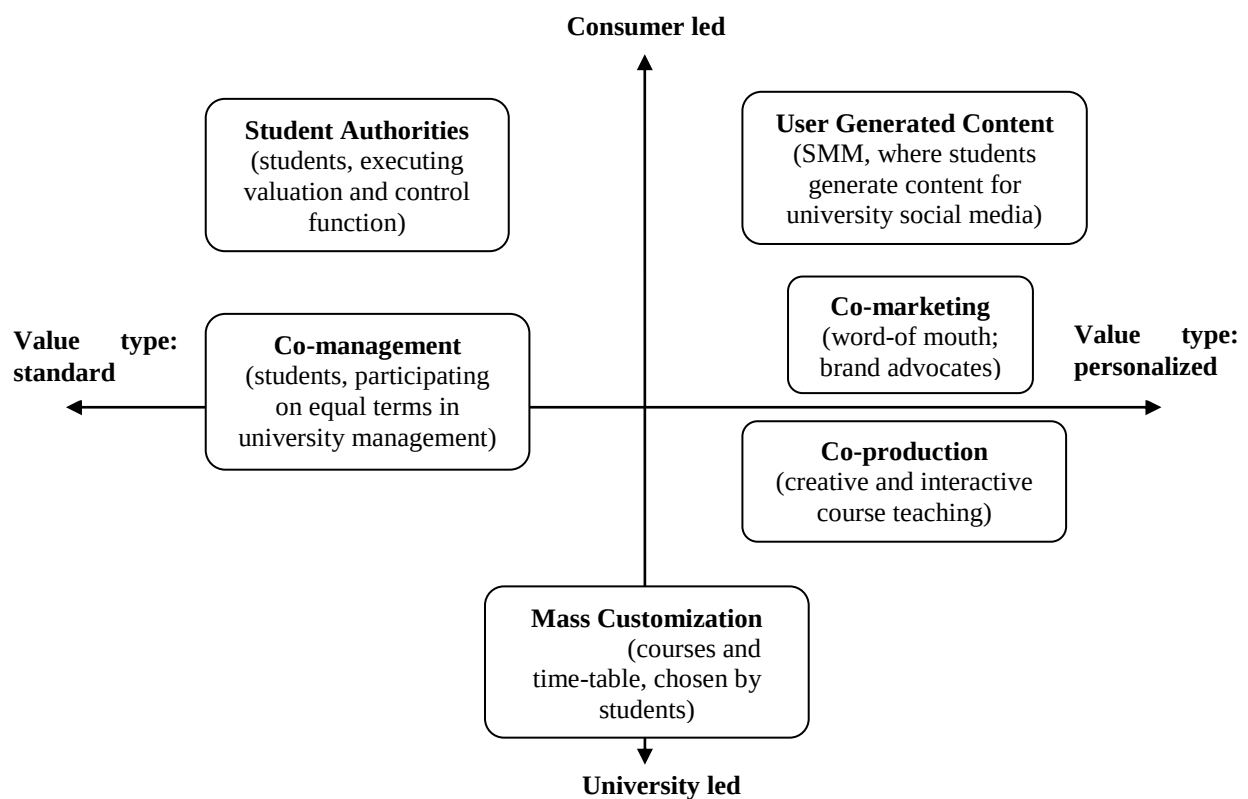

Figure 1. Value Co-creation Matrix in University Management.

- higher education is experiencing systematic problem: dilemma of theory and practice. In this process clients (students) follow the idea of education commercialization, while management

of classical universities still sticks to the theoretical approach.

- co-creation actors are characterized by different goals. Students regard higher education as the source of practical skills, needed for their future career. Whereas university teachers and management aim more for academic side of things, juxtaposing what is traditional and what is innovative.

Conclusions. While students and teachers may initiate, management should lead value co-creation process, taking rather proactive role in finding a compromise between participant parties instead of protecting just one of them. On the other hand one of the strategic goals should be the increase in competence of all stakeholders, who take part in value co-creation.

References

1. Ravald A., Grönroos Ch. The Value Concept and Relationship Management // European Journal of Marketing. – 1996. – Vol. 30. – P. 19-30 // 30 <https://www.deepdyve.com/lp/emerald-publishing/the-value-concept-and-relationship-marketing-R34fNWZJN7>
2. Prahalad C.K., Ramaswamy V. The Future of Competition: Co-creating Unique Value with Customers. – Boston: Harvard Business Review Press, 2004. – 272p.
3. Roser T., Samson A. at el. New Pathways to Value: Co-creating Products by Collaborating with Customers. – London: LSE Enterprise, 2009. – 21p. // http://personal.lse.ac.uk/samsona/cocreation_report.pdf
4. Joughin L. The Role of the Student in College and University Government //The Symposium on Academic Freedom and Responsibility. – LA, 1968. – P. 3-15 // <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED034479.pdf>

Галабурда М. К.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ
к.е.н., доцент кафедри політичної економії

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Теоретичне обґрунтування політики інноваційного розвитку на сучасному етапі еволюції вітчизняної економічної думки здається найбільш актуальною теоретичною проблемою. Здійснюється пошук інноваційних стимулів, операціоналізуються ключові ознаки наявних епохальних та базисних інновацій, аналізується інноваційний рівень та приналежність до того чи іншого технологічного укладу тощо. Зроблено висновки про необхідність цілеспрямованого на VI технологічний уклад за прямої підтримки держави та бюджетного фінансування інноваційних програм. Політичний запит, що виник в Україні на інноваційні теорії – це принаймні третя спроба (якщо рахувати від популяризації та перекладання до проблем перехідного періоду ордоліберальних та інституціональних критичних поглядів на розвиток капіталізму) обґрунтувати причини хибності обраних напрямів постсоціалістичної трансформації та відповідного пошуку джерел для витягу політичної ренти.

Трансформаційна криза останніх років наочно продемонструвала як хибність припущення про завершення переходу від планового соціалізму до ринкового капіталізму, так і необхідність теоретичного переосмислення ключових принципів формування цільової функції реформ з урахуванням фундаментальних взаємозв'язків між елементами успадкованої соціокультурної системи.

Події останніх років емпірично підтвердили висунуті гіпотези щодо природи походження та динаміки розвитку постсоціалістичних циклів і криз принципів формування і основних обмежень цільової функції трансформаційної політики[1], антидержавного

характеру сформованої структури розподілу прав власності та невідворотності катастрофічних наслідків тінізації трансакційних витрат[2].

Сьогодні, через 24 роки після проголошення своєї незалежності Україна (втім, як і решта посткомуністичних країн, що не здолали політичний спротив шокowym реформам) опинилась на черговому витку історичної спіралі подій, який проілюстрував еволюційну стійкість інституціональних структур та тіньових організацій до політичних трансформацій, такому, що знаменує точку неповернення та переходу до каскаду біфуркацій.

Саме інституціональна структура суспільства та сформовані нею організаційні форми вступають ключовими обмеженнями, що зумовлюють траєкторію суспільного розвитку, спрямовують вибір біфуркаційних змін та формують зв'язки в системі наступності поколінь. Зростання економічної могутності тіньових організацій на початку постсоціалістичної трансформації сформували таку систему розподілу прав власності, яка не тільки забезпечила їх включення в конкурентну боротьбу за легітимізацію своєї діяльності, а й перемогу над державою як організаційною формою реалізації інтересів суспільства. Отримання монопольної влади проходило через етапи трансформації інтересів від групового контролю за видатками державного сектора до інтересів повного контролю над самим держсектором, який включав би політичний диктат і можливості розпорядження залишками державного майна у вигляді стратегічних підприємств і галузей. Важливою складовою розподілу прав власності стала можливість отримання вигід від об'єктів державної власності без обтяження себе відповідальністю і витратами.

Окремо слід відмітити інфраструктурні зрушення, які відбулись впродовж останніх десятиліть. Спекулюючи на ідеалах і втягуючи країну в непосильні борги групи політичного тиску проводили утилізацію практично всієї інфраструктури суспільства. Про стан інноваційної інфраструктури найяскравіше свідчать зарплати вихователів, вчителів, викладачів та науковців; стан фінансової системи – «інноватизація» інститутів приватного кредитування (реалізованими в основному через тарифи і систему ціноутворення); банківської системи – «хижацьке кредитування» та лихварські новації (від сек'юритизації та подрібнення іпотечних продуктів до «кредитної кооперації»); про інженерну, транспортну, соціальну свідчать дороги, будівлі, споруди та стан лікарень, дитячих садочків, шкіл – всього того, з чого починається майбутнє.

Таким чином, якщо кон'юнктурні коливання зумовлено не технологічними змінами внаслідок зняття бар'єрів до нової системи наукових знань та способів виробництва, а реакцією впливових груп політичного тиску, то і закономірності, притаманні для довгих хвиль технологічних змін не будуть мати місце. Якщо говорити категоріями циклів, ми знаходимось на етапі вторинної депресії, коли процеси набули самодетермінованого кумулятивного характеру, а отже усунення ключових причин трансформаційного спаду не може вплинути на вектор трансформації, хоча й може якоюсь мірою покращити негативну динаміку. Докорінна відмінність сучасного етапу постсоціалістичного трансформаційного циклу полягає в Понці-фінансуванні та конвертації політичних активів за одночасної їх легалізації за кордоном.

За таких умов сумнівними виглядають надії на технологічний прорив, втім, як і надії на легалізацію нажитих у такий спосіб капіталів. Освоєння кластеру базисних інновацій без підготовленої інноваційної інфраструктури неможливе. Водночас замість програм спасіння реальної економіки та формування інноваційної інфраструктури реалізуються спроби по реанімації схем кредитування шляхом рефінансування крупних і системних банків. Впродовж останніх десяти років така модель споживання і фінансових відносин створювала ілюзію наявності невичерпного джерела багатства, що докорінно змінило структуру інтересів і стимулів, знівельовавши в суспільній свідомості творчі цінності як першооснови рушійних сил суспільного відтворення. В жодному випадку руйнація інфраструктури не сформує передумов для розвитку, відновлення банківських балансів не трансформує лихварство в інститут банківського кредитування з усіма властивими їм функціями, а тому

не можна говорити про інші цілі таких програм, ніж пошук будь-яких джерел фінансування політичного ринку.

Список використаної літератури

- 1) Галабурда М. К. Методологія обґрунтування постсоціалістичних циклів і криз/ М. К. Галабурда // Економічна теорія. - 2011. - № 4. - С. 26-31.
- 2) Галабурда Н. К. Институциональная трансформация. Методологические уроки постсоциалистического реформирования// Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер. : Економічна. - 2014. - № 2. - С. 129-137.
- 3) Kalecki M. Political Aspects of Full Employment // Political Quarterly. – 1943. – October/December. – Vol. 14. – P. – 322–331.
- 4) Стиглиц Джозеф Юджин. Крутое пике. Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса. – М.: Эксмо, 2011.
- 5) Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты. – М., 2001.

Григор'єв Г.С.

Національний університет «Києво – Могилянська академія»,
к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії

НАЦІОНАЛЬНІ РИЗИКИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ – ПОРІВНЯЛЬНИЙ МІЖКРАЇННИЙ АНАЛІЗ

Постановка проблеми: інвестиційна криза в Україні досягла межі ризику, що зумовлено цілою низкою військово – політичних та економічних факторів. Внутрішні резерви не в стані покрити увесь обсяг інвестиційних потреб. Загальна характеристика інвестиційної привабливості відповідно до оцінки провідних міжнародних рейтингових агентств не завжди дає адекватні результати, оскільки існує ціла низка суб'єктивних факторів, яка спотворює результати оцінювання.

За сучасних умов економічного розвитку процеси інтеграції та глобалізації призвели до появи складної системи міжнародної фінансової діяльності економічних агентів різного рівня. Проблеми, викликані глобальною фінансовою кризою 2008 – 2009 років та загроза нової глобальної фінансово – економічної кризи у 2016 році поставили на межу дефолтного стану багато країн, які розвиваються та викликали загрозу суверенної кризи.

Глобалізація світової економіки призводить до поглиблення економічної взаємозалежності країн та збільшення інтенсивності потоків капіталу з відповідним зростанням ризиків інвестування. Ризик може виникати на мікрорівнях (підприємницькі ризики) та макрорівнях (ризики дефолту країни і т. ін.)

В англomовній літературі прийнято вживати термін “country risk analysis” для оцінювання ступеня ризикованості інвестування, який може перекладатися як аналіз національних ризиків, або ризиків країн. Ризики країн є ситуацією раптових, або очікуваних змін в економічній та політичній ситуації в країні, яка призводить до повного розриву, або неповного виконання економічної транзакції.

На рівні підприємства такі ризики проявляють себе у формі відмови одного з контрагентів від виконання кредитних зобов'язань, або інших пунктів контракту. Як правило, ризики країни не є простою сукупністю ризиків на мікрорівнях, які трансформуються в макроекономічні ризики, оскільки торкаються також системних змін у зовнішньо – торговельній та валютно – кредитній політиці, а також зміні фіскальної політики, як правило – в негативний бік.

Таким чином, усі перераховані зміни негативно впливають на рішення інвестора щодо присутності на даному ринку. На рішення інвестора також можуть вплинути політико – економічні фактори (експропріація майна, зміна суспільно – політичного устрою, зміна меж

територіально – інтегрованих імперій). У результаті інвестор втрачає очікуваний прибуток та залишає ринок. Результатом зміни інвестиційного клімату стає погіршення кредитних рейтингів країни та можливий дефолт країни. Світові рейтингові агентства (Fitch, Standard and Poor's, Moody's) використовують власну систему показників, які окрім мікроекономічних та макроекономічних індикаторів включають в себе соціально – політичні показники.

Окрім ризику власне країни існує похідний від нього трансфертний ризик (transfer risk), який пов'язаний з ризиком конвертації національної валюти. Конвертація валюти, в свою чергу, впливає на ліквідність платіжного балансу та здатність обслуговування зовнішнього боргу.

Суб'єктами створення рейтингів можуть стати окрім агентств, окремі банки, які, як правило, оцінюють ризики країн за іноземними активами. Класифікація може проводитись за критерієм окремих країн, або багатосторонніх регіональних фінансових інституцій.

Для порівняльного аналізу обрано чотири країни: Україна, Молдова, Грузія і Туреччина. Вибір зумовлений спільним для усіх держав прагненням інтегруватися в економічний простір ЄС та наявністю спільної загрози – російської економічної та військової – політичної експансії. Оцінюються потенційні ризики та вигоди від інвестування з точки зору ризику трансфертів та ризику конвертованості валюти.

Для порівняльного аналізу з точки зору України зазначені вище країни є важливими завдяки наявності потенційних ринків збуту та міжнародних транспортних коридорів.

У роботі виконано інтегральну оцінку потенційного ризику для інвесторів, які мають наміри працювати на українському ринку. Цільовою аудиторією є, як великі корпорації, так і малі підприємства.

Концептуальні пропозиції щодо вирішення проблеми.

Ризик країн складається з трансфертного та ризику конвертованості. В даній роботі основна увага приділяється макроекономічним рівням ризику. Виникає закономірне питання: яким чином проводити оцінювання ризиків країн за критеріями дефолту, суверенного ризику і т. ін.? Одним з методів оцінювання є методика Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (OECD), яка використовує «Індекс Залучення Прямих Іноземних Інвестицій» та «Індекс Потенціалу Залучення Прямих Іноземних Інвестицій» (Inward FDI Potential Index) [1] для визначення привабливості економіки для іноземних інвесторів. В роботі проведено класифікацію індикаторів ризиків, який базується на аналізі української економіки з точки зору глобального, макроекономічного та мікроекономічного підходів. Усі чотири вищезгадані країни відносяться до відкритих типів економікою, і тому зовнішні економічні фактори є більш впливовим фактором ніж внутрішні. Загальною проблемою є відсутність усталених критеріїв оцінювання ризиків та велика частка суб'єктивності в прийнятті рішень рейтинговими агентствами.

Опис моделі та напрями впровадження авторських інноваційних ідей. Модель використовує метод порівняльного аналізу ризиків країн. Найбільш відомими є політичні та економічні ризики, моделі кредитних і страхових ризиків. Обрано перших два типи моделей. Вимірювання політичних ризиків, в їх комбінації з економічними, дає можливість порівняти можливі ризики для різних цільових груп інвесторів (прямих закордонних інвесторів, менеджерів з управління активами, банків – тощо). Використання інформаційного пакету обробки даних Geo Means [2] дає можливість провести порівняльне бальне оцінювання обраних країн. Використання експоненціальної функції надає пояснення зростання синергетичного ризику в трьох країнах.

Значення від 0 до 100 являють собою випадкові числа для оцінки ризику і оцінювання підсумкових кривих індикаторів ризику. У результаті будується модель, яка базується на трансформації отриманих знань (англ. «experience - based modeling»). Результати моделювання можуть бути використаними не лише в наукових дослідженнях, але і в наданні рекомендацій для приватних та інституційних інвесторів.

Довгостроковою перспективою даної наукової статті є проведення порівняльного аналізу країн за галузевим критерієм, з метою виявлення мінімального та максимального ризику для потенційних інвесторів.

Список використаної літератури

1. Foreign Direct Investment (FDI) Statistics – OECD Data, Analysis and Forecasts. .- [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.oecd.org/corporate/mne/statistics.htm>
2. GeoMeans in a Nutshell - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.geomeans.com/about-us/geomeans-in-a-nutshell/>

Гуменна О.В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
декан факультету економічних наук, к.е.н., доцент

УПРАВЛІННЯ РОЗРОБКОЮ КРЕАТИВНИХ РІШЕНЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Сучасні організації, які функціонують у складному соціально-економічному середовищі, повинні постійно створювати і впроваджувати різного роду інновації, що забезпечують їх ефективну діяльність в сучасній економіці. В свою чергу інноваціям часто передують генерація нових ідей і пошук нових рішень.

Зазначена проблематика є надзвичайно актуальною для України, адже сьогодні багато фахівців вважають, що економіка усіх країн у своєму розвитку проходить шість стадій (епох), які визначаються головними галузями, ресурсами і товарами, що характеризують економічне зростання. Такими стадіями є:

- доіндустріальна (головну роль відігравало сільське господарство);
- індустріальна (головна роль належала промисловості);
- постіндустріальна (на перше місце виходить сфера послуг);
- інформаційна економіка (економічний розвиток забезпечується насамперед інформаційними системами та технологіями);
- економіка знань (головну роль в економіці починають відігравати нематеріальні активи та інтелектуальна власність);
- креативне чи інноваційне суспільство (головну роль у розвитку суспільства відіграють нові ідеї та інновації) [1].

Головна суть креативної економіки – у здатності провести певну лінію, яка поєднає технології, інженерію, науку, освіту, культуру, ідентичність, спадщину, суспільні проблеми. Креативна економіка передбачає домінування у світі не власників природних чи інших ресурсів – настав час тих, хто продає ідеї та рішення; і далі йде розвиток у бік, де раціональність поступається місцем новому, ще не зрозумілому до кінця досвіду.

Мета даного дослідження – проаналізувати сучасні підходи до управління розробкою креативних рішень і сформулювати рекомендації керівникам підприємств щодо підвищення ефективності формування креативних рішень.

Креативність – це віднайдення нових напрямків розвитку, створення нових речей, нових процесів, нових шляхів. Найважливішим тут є зв'язок між креативністю та інноваціями, оскільки креативність передбачає продуктивне вирішення творчих завдань, а інновація – це реалізація (комерціалізація) найбільш життєздатних і конкурентоспроможних ідей. Проте завжди постає питання, як здійснити на практиці певний творчий задум. Адже в разі, якщо ідеї нових продуктів і сервісів не перенесені у практику, вони не потрапляють на ринок, не капіталізуються, не відбувається їхня актуалізація сприйняття різноманітних аудиторій. Ми маємо сотні творчих думок, але інновація – це практична креативність.

Цікавим є дослідження, представлене Фредеріком Хареном на Форумі «One Ukraine» (2015), щодо креативності людей в різних країнах світу. Опитування жителів цих країн за власною самооцінкою рівня креативності дало такі результати: Швеція – 60-70%; Іспанія, Греція – 80%; США – 95%; Північна Корея – 100%; Китай і Росія – 90%; Сінгапур – 20%; Японія – 20%; Південна Корея – 10-15%. З цього дослідження видно, що справді креативні країни не хизуються цим і не зупиняються на досягнутому.

В даний час креативність та впроваджені креативні рішення у розвинених країнах стають постійною практикою і основним джерелом конкурентної переваги. Розробка та прийняття креативних рішень в організації є частиною креативного менеджменту організації.

Термін «креативний менеджмент» в науковій літературі зараз має багато трактувань. Одним з найбільш вдалих, на нашу думку, є наступне визначення: креативний менеджмент – це сукупність сприятливих умов, що створюються керівниками підприємства для творчого розвитку трудового колективу й окремих працівників з метою акумулювання креативних ідей щодо вирішення виробничо-господарських проблем, подолання їх наслідків [2].

Відповідно, найважливішими цілями креативного менеджменту в організації є:

1. Генерування та акумулювання креативних ідей.
2. Доведення креативних ідей до рівня готового продукту або технології.
3. Стимулювання працівників підприємства до особистого і колективного творчого розвитку на користь організації.

Процес прийняття рішень, в тому числі креативних, базується на двох підходах – раціональному та інтуїтивному. З точки зору створення креативних ідей та прийняття креативних рішень доцільнішим є інтуїтивний підхід, який можна поділити його на два підвиди [3, с.137]:

- 1) раптове осяяння (інсайт) — погляд на об'єкт під абсолютно іншим кутом зору.
- 2) псевдоінтуїтивне — насправді воно «визріло» завдяки попередньому досвіду.

Приміром, якщо ідея наснитися, це означає цілодобову напружену інтелектуальну роботу мозку.

Важливим напрямком управління розробкою креативних рішень в організації є навчання та мотивування працівників.

Щодо навчання креативності, то сьогодні вже розроблено багато нових концепцій та методів і навіть з'явився термін «креативна освіта», яка передбачає, зокрема, розвиток здатності до імпровізації та перемогу над страхом до змін.

Розвиток креативності безпосередньо пов'язаний із життєвим досвідом, рівнем знань, способом життя особистості, з її міжособистісними взаєминами. Розширення кругозору – розуміння необхідності більше читати, подорожувати, спілкуватися з цікавими людьми – це великий крок у бік розвитку креативності мислення. Адже креативне рішення – це, по суті, результат сплетення різних знань. На цьому побудований латеральний підхід в менеджменті та маркетингу.

Проблеми мотивації і стимулювання ефективної креативної діяльності працівників організації вимагають творчого підходу від керівника, що полягає у розумному поєднанні матеріальних і моральних стимулів. При високому рівні менеджменту на підприємстві формується так звана «спіраль знань» — концепція підвищення і розширення знань, які застосовуються у різних сферах діяльності [3, с.148]. Сьогодні в організації одним з найважливіших завдань керівництва виступає забезпечення розвитку інноваційної культури, розуміння та пропагування важливості творчого ставлення до роботи, що дає змогу, з одного боку, отримати працівникові задоволення від роботи і задовольнити потреби у самовираженні, а з іншого – підвищити ефективність роботи організації загалом.

Використана література:

1. Божедарнік Т. Василик Н. Формування й розвиток креативного менеджменту на підприємстві // Економіст. – 2015. – №3 (березень). – С.37-39.

2. Продіус О.І. Креативний менеджмент як запорука сучасного ефективного управління [Електронний ресурс] / О.І. Продіус // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 2 (3). – С. 67-72. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/n4-5.html>.
3. Свидрук І.І. Креативний менеджмент. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 224 с.

Жаліло Я.А.

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
к.е.н, с.н.с., провідний науковий співробітник

ІНСТИТУЦІЙНА ПАСТКА «ОЛІГАРХІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ» ТА НАПРЯМИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ

Тривала економічна нестабільність та загострення макроекономічних диспропорцій, які в останні роки спостерігаються на тлі перманентної політичної турбулентності, загострюють проблему відповідності соціально-економічного розвитку України ключовим сучасним викликам. Наразі це – практична реалізація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та формування європейської моделі економіки; забезпечення стійкості проти тиску гібридної зовнішньої агресії та відкритої воєнної загрози; зниження соціальної напруженості та реконсолідація суспільства на шляху відновлення легітимності державотворення.

Формування адекватних відповідей стикається з проблемою реалізації в Україні необхідних економічних та політико-правових реформ. Очевидні повільність та непослідовність таких реформ прийнято пояснювати так званою «відсутністю політичної волі». Відповідно, створюється ілюзія, що для проведення ефективних реформ потрібно лишень поставити на ключові позиції в управлінні держави чесних та незаангажованих реформаторів. Проте неуспішність кроків на цьому шляху, в тому числі – радикально-революційного характеру, підштовхує до висновку про глибоку об'єктивну обумовленість комплексу перешкод реформам в Україні.

Користуючись усталеною термінологією, можемо констатувати сформованість в Україні «олігархічної економіки» як способу економічної організації, якому притаманне переважання побудованих великими корпоративними суб'єктами («олігархами»), які виконують ключові функції у відтворенні господарської системи, ієрархічних відносин щодо реалізації економічної влади, причому ці ієрархії вибудовуються на основі формального (лобіювання) чи неформального (корупція) впливу цих суб'єктів на рішення органів державного управління з метою отримання політичної ренти у вигляді преференційних умов доступу до суттєвих умов їхнього власного економічного відтворення.

Очевидним є формування в Україні класичної «інституційної пастки» на шляху реалізації економічних та політичних реформ: трансформаційні витрати щодо зміни моделі «олігархічної економіки» достатньо високі, оскільки пов'язані з необхідністю зміни структури національної економіки, тому наявна модель, в якій консервується нинішня структура, зберігається навіть в умовах зниження її віддачі, а зростання витрат збереження status quo компенсується через збільшення отримуваної бенефіціарами цієї моделі політичної ренти. Оскільки канали отримання політичної ренти (податкові преференції, неринкове ціноутворення, нерівність доступу до ринків тощо) принципово відрізняються від властивих конкурентному економічному середовищу, економіці нав'язується екстрактивна модель ринкових відносин, яка відторгає суб'єктів, не залучених до олігархічних ієрархій. Функціональна невизначеність значної частки економічних суб'єктів у відтворенні господарської системи призводить до посилення опортуністичної поведінки та накопичення негативних екстерналій лібералізації. Через це в економічній політиці вимушено зберігається висока частка адміністративних важелів управління, надалі гальмуючи становлення базових

інститутів ринкової взаємодії господарських суб'єктів, що надає «інституційній пастці» властивості самовідтворюваності.

Для виявлення шляхів подолання пастки «олігархічної економіки» слід насамперед звернутися до її генези в Україні. З нашої точки зору, об'єктивне економічне підґрунтя цієї моделі було закладено у період активного економічного зростання 2000-2004 рр., генерованого сприятливою зовнішньоекономічною кон'юнктурою. У цей період створилася можливість локально вирішувати загальнонаціональні завдання валютно-фінансової та фіскальної стабільності через розвиток спільноти експортоорієнтованого великого бізнесу, що дало державі змогу де-факто підмінити її зміцненням цілісну стратегію структурних зрушень. Між тим, трансформації цього підґрунтя у дійсну «олігархічну економіку» сприяло наростання невизначеності внаслідок інституційної кризи кінця 2004 – 2005 рр. та підпорядкування економічної політики вимогам політичного циклу, вплив яких було посилено погіршенням у цей період кон'юнктури світових ринків. Необхідність компенсації зростаючих трансакційних витрат спонукала великий бізнес до здобуття політичної ренти через усталення контактів з органами державної влади. В Україні сформувався специфічний різновид соціального капіталу – «політичний капітал», який створив основу для розвитку альтернативної державній «олігархічної» ієрархії відносин в національній економіці. Утвердження цієї ієрархії відбулося у період після економічної кризи 2008-2009 рр., коли глобальна економічна депресія призвела до послаблення зовнішніх імпульсів зростання української економіки, що посилило потребу в отриманні політичної ренти. В умовах посилення інституційної кризи значуща частина взаємовідносин бізнесу з державою перемістилась у вузький соціальний простір, вільний від обмеженості офіційними інститутами, центральне місце в якому посіли неформальні зв'язки на вищому рівні.

Описані вище політико-економічні процеси засвідчують, що силові сценарії демонтажу «олігархічної економіки» є недієвими, оскільки посилюють інституційну кризу, і призводять лише до перерозподілу економічної влади. В умовах інституційної нестабільності «олігархи», маніпулюючи своїм винятковим відношенням до ресурсів відтворення господарської системи, спроможні підпорядковувати політичну дезорганізацію цілям отримання переваг у конкуренції із собі подібними. Навіть повне руйнування олігархічних ієрархій без подолання інституційної кризи веде в умовах глобалізації не до формування альтернативних способів національної економічної організації, а до заміни їх елементами зовнішнього управління з боку міжнародних організацій (зокрема, МВФ), потужніших держав чи транснаціональних корпоративних суб'єктів.

Вирішення проблеми «олігархічної економіки» має відбуватися в Україні не через руйнування великого капіталу, а через визволення його з «інституційної пастки» та здійснюватися в рамках загальної стратегії послаблення інституційної кризи та утвердження складових інклюзивного розвитку. Це створить можливість консолідації наявного економічного потенціалу для трансформаційних змін шляхом досягнення когерентності стратегій потужних суб'єктів господарської системи та цілей, напрямів та завдань економічної стратегії держави. Слід наголосити, що такий підхід жодним чином не виключає суттєвих структурних змін в економічній системі, а навпаки, дозволяє створити підґрунтя для цих змін в умовах загальної обмеженості ресурсів.

Подолання інституційної пастки «олігархічної економіки» потребуватиме переходу від обмеженої логіки макроекономічної стабілізації до стратегії зростання та відповідного функціонального розширення інструментарію макроекономічного регулювання, при перебудові відносин між бізнесом та державою.

По-перше, для демонтажу інституційного потенціалу спротиву реформам має бути впроваджено економічні компенсатори трансформаційних витрат для груп суб'єктів, від яких очікується відмова від орієнтації на політичну ренту та здійснення модернізації відповідно до сучасних викликів. На користь цього працюватимуть стимулювання економічного зростання за допомогою бюджетно-податкових та грошово-кредитних важелів (для перспективних секторів) і вдосконалення механізмів міжгалузевого переливу капіталів

(для секторів, на які очікує скорочення та реструктуризація). Зокрема, йдеться про стимули інвестування, амністію тіньових капіталів, розблокування експортного потенціалу, розширення місткості внутрішнього ринку тощо.

По-друге, синхронно має відбуватися формування альтернативи «олігархічній» ієрархії і досягнення рівномірності розподілу економічної влади на основі забезпечення дієвості функціональних інститутів, що забезпечують механізми економічної комунікації – грошово-кредитної та фіскальної систем, ринкової конкуренції, економічної кооперації та комплементарних процесів встановлення сучасних демократичних форм співпраці держави та господарських суб'єктів і поширення мережевої самоорганізації останніх.

Іванова Н.Ю.

Національний університет «Києво - Могилянська академія»
к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії

КРЕАТИВНА ОСВІТА ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Інноваційна економіка базується на розумінні того, що головною продуктивною силою стає людина, яка здатна обробляти нову інформацію і генерувати нові знання, на розумінні того, що наукові знання і спеціалізовані унікальні навички їх носіїв стають головним джерелом розвитку матеріального і нематеріального виробництва, забезпечення стійкого економічного розвитку.

Творець теорії креативного класу Р. Флорида стверджує, що визначальним фактором успішного економічного розвитку країни, регіону, підприємства є творчі люди. В своїх дослідженнях він доводить, що технології, компанії і венчурний капітал пересуваються на території з великою концентрацією талановитих і креативних людей. Для характеристики сучасної економіки використовуються не такі показники, як ВВП, виробництво чавуна і сталі на душу населення, а якість життя, ступінь економічної свободи, частка в виробництві високотехнологічної продукції, індекс креативності та інші. Р. Флорида вважає, що ядро креативного класу складають люди, які зайняті в науково-технічній сфері, освіті, мистецтві, музиці і індустрії розваг. Економічна функція цих людей міститься в генеруванні нових ідей, нових технологій і нового креативного змісту. Для креативного класу всі аспекти і всі прояви креативності – технологічні, культурні, економічні взаємопов'язані і неподільні [1]. В нашій країні ця група людей має назву «творча інтелігенція».

Таким чином, враховуючи, що основним фактором інноваційної економіки є людина, одним із пріоритетних напрямів розвитку української економіки має бути розвиток освіти і, в першу чергу, креативної освіти. Багато країн (Японія, Сінгапур, Південна Корея, Чехія ті інші) вже давно оголосили освіту найважливішою стратегічною галуззю соціально-економічного розвитку. Особливо гостро проблема переходу на нову методологію освіти стоїть для України.

Для того, щоб творчо вирішувати завдання, які виникають в різноманітні людської діяльності, пріоритет має бути відданий креативній освіті. Лише така освіта здатна формувати у суб'єктів освіти творче мислення, розвивати у них не лише інтелектуальні здібності, але й креативні (творчі).

Вербально - репродуктивний підхід, на якому будувалось традиційне навчання, базується на пам'яті суб'єкта освіти. Чим більше інформації запам'ятає той, кого навчають, тим краще і для нього і для викладача. Однак ще Д. Гілфорд і Е. Торренс зазначали, що люди з високим інтелектуальним коефіцієнтом (IQ) далеко не завжди є креативними. Е. Торренс навіть запропонував теорію інтелектуальної межі: за IQ нижче 115 – 120 балів інтелект і креативність утворюють єдиний фактор, а за IQ вище 120 балів творчі здібності і інтелект стають незалежними факторами.

Як зазначають О. Цедрінський і Н. Рогач, сутність креативної освіти полягає в тому, щоб пам'ять того, кого навчають, була задіяна оптимально (особистісно-орієнтована і

профільна освіта вже в школі), а його розумова діяльність – максимально. Таким чином той, кого навчають, з об'єкта впливу стає суб'єктом творчості (креативності), а традиційний (основний) матеріал переводиться з рангу предмета засвоєння в ранг засобу досягнення творчої мети. Креативна освіта передбачає підсилення самостійної складової отримання знань суб'єктом освіти. Вона орієнтується на персоніфіковану модель навчання, на самостійне добування знань з віддалених інформаційних ресурсів, на оптимальне сполучення колективного і індивідуального навчання [2].

Традиційна система освіти, яка орієнтована на «готові» інформаційні знання, не сприяє формуванню самостійності того, кого навчають, не генерує у них внутрішню мотивацію на самоактуалізацію і самореалізацію своїх креативних здібностей, а це веде до незатребуваності і нереалізації творчих здібностей, які надані людині природою.

Креативна освіта – це освіта, яка мотивує самостійне осмислення дійсності, самопізнання індивідуальності, перетворює знання в потенціал мислення і саморозвитку. Однак для того, щоб діяльність того, кого навчають, була орієнтована на самостійну пізнавальну діяльність необхідно відповідним чином організувати навчальний процес, який передбачає наявність: по-перше, викладачів, які володіють методологією креативного навчання; по-друге, навчально-методичної літератури, яка відповідає принципам креативного навчання; по-третє, інформаційні дидактичні засоби, які забезпечують креативну освіту; по-четверте, нові креативні мультимедійні і інформаційні технології.

Найважливішою, системоутворюючою складовою креативної освіти є викладачі. Лише творчий викладач здатен сформувати майбутнього творчого фахівця. Формування такого викладача потребує створення відповідної системи підготовки і перепідготовки викладацьких кадрів. На жаль, в Україні відсутня така система і тому, особливої цінності набуває досвід вищих навчальних закладів, які спрямовані на впровадження інноваційних методів навчання.

Прикладом успішного впровадження елементів креативної освіти є діяльність науково-навчальної лабораторії «Іннолаб-НаУКМА», яка була створена при кафедрі економічної теорії. Завдання лабораторії полягає у налагодженні співпраці між представниками бізнесу, науковцями і студентами. Одним з напрямів діяльності лабораторії є залучення науковців і студентів до вирішення проблем сучасного бізнесу, які вимагають інноваційних рішень. Виконання таких проектів потребує як від викладачів, так і від студентів креативного мислення. З метою набуття студентами навичок креативного мислення на кафедрі були впроваджені дисципліни «Креативне мислення» (для студентів бакалаврської програми) і «Відкриті інновації та креативне мислення» (для студентів магістерської програми). Обидві дисципліни є авторськими і не мають аналогів в Україні. Одним із завдань дисциплін є формування у студентів знань і навичок продукування креативних ідей щодо вирішення різних проблем. Яскравим прикладом ефективності навчання є захист студентських проектів, спрямованих на креативне вирішення завдань, сформованих як представниками бізнесу, так і науковцями. Протягом 2015-16 н.р. студенти успішно вирішили завдання, які були підготовлені для них співробітниками компаній «Захоплюючий Київ», ТОВ «Танграм Україна», ТОВ «Індра Сайєнтіфік Юкрейн», ПрАТ «Якобз Україна». За оцінками представників компаній студенти продемонстрували високий рівень креативності, а запропоновані ними ідеї є інноваційними і будуть використані в діяльності компаній.

Література

1. Флорида, Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее. – М., «Классика XXI», 2007. – 421 с.
2. Цедринский А.Д., Рогач Н.Я. Компьютерные коммуникации – важнейший фактор креативного образования. Електронне джерело: <http://www.ict.edu.ru/vconf>

Краус Н.М.

Науково-дослідний фінансовий інститут
ДННУ “Академія фінансового управління” м. Київ,
к.е.н., доцент, докторант відділу теорії економіки і фінансів

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО-ЕВОЛЮЦІЙНІ ФРЕЙМИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК “ГЕНЕТИЧНОГО КОДУ” ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Глобальні параметри порядку постіндустріального суспільства формуються та структуруються під впливом інтелектуальних і професійних ресурсів та акумуляцією професійного інтелекту. В умовах глобалізації інноватизація економіки пов'язанні з інтелектуалізацією економіки та реалізацією моделі антропоцентризму. Цей факт пояснюється тим, що наявність інтелектуального капіталу є запорукою нових перспектив інноваційного розвитку та розширення інтересів суспільства. Проте, для України характерна недосконала концепція інтелектуалізації економіки, тоді як в країнах ЄС, США, та Японії інститут інтелектуального капіталу, будучи важелем розвитку інноваційної економіки, дозволив даним країнам зайняти лідируючі позиції в науково-технічній сфері на світовій арені [1, с. 213].

Як видно з даних таблиці 1, високий рівень людського потенціалу (головною компонентою людського потенціалу є потенціал освіченості, рівень інтелектуалізації суспільства [2, с. 65]) характерний для інноваційно найбільш розвинутих країн – США, Німеччини, Франції, Великої Британії, Швейцарії, Японії, а також Південної Кореї (що відносно недавно стала на шлях інноваційного розвитку). Окрім спеціальних державних програм, спрямованих на всесвітнє вдосконалення інституту знань, освіти і охорони здоров'я, важливу роль тут відіграє загальний рівень соціального розвитку країн та відсутність різко вираженої соціальної поляризації. Наявність значної частки бідних і маргінальних верств населення є безпосередньою перешкодою для підняття творчого й інтелектуального потенціалу в суспільстві.

Таблиця 1. Динаміка індексу розвитку людського потенціалу в окремих країнах світу з 1980 по 2014 роки (складено автором на основі джерел [3, с. 131–132; 4, с. 160–163])

Країни	Роки				
	1980	1990	2000	2011	на 01.01.2014
1	2	3	4	5	6
Норвегія	0,796	0,844	0,913	0,943	0,944
США	0,837	0,870	0,897	0,910	0,914
Канада	0,817	0,857	0,879	0,908	0,902
Німеччина	0,730	0,795	0,864	0,905	0,911
Швеція	0,785	0,816	0,894	0,904	0,898
Швейцарія	0,810	0,833	0,873	0,903	0,917
Японія	0,778	0,827	0,868	0,901	0,890
Південна Корея	0,634	0,742	0,830	0,897	0,891
Данія	0,783	0,809	0,861	0,895	0,900
Франція	0,722	0,777	0,846	0,884	0,884
Фінляндія	0,759	0,794	0,837	0,882	0,879
Італія	0,717	0,764	0,825	0,874	0,872
Велика Британія	0,744	0,778	0,833	0,863	0,892
Росія	..	..	0,691	0,755	0,778
Бразилія	0,549	0,600	0,665	0,718	0,744
Китай	0,404	0,490	0,588	0,687	0,719
Індія	0,344	0,410	0,461	0,547	0,586
Україна	..	0,707	0,669	0,729	0,734

Ключовим фактором формування і розвитку інноваційної економіки є креативний, творчий, здібний, інноваційний людський капітал з потужним інтелектуальним потенціалом. Що стосується інноватизації економіки, то вона полягає в підвищенні якості інтелектуального капіталу, інституту інтелектуальної власності, розвитку високих технологій, комерціалізації інновацій та встановленні жорстких вимог до якості інноваційних товарів/послуг.

З позиції інституціоналізму та в рамках досліджуваної проблеми, ми пропонуємо розглядати людський капітал як інститут, що “наповнений” своїми інституціями, такими як: природні здібності людини (творчі здібності), набуті нею навички, що розвинуті внаслідок інвестицій (знання, інтелектуальний капітал, навички особистої майстерності) та трудові якості (професійна підготовка, компетентність, кваліфікація, трудовий стаж, досвід, навички, мотивація до праці), які формують у ній інноватора [1, с. 217].

В основі інституту людського капіталу з високим інтелектуальним потенціалом лежить рух економічного суб’єкта, як нової сили суспільного прогресу й інтелектуальної діяльності. Інтелектуалізації, як процес, що відбувається за рахунок підвищення рівня освіти, знань і інформаційної насиченості, становлення нового технологічного способу виробництва, змінює структуру економіки, місце, роль людини у виробництві і суспільстві.

Інтелектуальний капітал розуміється нами як акумульовані (зібрані, нагромаджені та зосереджені) на основі інвестицій в індивіда знання й інформація, що використовуються в процесі інтелектуальної праці та зумовлюють появу інноваційного продукту/послуги. Інтелектуалізацію праці пропонуємо розглядати, як нагромадження розумових здібностей в структурі трудової наполегливості індивідуума на базі НТП та підвищення його освітньо-кваліфікаційного рівня.

Накопичений інтелектуальний капітал слугує основою економіки знань і визначає її поточний рівень. Інноваційна економіка – це економіка високої якості життя, інституту інтелекту, інституту освіти, інституту науки і високоякісного інституту людського капіталу [5, с. 101–102].

В зв’язку з тим, що модернізаційний потенціал України пов’язаний із застосуванням інноваційного підходу до економічного розвитку, то ключовим аспектом цього розвитку є формування і накопичення людського й інтелектуального капіталів у відповідних інститутах. В цьому процесі людина повинна стати безпосереднім учасником і головним споживачем результатів інноваційного розвитку. Так як накопичувальна функція в інституті інтелектуального капіталу відводиться вищій освіті, то спіраль виду: *“людський капітал – освіта – інтелектуальна праця – інтелектуальний капітал – інтелектуальна активність – інтелектуальний/інноваційний потенціал – інтелектуальне/інноваційне виробництво – інтелектуальний/інноваційний продукт – інноваційний капітал – інноваційна економіка – освіта – ...”* демонструє взаємодію цих процесів, де результатом є ефективно працююча інноваційна економіка з потужним інститутом інноваційного капіталу [1, с. 230].

В даній спіралі інститут інноваційного капіталу являє собою інноваційні ресурси, що створенні новатором та інноватором на основі інтелектуального капіталу і є такими, які характеризують ступінь розвитку НТП регіону чи країни, забезпечують процеси постійного оновлення техніки, технології, організації процесів виробництва та виражаються у вигляді інтелектуальної власності (така, що захищена комерційним правом).

Інституту освіти відводиться функція накопичення інтелектуального капіталу індивідуума, що формує високий рівень інституту людського капіталу та породжує інноваційні процеси в економіці, в результаті яких в освіту впроваджуються нові технології, що сприяє розвитку інтелектуального потенціалу і т.д.. При цьому інтелектуальна активність новатора й інноватора розуміється нами як вміння збирати, накопичувати і переробляти інформацію та такою, що базується на знанні і є усвідомленою, переосмисленою. Інтелектуальний потенціал новатора трактуємо як здатність генерувати та застосовувати знання в інноваційному виробництві, де ключовими є інтелектуальне, креативне, творче вміння використання інформації.

Керуючись концепцією антропоцентризму та проведенням нами науковим аналізом, ми пропонуємо авторське бачення становлення інноваційної економіки крізь призму інституціонально-еволюційних фреймів людського капіталу, що представлене на рис. 1. З метою кращого розуміння контенту людського капіталу та пізнання наповненості його інституту ми використали такі наукові категорії, як “фрейм” (з англ. “frame” – “кадр”, “рамка”) та “генетичний код”.

Виходячи з теми дослідження, під інституціонально-еволюційним фреймом пропонуємо розуміти структуру інституту людського капіталу, що вміщує в собі інформацію інтелектуального та інноваційного характеру, а також опис об’єкту у вигляді атрибутів та їх значень. Не буде помилкою вважати, що інституціонально-еволюційні фрейми людського капіталу це певна “область пам’яті”, що виділяється для зберігання знань новатора з метою передачі наступним поколінням новаторів та інноваторів, через “нові” інститути інноваційного розвитку.

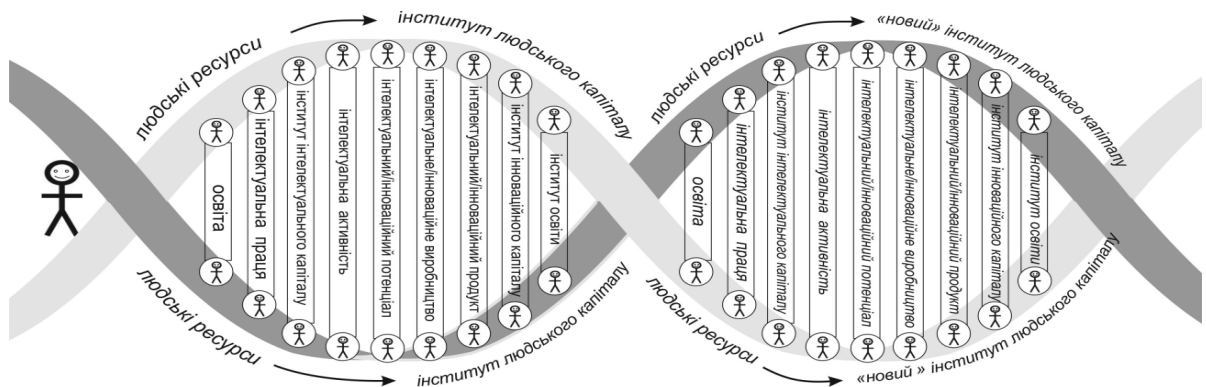

Рис. 1. Інституціонально-еволюційні фрейми людського капіталу як “генетичного коду” інноваційної економіки (розробка автора)

“Генетичний код” інноваційної економіки розуміємо як набір правил і порядок розташування складових структурних елементів інституту людського капіталу, що надає всім інноваторам можливість кодування набутих знань з метою передачі їх наступним поколінням та становлення інноваційної економіки. Всі складові, що представлені на рис. 1, формують “генетичний код” інноваційної економіки [1, с. 232].

Варто зазначити, що для всіх країн світу характерний свій неповторний “генетичний код” інноваційної економіки. Інноваційна інформація кодується у вигляді послідовності і якості генетичних складових та рівня людських ресурсів, що визначенні на рис. 1. Інтеграційні процеси, що відбуваються в останні роки в Європі, виставляють високі вимоги для країн, що хочуть вступити до Європейського економічного простору, зокрема й Україні. Накопичений інтелектуальний капітал держави є одним з факторів, що визначає рівень розвитку країни в процесі міжнародної інтеграції.

Формування інноваційної економіки означає перетворення інтелекту, творчого потенціалу людини в провідний фактор економічного росту і національної конкурентоспроможності, поряд із підвищенням ефективності використання природних ресурсів та виробничого капіталу [6, с. 41]. Отже, основна проблема переходу до інноваційного типу розвитку – самі люди і характер їх виробничої діяльності, внутрішньої соціальної мотивації. Від проведених в Україні реформ навряд чи можна чекати серйозної віддачі доки верхні прошарки соціальної ієрархії не займуть ініціативні позиції щодо творчості, інноваційності. Саме ці прошарки, володіючи конструктивною мотивацією, здатні зініціювати та повести за собою все суспільство. В сучасних умовах, ключовою компонентою процесу реформування стає наявність інноваційно-дієздатної, національної еліти в якості рушійної сили економічної модернізації і розвитку України в цілому.

Список використаних джерел

1. Краус Н. М. Становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін : монографія / Краус Н. М. – Київ : Центр учбової л-ри, 2015. – 596 с.
2. Латова Н. В. Человеческий потенциал россиян и перспективы модернизации страны / Н. В. Латова // Journal of Institutional Studies = Журнал институциональных исследований. – 2012. – Т. 4, № 1. – С. 65–67.
3. Sustainability and Equity: A Better Future for All [Electronic resource] : Human Development Report 2011 / Published for the United Nations Development Programme (UNDP). – New York : 1 UN Plaza, 2011. – 185 p. – : Mode of access: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/271/hdr_2011_en_complete.pdf. – Title from display. – Date of treatment: 1.10.2014.
4. Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience : Human Development Report 2014 / Published for the United Nations Development Programme (UNDP). – New York : 1 UN Plaza, 2014. – 239 p.
5. Викторова Е. В. Высшее образование и человеческий капитал в инновационной экономике / Е. В. Викторова // Инновации. – 2011. – № 6 (152). – С. 100–107.
6. Социальные ориентиры инновационного процесса: человеческий фактор / Е. А. Горин, А. А. Красиков, Е. В. Романовская, В. Л. Расковалов // Инновации. – 2013. – № 3 (173). – С. 39–45.

Кузьменко Л.Г.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
к.е.н., засл. економіст України, доцент кафедри економічної теорії,
Центр комплексних досліджень з питань антимонопольної політики
Антимонопольного комітету України, старший науковий співробітник

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ

Інноваційний розвиток фармацевтичного ринку є важливою передумовою формування ефективної системи національної безпеки держави і відіграє важливу роль як для гарантування відповідного рівня соціальної безпеки, в тому числі медичного обслуговування населення, так і для розвитку підприємництва, забезпечення конкурентоспроможності країни, стабільності внутрішнього ринку. Сучасна фармацевтична галузь характеризується швидким зростанням промислового виробництва, широким асортиментом лікарських засобів на ринку, високим рівнем насиченості фармацевтичного ринку.

Ринок лікарських засобів є складним елементом у структурі економіки країн, що поєднує ринкові механізми між споживачами, посередниками, виробниками лікарських засобів та органами охорони здоров'я з виконанням соціальної функції у сфері забезпечення населення лікарськими засобами, реалізуючи право кожного громадянина на одержання медичної допомоги. Фармацевтичний ринок має величезне значення для підвищення рівня добробуту сучасного суспільства. Ефективність цієї ланки медичного забезпечення визначає успішність функціонування системи в цілому.

Відповідно до статистичних даних, громадяни України щороку витрачають за різними джерелами від 32 до 50 млрд гривень на ліки, що становить 90% усіх витрат на лікарські засоби в країні. Держава ж бере на себе лише 10%, або 4 млрд грн. цих витрат. В останні роки в Україні спостерігається тенденція до зниження рівня споживання ЛЗ у натуральному вигляді, проте у грошовому виразі цей рівень підвищився майже втричі – з \$27 до \$80 на душу населення а у 2015 році – ще більше [1]. При цьому експерти говорять про ситуацію, коли більша частина громадян просто не можуть лікуватися через брак коштів, а якщо лікуються, то це призводить до їх зубожіння. Тому зазначена тема є своєчасною, кричущою і актуальною.

Особливістю фармакологічних ринків є низька цінова еластичність попиту на життєво необхідні лікарські засоби з боку населення, а також те, що формування попиту на лікарські препарати здійснюють не лише їх кінцеві споживачі, а й лікарі та фармацевти. Значний вплив на структуру ринку має також компенсація ціни певних лікарських препаратів з боку держави та централізовані публічні закупівлі лікарських засобів. Належне гарантування постачання населенню лікарських засобів залежить сьогодні від багатьох факторів, зокрема, від можливості розробки та виробництва інноваційних груп лікарських засобів чи їх імпорту, до підвищення ефективності та доступності ліків.

Особливістю нинішнього фармацевтичного ринку є наявність як інноваційних, так і відтворених препаратів тобто оригінальних (брендових) і генеричних. Створення інноваційного препарату є досить тривалим і дорогим процесом. У більшості випадків на розробку нового лікарського засобу від стадії дослідження нової молекули до стадії реєстрації витрачається 10 – 15 років, а ціна створення такого лікарського препарату обходиться фармацевтичній компанії приблизно в 1,3 млрд дол. США. Тривалий шлях від моменту створення нової молекули і до впровадження препарату на фармацевтичний ринок можуть здолати тільки конкурентоздатні інноваційні препарати.

Для України особливо актуальною проблемою є розробка алгоритму оцінки можливості заміни оригінального препарату на генерик при лікуванні пацієнтів. У зв'язку з цим оцінка їхньої якості та ефективності стає ключовою проблемою для оптимізації фармакотерапії. Актуальність питань розвитку конкуренції на даних ринках, насамперед, пов'язана з динамічним розвитком фармацевтичних ринків та їх безпосереднім впливом на життя і здоров'я населення країн.

Зовсім недавно дані ринки в багатьох країнах вважалися конкурентними, так як здавалося, що на них здійснюють свою діяльність велика кількість учасників. Однак зростаючі обсяги фармацевтичних ринків, високі темпи підвищення цін на ліки, дефіцит окремих товарів, необхідність ефективного витрачання бюджетних коштів та соціальна значимість ринків лікарських засобів для держави і суспільства в цілому змусили антимонопольні органи більш ретельно проводити дослідження і змінити погляди на стан ринків. Адже від ступеня розвитку конкуренції на фармацевтичних ринках безпосередньо залежить асортиментна і цінова доступність медичної допомоги населенню.

Найбільш типовими проблемами у сфері допуску лікарських засобів на ринок залишаються проблеми, пов'язані з реєстрацією лікарських засобів, ліцензуванням фармацевтичної діяльності і забезпеченням рівних вимог до якості ліків, що знаходяться в обігу.

Важливою проблемою сьогодення є створення конкурентних умов на фармацевтичних ринках шляхом зняття бар'єрів входу на ринок реалізації лікарських засобів, вирішення питання взаємозамінності лікарських засобів на усіх етапах їх обігу, вдосконалення порядку формування цін на лікарські препарати, забезпечення відкритості, прозорості та недискримінаційності учасників ринку. При цьому стратегія розвитку вітчизняної фармацевтичної промисловості має ґрунтуватися на пріоритеті інноваційної моделі розвитку галузі; пріоритеті якості, ефективності та безпечності лікарських засобів.

Від вирішення цих питань залежатиме рівень цін на лікарські препарати і їх доступність населенню. Дослідження ринків лікарських засобів та прийняття виважених рішень, вимагає ретельного вивчення досвіду регулювання відповідних ринків, зокрема, в межах ЄС, що буде сприяти розробці інноваційних підходів для вирішення проблем у фармацевтичній галузі України.

При формуванні в Україні ефективної державної політики у сфері обігу лікарських засобів та фармацевтичної діяльності важливо не тільки враховувати національні особливості, стан розвитку економіки, розробку нових технологій, які слугують основою фармації, пріоритети у соціальній сфері, але й використовувати позитивний досвід інших країн

Стратегічними завданнями фармацевтичної галузі є забезпечення населення якісними та доступними за ціною лікарськими засобами і виробами медичного призначення. Ці завдання можуть бути розв'язані шляхом інноваційного розвитку фармацевтичних підприємств, інтенсифікації науково-дослідних робіт, що дозволить ефективно протидіяти конкурентному середовищу і поступово розширювати частку українського ринку фармацевтичних препаратів, що належить вітчизняним виробникам.

Список літератури

1. Андрощук Г.О. Визнання «вічнозеленого» патенту недійсним: досвід Індії для України. [Електронний ресурс] / Андрощук Г.О. // Юридична Газета — 16 січня 2015. — Режим доступу до док.: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/viznannya-vichnozelenogo-patentu-nediysnim-dosvid-indiyi-dlya-ukrayini.html>. — Назва з екрану.

Кузьменко В.П.

Національний університет «Києво-Могилянська Академія»,
к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії, голов. наук.
співробітник НДЕІ Мінекономрозвитку та торгівлі України

РЕГІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ КРИЗИ

Ще наприкінці XIX століття, в 1894 р. видатним українським економістом Михайлом Туган-Барановським [1] вперше у світі було створено теорію періодичності промислових криз, на основі аналізу динаміки ділових циклів після Промислової революції в Англії, що була тоді лідером розвитку світової економіки. Ним, по суті, вже тоді були розкриті перші напрями шляхів і механізмів подолання системної кризи за рахунок ефективної соціально-економічної та інвестиційно-інноваційної політик.

Теорія криз Туган-Барановського пояснює, чому існують окремі періоди, протягом яких спочатку нагромаджуються величезні маси позичкового капіталу, що не знаходять собі застосування, а потім відбувається шалене їх інвестування на інноваційній основі. Це багато в чому призвело до виникнення інноваційної концепції прискореного розвитку Шумпетера, що завершив формування цілісної інноваційної теорії економічного розвитку.

В сучасному розумінні поняття «інновація» було введено в науковий обіг вперше в 1911 р. у Чернівцях, що належали Австро-Угорській імперії, саме Йозефом Шумпетером [2] – видатним вченим XX століття, представником австрійської економічної школи, що у 30-ті роки емігрував до США, де помер у 1950 р. З інновацією він пов'язував виникнення нових комбінацій ресурсів і ринків, нових способів управління й організації виробництва, що разом є чинниками НТП та виводять країни на принципово новий рівень розвитку.

Безпосередній учень Туган-Барановського - видатний російський економіст Микола Кондратьєв [3] вже у 1922 р. на основі аналізу соціально-економічної динаміки розвитку чотирьох найрозвинутіших країн світу майже за півтора століття відкрив три «довгі хвилі» - К-хвилі світової економіки тривалістю близько 60 років кожна і вказав у прогнозі, зробленому на їх основі, на закінчення третьої К-хвилі кризовими 30-ми роками XX ст. та можливе завершення світової кризи на початку - середині 40-х років великою війною. Це й відбулось у світовій економіці в часи Великої депресії і навіть політиці, враховуючи другу емпіричну правильність кондратьєвської теорії, котра стверджувала підвищення частоти соціальних катаклізмів і війн на підйомі чергової К-хвилі, з чого, власне, і випливала велика ймовірність нової світової війни на початку наступної четвертої К-хвилі. Після закінчення другої світової війни розпочався економічний бум світової економіки тривалістю якраз у підвищувальну складову четвертої К-хвилі з періодом 1946-1975 рр., що було названо

Славним тридцятиріччям, у якому великий вплив мала кейнсіанська політика, сформована новою галуззю економічної науки - макроекономікою.

Модель Кондратьєва була чи не єдиною в світі, котра дозволила майже за десятиліття передбачити Велику депресію 1929-1939 рр., а після неї й можливість початку другої світової війни, що спричинилась як наслідок накопичених у кризу протиріч. Більше того, прогнозна стабільність тривалості “К-хвиль” підтверджується й черговою Великою депресією - сучасною світовою загальноекономічною кризою, котра у відповідності до теорії періодичності економічних криз Туган-Барановського почалась з фінансових криз 90-х років ХХ ст. у країнах Латинської Америки, Південно-Східної Азії та в нових державах пострадянського простору, так званих країнах СНД, у тому числі - в Україні.

Під впливом глобальної фінансово-економічної кризи світова економіка впала за 2009 рік більш ніж на 2%, американська – на 3%, європейська – на 4%, японська – на 5%. ВВП України знизився у 2009 р. на 15%, а потім після 2-х років незначного зростання і 2-х років стагнації з початком війни з РФ у 2014-2016 рр. національна економіка опинилась у черговій Великій депресії, що супроводжується гібридною війною. Таким чином, сьогодні для України знову підтвердились закономірності, відкриті кондратьєвською моделлю.

Слід підкреслити, що особливе місце у світовій економічній теорії зайняла розробка Й. Шумпетером саме поняття нововведення чи точніше інновації. Останній термін став загальноприйнятою категорією у світовій науковій літературі. Інновації за Й. Шумпетером — це не просто нововведення, а нові виробничі функції, які перед Великою депресією в США шляхом застосування економетричних методів вперше розраховували американські вчені Кобб і Дуглас, від яких вони й отримали назву виробничих функцій Кобба-Дугласа. Принципові ж зміни технологій виробництва, тобто НТП, в них вперше врахував голландський економетрик Ян Тінберген, який у 1969 році став першим у світі лауреатом Нобелівської премії з економічних наук. Таким чином, інновація забезпечує підприємцям стрибок від старої виробничої функції до нової. Саме підприємці є носіями інноваційних ідей, що вимусило в економічній теорії поряд з трьома класичними факторами виробництва, за Жаном-Батістом Сеем, – працею, капіталом і землею – ввести у науковий обіг четвертий специфічний фактор виробництва – підприємницький хист.

Сучасну динаміку світової та національних економік багато в чому визначають сьогодні наслідки глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2016 рр., що перманентно продовжується, та здатність учасників світового господарства адаптуватись до нових реалій. Причому дуже важливим для будь-якої країни сьогодні є створення Національної інноваційної системи (НІС), можливості формування якої в Україні були нами викладені ще до світової кризи - 9 років тому в монографії [4]. Але для такої великої країни як наша не менш важливим є створення й регіональних інноваційних систем (РІСів). Таким чином, складовими національної інноваційної системи є регіональні інноваційні системи (РІСи). Причому РІС розглядається як органічна частина економічного середовища регіону країни, для якої характерні певні ознаки, риси, умови функціонування, використання людського капіталу і нових знань з метою підвищення конкурентоспроможності кожного регіону держави і затвердження його самодостатності в умовах нової економіки.

Регіональна інноваційна політика в Україні й досі залишається на початковому етапі розвитку, хоча урядом та територіальними органами влади було докладено певних зусиль для визначення конкретних цілей та започаткування деяких проектів, переважно для розвитку інноваційної інфраструктури. Загальна регіональна інноваційна політика в Україні залишається залежною, а в більшості випадків навіть побічною політикою від промислової, освітньої або ж політики залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ). В той же час перша спроба її активізації була зроблена у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. (ДСРР-2015) [5]. Світова фінансово-економічна криза боляче вразила не тільки економіку України в цілому, але й господарства її регіонів, що не дало можливості реалізувати стратегію і спонукало державу до розробки вже ДСРР-2020, щодо якої є певні сподівання на посилення регіональної інноваційної політики в Україні.

Література

1. *Туган-Барановский М.И.* Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии. – 2-е совершенно переработанное издание. – К.: Наук. думка, 2004. – 368 с.
2. *Шумпетер Й.* Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотків та економічного циклу. – К.: ВД «КМА», 2011. – 242 с.
3. *Кондратьев Н. Д.* Мировое хозяйство и его конъюнктуры во время и после войны. / Н. Д. Кондратьев // Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды. – М.: Экономика, 2002. – 767 с.
4. *Макаренко І.П., Копка П.М., Рогожин О.Г., Кузьменко В.П.* Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови // За наук. ред. І.П. Макаренка. – К.: Інститут проблем національної безпеки, 2007. – 520 с.
5. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року. - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/article/1670/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2015-roku.html>

Мірошниченко В.В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. За сучасних умов суспільно-економічний розвиток відзначається кризовими явищами. Ситуація в Україні, крім того, у зв'язку із агресивними діями на південному сході північного сусіда, відзначається військово-політичною нестабільністю. Тому обґрунтування, за таких умов, напрямів регіонального суспільного розвитку України набуває актуального значення.

Особливостями сучасного стану економічного розвитку України в цілому та окремих її регіонів є недостатнє використання: вигідного геополітичного положення країни, а також наукового і технологічного потенціалів окремих галузей промисловості, значних природних можливостей агропромислового виробництва.

Концептуальні пропозиції. Існуюча криза зводить проблему безпеки України до необхідності переходу до ринкових відносин на основі максимального збереження ресурсної бази, а також існування держави як суверенного суб'єкта світового господарства в процесі його глобалізації. Вихід економіки України із системної кризи означає перехід до такого відтворення інструментів економічної безпеки, яке б створило рівновагу їх впливу та унеможливило реалізацію існуючих викликів. Значною мірою взаємозв'язок між ризиками та загрозами і формуванням необхідних для їх нейтралізації інструментів економічної безпеки визначається характером існуючих відносин між владою та власністю.

Загалом на прикладі нашої держави можна з'ясувати основні загрози економічній безпеці у процесі посилення інтеграційних зв'язків у межах світового господарства. Аналіз наслідків від інтеграційних процесів ґрунтовно висвітлений у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Загрози виникають у таких сферах, як реальний сектор економіки (спад виробництва та втрата певної частки ринків, зниження темпів розвитку та ліквідація окремих виробництв АПК в умовах жорсткої конкуренції на світовому ринку сільськогосподарської продукції); а також нестабільності фінансово-кредитної та валютної систем, зокрема зростання державного та корпоративного боргу, значний вплив іноземної валюти, втрата незалежності при здійсненні грошово-кредитної та фінансової політики, зростання обсягів «відмивання» коштів через офшорні зони. В науково-технічній галузі спостерігається «відтік мізків» та загроза науково-технологічній безпеці, використанням за умов недостатнього

фінансування морально застарілих технологій. Особливої гостроти набувають демографічні проблеми, особливо на наднаціональних рівнях (збільшення обсягу нелегальної міграції і, як наслідок, загострення соціальних проблем; старіння нації), а також проблеми раціонального використання ресурсної бази та екологічної безпеки (вичерпування ресурсів; виснаження ґрунтів та застосування генно-модифікованої насінневої бази з непередбачуваними наслідками; переміщення шкідливого виробництва на територію України).

Дослідження взаємозв'язку глобальних тенденцій та регіональних особливостей розвитку країни, особливо на макрорівні, дозволяє сформулювати рекомендації з удосконалення механізму регулювання на основі використання стратегії економічної безпеки та розвитку України, що орієнтована на запобігання існуючим викликам та забезпечення умов для стабільного зростання економіки та підвищення добробуту населення, і повинна містити такі пріоритети: удосконалення податкової системи, що враховувало б необхідність застосування податкових стимулів до інноваційних і високотехнологічних підприємств; створення умов для інвестиційної діяльності; перехід до стандартів розвинених країн у сфері бюджетної політики; підвищення ефективності антимонопольної політики та формування конкурентного середовища; забезпечення охорони інтелектуальної власності за світовими стандартами; розробка, впровадження й підтримка нових освітніх програм щодо підготовки висококваліфікованих менеджерів з безпеки; розробка регіональних програм економічної безпеки на основі використання інтелектуального та існуючого підприємницького потенціалів їх територій.

Заходи антикризового характеру на макрорівні стосуються, перш за все, підвищення рівня конкурентоздатності вітчизняної продукції, формування попиту на неї та стимулювання її збуту, створення цілісної системи заходів щодо розв'язання завдань розширення експортної діяльності для взаємовигідного співробітництва у виробничій кооперації, науковій та інформаційній діяльності. При цьому, важливе значення має забезпечення постійного моніторингу державної політики зі сторони партій та громадських об'єднань підприємців, а також прозорості державного регулювання, реалізація потенційних конкурентних переваг регіонів через стимулювання інвестиційно орієнтованого та інноваційного розвитку, формування сучасного внутрішнього ринку України як важливого чинника детінізації та декриміналізації економіки.

Для сучасної економіки все в більшій мірі стають характерними катастрофи і ризики, природа яких набуває все більш нестабільного характеру, а масштаби яких зростають і перетворюються на загрози для економіки багатьох країн, про що свідчить досвід Мексики, Бразилії, Аргентини, Японії та США [5].

Аналіз досліджень з економічного розвитку, дозволяє стверджувати, що стратегію виходу з кризи в Україні необхідно розглядати як процес розбудови держави на основі гармонізації соціальної, економічної та екологічної складової розвитку регіонів. Сучасна ситуація в Україні характеризується тим, що ідеї сталого розвитку не отримали практичної реалізації та відповідної політичної, фінансової і ресурсної підтримки. При цьому результати дослідження розвитку регіонів визначають необхідність диференційованого підходу до розробки єдиної державної стратегії, заснованої на принципах сталого гармонійного розвитку.

Сталий та гармонійний розвиток України та її регіонів на основі моделі інтелектуально-інноваційного типу необхідно розглядати як стратегію економічної безпеки України у її геополітичному, європейському та національному вимірах. Розробка і реалізація такої стратегії здійснюється поетапно та послідовно (стабілізація, перехід, досягнення, зростання) з врахуванням чинників техноглобалізму.

Головна роль в реалізації цих процесів покладається на державу, яка мусить гарантувати безпеку в політичній, економічній, соціальній, екологічній, науково-технічній, оборонній та інших сферах національної безпеки.

Політика сталого розвитку та гарантування економічної безпеки в умовах техноглобалізму повинна базуватися, зокрема на принципах сталого розвитку суспільства в

цілому та регіонів на основі використання, перш за все, інтелектуального потенціалу, захисту інформаційного середовища від надмірного іноземного втручання, скорочення техногенного навантаження на природні об'єкти.

Список використаної літератури

1. Петровська О.С. Сучасна модель економічного розвитку національної економіки // Економічна теорія. – 2008. – № 1. – С. 30–40.
2. Ткаченко В.А. Условия неопределенности в управлении сложными социально-экономическими системами // Вісник економічної науки України. – 2006. – № 2. – С. 154–160.
3. Тьорло В.О., Мірошніченко В.В. Парадигма регіонального соціально-економічного розвитку України за умов європейської інтеграції/Матеріали щорічної міжнародної науково-практичної конференції: “Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку України в умовах Європейської інтеграції”. К.: МАУП, 2015.
4. Шевчук В.Я. Формування інноваційної моделі сталого розвитку України / В.Я. Шевчук // Економічний часопис ХХІ. – 2010. – № 2. – С. 6–8.
5. Юкіш В.В. Модель розвитку національної економіки України в історії вітчизняної економічної думки. Сталий розвиток економіки//Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 2. – С. 38–46.

Москаленко О. М.

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
д.е.н., доцент, професор кафедри політичної економії

ІННОВАЦІЙНА КОНКУРЕНЦІЯ ТА ВИПЕРЕДЖАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЖОРСТКОЇ ЕКОНОМІЇ

Економіка України ввійшла у круте піке. Вона стоїть перед надскладними викликами як внутрішнього, так і зовнішнього, глобального, характеру. Тому стає очевидним, що вирішення поточних проблем, досягнення тактичних завдань і стратегічних цілей розвитку вітчизняної економіки є неможливим поза інноваційною моделлю розвитку та відповідною політикою держави. Водночас, не менш важливим, є збереження моральних, етичних, гуманітарних цінностей українського суспільства та економічного суверенітету держави в умовах цивілізаційного вибору. Сучасна ситуація в Україні є такою, що, на жаль, загрожує трансформацією в неієздатну державу та стагнаційну спадаючу економіку, яка існує в умовах «вакууму відповідальності».

Прогалини економічної політики (у тому числі й курсової політики, грошово-кредитної, фінансової, бюджетної тощо), які виявляються в погіршенні бізнес-клімату, зростанні частки тіньової економіки, пауперизації вищої ланки середнього класу (учених, людей з вищою освітою), зубожінні населення, тотальної дорожнечі, колосального падіння курсу національної грошової одиниці – усе це результат псевдореформ. І за такі «результати» урядовці і політики не несуть ніякої відповідальності. Урядом не накопичений *простір для маневру економічної політики*. «Стиснення» вітчизняної економіки є результатом одночасної обмеженості щодо здатності відтворювати дохід і збільшувати витратну частину бюджету. Економіка України перетворилась в *економіку жорсткої економії*, де немає місця інноваційному економічному розвитку, заснованому на науці, освіті, новітніх технологіях та інноваційній конкуренції. Стан вітчизняної економіки об'єктивними аналітиками оцінюється як переддефолтний.

Тож сильна нестабільність і несприятливі умови економічного і політичного характеру знищують вітчизняну економіку, її технологічний та інтелектуальний потенціал. *Україна катастрофічно відстає від розвинених країн за технологічним рівнем, показниками інноваційного розвитку*. Бюджетні асигнування на розвиток науки скоротились до ганебної

цифри – 0,27% ВВП (і це при його падінні за 2015 рік на 15%). Прикладна наука зруйнована. Енергозатратність продукції, що виробляється, в два-три рази вища, ніж в розвинених країнах. Вітчизняна економіка терміново вимагає реіндустріалізації та модернізації. Реіндустріалізація України – ключова умова створення запасу міцності національної економіки.

Однак сучасний цивілізований світ живе іншими реаліями, спрямованими на випереджаючий економічний розвиток національних економік, на зміцнення конкурентних позицій і закріплення їх на довгострокову перспективу. Маємо світ, що «живе на різних швидкостях», який характеризується тим, що технологічні та економічні досягнення розглядаються з позиції загострення міжнародної конкуренції. Організаційні інновації кардинально змінюють суть функціонування економічних систем, її траєкторії, моделі і форми конкуренції.

Що ж собою являє випереджальний економічний розвиток, який як модель і політика може стати методологічною основою розроблення державницької стратегії розвитку України? Він є субстанціональною інституціональною умовою та формою функціонування економіки і суспільства. Сутність і функція такої форми руху економіки та суспільства полягає у використанні окремими суб'єктами економічної діяльності, на кожному історичному етапі розвитку людства, людини, держави, не виявлених або невикористаних іншими можливостей інтелектуального, політичного, мотиваційного потенціалу щодо розробки та впровадження альтернативних існуючим варіантів ефективного управління всіма видами ресурсів, з метою забезпечення лідируючих позицій у конкурентному науково-дослідному, освітньому, технологічному, ринковому, соціальному, політичному полі.

Випереджаючий економічний розвиток супроводжується включенням політичної і суспільної свідомості в ускладнений процес суспільного буття (вичерпаність ресурсів, погана екологія, продовольча проблема та ін.), розуміння невідкладності в пошуку, ідентифікації і впровадженні альтернативних шляхів економічного розвитку, нового магістрального вектору економічного розвитку країни, яким ще ніхто не рухався, однак який забезпечить кардинальне підвищення загальної ефективності, продуктивності економічної системи, її саморозвиток.

Випереджаючий економічний розвиток означає для країни досягнення такої стратегічної цілі, як «бути розвинутою більше інших» у певних технологічних нішах, мати динамічні конкурентні переваги в науці і технологічному рівні, освіті, промисловому виробництві, державному управлінні, що дозволить країні піти у відрив від суперників. *Випереджаючий економічний розвиток, таким чином, стає визначальною умовою інноваційної конкуренції, переведення країн на вищий технологічний рівень, створення «запасу міцності» національних економічних систем, набуття та закріплення на довгострокову перспективу міжнародних інноваційних конкурентних переваг за країнами.*

Розвинені країни активно використовують інновації в конкурентній боротьбі на світових ринках. Цю саму стратегію активно використовують азійські країни, що швидко розвиваються. Для України практична реалізація курсу на системне використання інновацій залишається одним із найактуальніших викликів. На жаль, основними джерелами економічного зростання в Україні та її конкурентоспроможності в основному продовжують залишатися екстенсивні фактори виробництва, що потребує відносно невисокого рівня інноваційної активності і ґрунтується на експорті сировинних товарів і продукції з низькою часткою доданої вартості.

Сучасна інноваційна конкуренція є, *по-перше*, конкуренцією між країнами-інноваторами, імітаторами і консерваторами (традиційними економіками), яка виявляє себе як конкуренція великих проектів і програм, що реалізуються урядами країн і великими фінансовими групами, що визначають напрями великих фінансових потоків; *по-друге*, інноваційна конкуренція стає швидкісною конкуренцією, що приймає вигляд технологічної гонки, коли застосування спеціальних конкурентних стратегій і конкурентної політики може забезпечити «новий технологічний прорив», який поновлюється з певною циклічністю, що

відповідає новітнім строкам удосконалення технологій та їх появи. Інноваційна конкуренція заснована на комбінаторному принципі розвитку технологій, який посилюється періодичними проривами в техніці і технологіях, що з'являються як результат накопичення фундаментальних знань (досліджень), витрати і частка яких в економіці постійно зростає.

Отже, стратегічною потребою економіки України є розвиток реального високотехнологічного сектору за державної підтримки ланцюга *наука – освіта – високотехнологічний бізнес*. Умови конкуренції у світі ускладнюються. Вона стає інноваційною, а саме – конкуренцією великих проектів, великого капіталу і держав. Україна, її політична та економічна влада повинні реагувати на зміни умов конкуренції у світовій економіці та крокувати в ногу з часом при розробці та реалізації економічних реформ. На наш погляд, політика жорсткої економії, що супроводжується скороченням дискреційних державних видатків, викликає лише згортання економіки, що ставить під загрозу існування інтелектуального потенціалу країни для старту економіки випереджального розвитку на засадах інноваційної конкуренції.

Модель кальки боргової економіки, що експортується в гіпертрофованому вигляді із ліберальних економік і заснована на тотальному скороченні державних видатків, у тому числі й на науку і освіту, систему охорони здоров'я, при спотворенні умов конкуренції корупцією та інтересами олігархії, не зможе закласти основи для економічного зростання та випереджального розвитку України. За цих умов вимагається перегляд політики скорочення державних видатків на науку і освіту у бік законодавчого забезпечення захищених статей із перспективою їх збільшення та диверсифікації джерел фінансування.

Список використаних джерел

1. Москаленко О. М. Теорія і модель випереджаючого економічного розвитку в системі суспільних стратегічних потреб : монографія / О. М. Москаленко. – К. : КНЕУ, 2014. – 550 с.
2. Политика в эпоху жесткой экономии [Текст] /под ред. А. Шафара, В. Штрика; пер. с англ. А. А. Алвертян, Н. С. Глазкова, А. Г. Кузянина, Д. В. Мышьяковой, А. А. Порецковой; под науч. ред. А. А. Порецковой, И. В. Соболевой; Нац. исследов. ун-т «Высшая школа экономики», 2015. – 392 с. – (Политическая теория).

Nazukova N.

State Finance Department, State Organization
"Institute for Economics and Forecasting, National
Academy of Sciences of Ukraine"

TAX COMPONENT OF NATIONAL INVESTMENT PRIORITIES REALIZATION IN UKRAINE IN LIGHT OF THE EUROPEAN EXPERIENCE

Ukrainian economy has accumulated significant amounts of worn-out fixed assets, representing productive resources of the economy, which are of strategic importance for the state. Moreover, evidence shows growing disparity in cost performance and structure of the fixed capital - against the backdrop of the growing depreciation, there is a general downward trend in the formation of fixed capital of enterprises. Thus, depreciation of the accounting group "Fixed assets, intangible assets, long-term biological assets and investment property" increased during 2005-2010 and 2011-2014, and reached a level at which it exceeded its value more than 6 times: the nominal value of depreciation over last 11 years increased by 25 times, while the value of fixed assets, intangible assets, long-term biological assets and investment property - only by 4 times (nominal GDP for the same period has increased by 4.5 times). If the proportion between the cost of fixed assets and depreciation remains unchanged, the national economy can expect a further decline of productive capacity, which greatly complicates the process of effective integration of Ukraine into the EU. In particular, the join to the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) can lead

to the pressure on depreciation cost in the price structure, which further complicates the situation with reproduction in Ukraine, considering the galloping pace of accumulated depreciation of fixed assets.

The level of fixed assets depreciation in Ukraine demonstrates the urgent need to increase the volume of capital investments and, accordingly, the need to develop recommendations to address the significant problems in the mechanism of tax support for investment activity in Ukraine, taking into account the best international practices.

Tax incentives are defined as any deviations from the general tax system that are applied to certain kinds of investments to reduce their tax liability. Tax incentives for investment in fixed assets, being a weighty part of the investment incentive mechanism, include a variety of forms, types and tools designed to help increase the volume of both own and borrowed investment resources allocated for the reproduction of fixed capital.

The most common OECD investment incentives are: 1) VAT exemption/reduction; 2) R&D tax incentives; 3) SEZ/Free zones/EPZ/Free port; 4) investment allowance/tax credit. Much less popular tax measures, in terms of stimulating capital investment in OECD countries, are reduced corporate tax rates and discretionary process. The less popular tax measure is the tax holiday/ tax exemption.

For a more detailed study and analysis of possible tax incentives that have an effect on investment, it is advisable to turn to the experience of Poland, as the post-socialist country, which had a similar to the Ukrainian starting position at the beginning of transformational changes, quite a similar structure of the economy, similar complicated geopolitical situation. However, Poland's structural and cost parameters of fixed capital today has positive dynamics, unlike Ukrainian's: in Poland the level of depreciation of fixed assets up to six times lower than in Ukraine, and has a downward trend, and it is against the background of increasing volume of most non-current assets.

According to the data of Central Statistical Office of Poland and State Statistics Service of Ukraine, the share of foreign investments in the structure of sources of financing of investment in Poland in 2013 was 3.6 times higher than the corresponding figure in Ukraine. This in particular is due to the activity of special economic zones (SEZ) in Poland, of which there are 14. They are situated near major industrial, academic and transportation hubs and in outlying regions offering qualified workforces and optimization of costs. The activity of Special Economic Zones has been extended from 2020 until 2026, which proves the efficiency of SEZs. A SEZ permit currently provides a corporate income tax exemption of up to a certain proportion of the eligible investment costs (capital expenditure or 2 years' payroll). The aid intensities applicable since July 1, 2014, which are considerably diminished as compared to those previously available, would typically range between 20 percent (15 or 10 percent in Warsaw) and 35 percent of the eligible costs, with the exception of four eastern regions, which allow for 50 percent aid intensity. In addition, the relevant aid intensity may be increased by 10 percent or 20 percent in case of medium or small enterprises, respectively. A SEZ exemption may be accumulated with other regional investment aids. The acquisition of shares in a company with a SEZ permit principally allows the investor to enjoy the benefits of the SEZ exemption. Subsidized business must be conducted in the SEZ, assets should be held and the stipulated level of employment retained in the SEZ for at least five years (in respect of large investors) following completion of the investment.

EU funds proved to be one of the most attractive sources of aid to investment in 2007-2013. However, taking into account their unavailability for Ukraine at the moment, a detailed investigation is not seen as appropriate in the framework of this publication.

Other important investment incentives in Poland are:

- *real estate tax exemptions*: provided by local authorities based on capital expenditure or employment targets; these benefits do not require any individual permit from the authorities and often provide significant cash relief for investors wishing to own the title to real property and infrastructure rather than lease such assets;

- *innovation tax credit*: the investor is allowed, by law, to deduct from the taxable base 50 percent of the cost of acquisition of new technologies, and, in parallel, enjoy the tax depreciation rates available for such technologies under the general rules;

- *long-term government subsidies*: based on an individual decision of the government and an agreement with the Ministry of Economy, a cash grant may be provided for investments in specific sectors;

- *employment subsidies*: tangible cash support typically offered by local unemployment offices to investors creating new workplaces;

- *non-cash support*: depending on the area and sector, local authorities may also provide, in addition to cash instruments or, when they have insufficient funds, various in-kind benefits such as pre-development of land, improvement of local infrastructure and services, recruitment support, public procurement contracts or exclusivity.

The most successful tools used to stimulate innovative projects in EU are considered “Jeune Entreprise Innovante”, used in France, and Norway’s “SkatteFUNN”.

The first provides generous support to young SMEs for which R&D expenditure represents at least 15 percent of total costs. The novelty requirement of R&D is according to best practice (“new to the world”). The immediate refund option and short response time means that firms can obtain the funding faster.

The second type of tax credit, used in Norway, is largely generic scheme, that offers a preferential rate to SMEs. The application procedure of the R&D tax credit is quite simple: firms can apply online, one-stop agency is available and several guides are available. The introduction of the policy involved a public consultation and it has been evaluated various times.

Overall, all the tax incentives show substantial heterogeneity in their designs and organizational practice. In part this reflects differences in country characteristics (like innovation systems and tax rates), but the practice of developed countries in the area of tax stimulation of investment in fixed assets, especially in conditioning the assistance provision, is a significant opportunity to improve Ukrainian preferential tax system.

Нестеренко О. П.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки

ІДЕЇ І СМИСЛИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ: ІННОВАЦІЇ ЧИ АДАПТАЦІЯ?

Питання рушійних мотивів просування вперед економіко-теоретичного знання неодноразово ставало об'єктом вивчення вітчизняних і зарубіжних науковців. Прогрес економічної теорії як процес поступового накопичення змін кількісних параметрів і сутнісних якісних перетворень, стрибкоподібних змін траєкторій розвитку, непрогнозованих переходів на нову парадигму, функціонування в межах існуючої чи нової дисциплінарної матриці потребує глибокого аналізу досягнутого рівня розвитку, джерел ініціації та перспектив відповідних змін.

Тривалий час вітчизняна наука оцінювала рушійні мотиви формування економічних поглядів і використовуваних економічних теорій дилемою матеріалістичного/ідеалістичного підходів до процесу продукування нового знання. Причому матеріалістичний підхід, що пов'язував процес виникнення економічних ідей з так званими об'єктивними економічними детермінантами, панував майже безроздільно. Внаслідок такого підходу абсолютизувався пошук переліку історичних (інколи суто хронологічних) умов виникнення тих чи інших теорій і концепцій. Так, становлення ідей і учень класичної школи пов'язувалося з формуванням ринкової економічної системи – епохою вільно-конкурентного капіталізму та промислового перевороту. Наслідки останнього, передусім у формі зростаючої соціальної нерівності в суспільстві, формуванні пролетаріату та ін. становили історичні передумови виникнення економічного вчення К. Маркса. Монополізація виробництва спричинила появу

маржиналізму, Велика депресія – кейнсіанства, кризові явища суспільного відтворення 70-х років минулого століття – неоконсерватизму і т. п. Такого роду детермінізм, підданий незначним модифікаціям, зберігся й досьогодні: якщо існують непояснені і нерозкриті механізми і впливи, викликані зміною умов життєдіяльності, то саме вони визнаються відправною точкою спочатку розрізнених теоретичних осмислень, а згодом і сформованої повноцінної економічної теорії.

Про роль ідей як унікальних феноменів економічного життя і економічної науки, які не пов'язані «міцними узами» з матеріальними умовами життя пересічних громадян в цій схемі не згадується. Так само помітного місця не набуло дослідження ролі економістів-науковців як генераторів нових піонерних ідей і відкриттів, а не ретрансляторів положень вже сформованої теорії, безвідносно до конкретно-історичного контексту. Про певну самодостатність продукування економічних смислів, різнонаправлених і різнонаповнених, різною мірою аргументованих, про роль риторики і сили переконання, роль поширення і популяризації економічних ідей (усталених, революційних, проривних тощо) не йшлося.

Сучасні дослідники – Д. Макклоскі, Д. Асемоглу, Дж. Робінсон та ін. – навпаки, активно просувають тезу щодо важливості врахування ідей в економічному дослідженні, розглядаючи їх як нестандартні рішення, економіко-політичні новації, інвестиції в переконання, аналогічно до інноваційної діяльності в секторі нових технологій [5]. Економічна риторика як мистецтво переконання приваблива тим, що використовує усі доступні ненасильницькі методи, зокрема думки і судження, метафори і аналогії, контрфактичні твердження тощо. Для економічної науки довгий час була характерною недооцінка такого «риторичного» впливу, проте з появою праць Д. Макклоскі (зокрема, [1]) ситуація змінилася, і особливого звучання набула проблема презентації і механізмів доведення економічних поглядів до «кінцевого споживача». Заперечуючи матеріалістичну обумовленість історико-економічних змін, дослідниця просуває ідею пояснення економічного зростання і добробуту розвинених країн радикальною зміною економічної риторики, так званою подвійною етичною зміною, пов'язаною із суспільним визнанням «буржуазних чеснот» і гідності буржуазії.

Які з провідних течій економічної науки ХХ – початку ХХІ століття можуть належати до інноваційних проривів? На нашу думку, до беззаперечних інтелектуальних новацій в економічній теорії ХХ століття належать лише дві: інноваційно-еволюційна динамічна концепція Й. Шумпетера та економічна теорія Дж. М. Кейнса, причому остання з деякими застереженнями. На початку ХХІ століття подібних інтелектуальних «ривків» і тих поступових зрушень і зламів, що їм передують, на наш погляд, не спостерігається.

Становлення наукової постаті Й. Шумпетера вочевидь репрезентує відносно ізольований творчий процес наукового пошуку дослідника, незначний рівень його детермінації оточуючим інтелектуальним середовищем і потужними науковими впливами. Перебуваючи поза межами тогочасних економіко-теоретичних систем, революційність ідей Й. Шумпетера в галузі економічної динаміки визначається розумінням стихійності й дискретності змін траєкторій здійснення економічного кругообігу. Причиною цього визнано переривчастість, нерівномірність, дискретність потоку нововведень як процесу виникнення й еволюції (поступального розвитку, розгортання і наступного відмирання) нових форм, що визначає внутрішню логіку ринкової економічної системи. Шумпетерівський підприємець-новатор відіграє провідну роль у створенні можливостей для економічного зростання [4, с. 12-13].

Економічна теорія Дж. М. Кейнса загальновизнано містить низку революційних методологічних підходів й теоретичних постулатів: від започаткування макроекономічного аналізу та інноваційної наукової ідеї про пріоритет формування сукупного попиту, дію інвестиційного мультиплікатора й можливості встановлення рівноваги за умов неповної зайнятості, до розуміння більш загальної ключової економічної проблеми, пов'язаної з незайнятістю усіх економічних ресурсів в періоди нерівноважних макроекономічних станів та потребою коригування дій ринкових сил шляхом державного регулювання. Разом з тим,

піонерні ідеї кількох шкіл та окремих економістів суттєво вплинули на появу подібних теоретичних підходів: стокгольмської школи, ідеї мультиплікації Кана, навіть ідеї класичних економістів – Т. Мальтуса, С. Сісмонді та ін., пов'язані з вирішенням проблем кризових явищ, безробіття, недоспоживання тощо. Серед сучасних кейнсіанських теорій, що реінкарнують забуті ідеї Дж. М. Кейнса (врахування невизначеності, коливань, фінансових відносин), відзначимо теорію фінансової нестабільності (крихкості) Х. Мінські як певну цілісну концепцію макроекономічних й інституційних регулюючих заходів держави.

Осібнo, оcтopонь домінуючої неокласичної парадигми, розташоване таке відгалуження економічного неолібералізму, як неоавстрійська школа, що також містить елементи наукової інноваційності. З одного боку, відродження ідей економічного лібералізму в 30-х роках XX ст. є проявом адаптації класичних економічних ідей до тогочасних реалій, що обумовило жорстке протистояння з кейнсіанством. З іншого – наукова новація австрійського неолібералізму, на наш погляд, полягає передусім у започаткуванні Л. фон Мізесом поняття праксиології (майже водночас з українським економістом Є. Слущким, проте з відмінними науковими акцентами [3]). Австрійська праксиологія вміщує декілька взаємопов'язаних вимірів: є інтегрованою наукою про людську діяльність, про загальну логіку раціональних дій; виявляє й пояснює тенденцію до загальної рівноваги на основі індивідуальних дій; є ланцюгом логічних висновків, заснованих на універсальних припущеннях; заснована на реалістичному відтворенні економічної діяльності, визнає людину унікальною інформаційно-ціннісною системою, яка є опосередкованим відбиттям вроджених якостей, успадкованого досвіду попередніх поколінь і набутих ознак – наслідків життєвої практики; встановлює очищену від ціннісних суджень універсальну теорію шляхом вивчення людської діяльності [2, с.7-189]). Крім того, австрійська неоліберальна теорія враховує глобальну невизначеність, акцентує на психологічних мотивах економічної поведінки та індивідуалізованих основах усіх соціально-економічних процесів.

Розкриття історії розвитку економіко-теоретичного знання в контексті інноваційності та адаптаційних можливостей його окремих елементів потребує абстрагування від несуттєвого й поверхневого та віддалення (суб'єктного й історичного) від подій, що відбуваються. Швидкоплинність і «спресованість» часу кінця XX – початку XXI століття, наявність і переплетіння багатьох суперечливих процесів і тенденцій соціально-економічного розвитку, перманентність кризово-рецесійних станів світової економіки і окремих її елементів, недолугість існуючих механізмів державного регулювання, потужні виклики глобалізації вимагають активного інтелектуального пошуку й коректної імплементації його результатів.

Список використаної літератури

1. Макклоски Д. Литературный характер экономической науки // Риторика экономической науки. – Режим доступу: <http://postnauka.ru/longreads/46182>
2. Мизес Л. фон. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории / пер. с 3-го испр. англ. изд. А.В. Куряева. – Челябинск: Социум, 2005. – 878 с.
3. Нестеренко О.П. Праксеологія як наука: підходи Є.Слущкого та Л.фон Мізеса / О.П. Нестеренко // Вчені записки Університету «КРОК» / Ун-т економіки та права «КРОК» – Вип. 17. – К., 2008. – С.45-53.
4. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Пер. з англ. В. Старка. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 242 с.
5. Acemoglu D., Robinson J. A. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty. 1st ed. – New York: Crown, 2012.

Пугачов В.М.

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
к.е.н., старший науковий співробітник

ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКСПОРТУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ З УКРАЇНИ

Аграрний сектор є основною рушійною силою українського експорту. В аграрній сфері відбувається активне нарощування зовнішньоторговельного обороту (середньорічний показник за 2012-2015 рр. у 1,5 разів перевищив рівень 2009-2011рр.). У 2015 р. частка аграрної продукції в загальному українському експорті становила 38,7%, що на 7,2 відсоткові пункти більше, ніж у попередньому році. Актуальним залишаються питання стимулювання експорту аграрної продукції, щоб забезпечувати найвигідніші умови, прогнозування їх обсягів і структури під впливом різних чинників, підготовки пропозицій щодо подальшого розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки.

Для підготовки пропозицій щодо подальшого розвитку та стимулювання експорту проведено дослідження, основними цілями якого є:

аналіз найбільш суттєвих змін в торгівлі аграрною продукцією та впливу різних заходів на показники експорту;

виявлення основних чинників, що впливають на експорт та його структуру;

прогноз з використанням нейронних моделей показників експорту під впливом різних чинників.

розробка пропозицій до цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року в частині сприяння експорту.

Аналіз свідчить, що найбільш суттєві зміни в експорті аграрної продукції з України відбулися у 2015 р. Ці зміни стосуються розширення географічної структури експорту та її якісного складу. Унікальна особливість минулого року – стрімке зростання експорту продукції з вищою доданою вартістю та традиційних товарів вітчизняного виробництва. Експорт жиру свиней зріс у 69 разів, цукру та напоїв – у 18 – 22 рази, м'яса та вівса – у понад 3 – 6 рази, свинини та жиру для промислового використання – у понад 2,5 – 3 рази.

Найсуттєвіший приріст українського аграрного експорту відбувається в напрямку країн Азії. Частка азійських країн збільшилася з 38,5% у 2014 році до 45,3% від загального експорту української агропродукції. Лідерами з нарощування закупівлі вітчизняної продукції є Китай, Таїланд, Індонезія, Туреччина, Японія.

Суттєвим чинником зміни в аграрному експорті є те, що протягом 2015 р. для України діяли автономні торговельні преференції ЄС. Це дозволило:

- досягти рекордного рівня позитивного сальдо зовнішньої торгівлі продукцією АПК є країнами ЄС (2,5 млрд доларів);

- збільшити майже в 2 рази обсяги поставок м'яса птиці з України до ЄС;

- зайняти Україні 3 місце серед найбільших експортерів меду до ЄС.

Вступ в силу DCFTA з 1 січня 2016 р. сприятиме поглибленню торговельних відносин України з ЄС. Нейронне моделювання свідчить, що в 2016 р. експорт аграрної продукції з України до ЄС зросте на 492,8 млн доларів порівняно з 2015 р. - до 4,7 млрд доларів (за оптимальним сценарієм). Проте можливі й інші сценарії розвитку експорту до ЄС й регіонів світу.

З метою сприяння нарощуванню українського експорту пропонується низка першочергових заходів, зокрема: імплементація положень Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі, а відтак спрощення експортно-імпортних процедур; послаблення валютного регулювання; створення спеціальних Центрів підтримки українського експорту; інтенсифікація діяльності щодо промоушену України за кордоном та розвитку торговельних відносин. Ці заходи пропонується включити до проекту Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, який розробляється Міністерством аграрної політики та продовольства України.

Риляч Н.М.

Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка,
к.е.н., науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ МЕЙНСТРИМУ ІННОВАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ

В сучасних умовах розвитку світового господарства все більша увага приділяється інноваційному напряму розвитку, який охоплює всі галузі і сфери економіки, створює передумови для розвитку постіндустріального суспільства. Передумовою цього процесу є сучасна науково-технологічна революція, яка забезпечує зростання продуктивності праці, прискорений розвиток науки, інформації та освіти.

Науково-технічний прогрес передбачає інноваційний процес, тобто багатоетапний процес створення, впровадження та комерціалізацію результатів наукової діяльності. Інноваційна діяльність означає поширення інновацій та результатів науково-технічного прогресу з метою задоволення нових потреб суспільства. Результатом такого процесу є інновація. [2].

Інновація є однією з найважливіших категорій сучасної економічної парадигми. Вперше найбільш повну та різносторонню характеристику інноваціям дав Й. Шумпетер, який розглядав їх, [3] по-перше, як економічний вплив організаційної форми на трансформацію та диверсифікацію продукції, який перетворює цю продукцію з традиційної на нову. По-друге, він намагався розкрити сутність інновації з точки зору системної корисності, як нового процесу і нового результату. По-третє, розглядав інновацію з точки зору комбінації новим способом існуючих факторів виробництва. За Й. Шумпетером, інновації – не просто нововведення, а нова функція виробництва. Великі інновації викликають створення нових підприємств і нового устаткування, але не кожне нововведення, нове виробництво є інновацією. [1].

Наразі в більшості країн світу інноваційна парадигма є мейнстримом та знаходиться в стадії свого розвитку. Тому актуальним є вивчення та розкриття специфіки та еволюції різних теорій інновацій, систематизація їх основних положень, дослідження різних аспектів проблематики теорії інновацій. Хоча інноваційна практика існує багато тисячоліть, предметом спеціального наукового вивчення інновації стали лише у XX столітті. В еволюції формування системи знань про розвиток теорії інновацій, вчені [4] виділяють три значущі етапи: перша третина XX століття – формування фундаментальних основ теорії (період базисних інновацій у цій сфері наукового пізнання); друга третина XX століття – розвиток і деталізація базових інноваційних ідей попереднього періоду; із середини 1970-х років – новий теоретичний прорив, пов'язаний із хвилею епохальних і базисних інновацій у період становлення постіндустріального суспільства.

Отже, на початковому етапі формування інноваційної парадигми на початку XX ст. одним з ключових питань була проблеми циклів, яку вперше розкрив М. Туган-Барановський. Вченими Й. Шумпетером і М. Кондратьєвим розглядалися питання взаємозв'язку інновацій і довгих циклів, були сформульовані основні положення теорії інновацій.

Прикладне значення таких теорій знаходить свій розвиток в межах концепції технологічних укладів, доводить необхідність структурних інноваційних, технологічних змін для забезпечення довгострокового економічного розвитку країн та переходу їх на постіндустріальний шлях розвитку. Адже, внаслідок НТР відбувається зміна технологічного укладу. В найрозвинутіших країнах вже складається постіндустріальна “економіка знань” – технологічний уклад, в якому роль головного виробничого ресурсу відіграють знання й інформація. Наразі мова йде про формування шостого укладу економічної діяльності, перевагами якого є можливість досліджувати матеріали, перепроєктовувати системи виробництва і споживання для створення ресурсоефективної економіки та появи нового циклу глобальної економічної активності [5].

Наступний етап еволюції інноваційної теорії характеризується як формуванням техніко-економічної парадигми економічного розвитку, включаючи фактор технологій в неокласичні моделі зростання – Р. Солоу, П. Кобб, Х.Дуглас, Я. Тінберген, Г. Менш, Б. Твісс, Е. Менсфілд та інші, так і стримким збільшенням кількості досліджень з інноваційної теорії, появою нових ідей, пов'язаних з розвитком моделей з ендегенним НТП – Н. Калдор, П. Ромер, К. Джонс, К.Ерроу, технократичних теорій економічного розвитку – Дж.Фурастьє, Р. Кларк, Ф. Штерберг, соціально-психологічної концепції – Х. Барнет, Є. Вітт, Е.Денісон, концепції підприємницької природи інновацій – П. Друкер, теорії дифузії інновацій – Т. Хагерstrand, П. Хаггет, Е. Роджерс та інші.

З середини 90-х рр. XX ст. при дослідженні інноваційної парадигми використовується системний аналіз. Розглядаються все складніші інноваційні системи національного – Р. Нельсон, К. Фрімен, Б. Лундвалл, регіонального та глобального рівнів. Приділяється особлива увага проблемам розвитку, категоріальній визначеності поняття глобальних інноваційних мереж, які впливають на національну й регіональні інноваційні системи та являють собою «вузли», які пов'язують регіональні і національні інноваційні системи по всьому світі і, відповідно, різні структурні елементи науково-технологічної діяльності: інноваційні підприємства, університети, науково-дослідні інститути, дослідників, урядові заклади. Саме за допомогою інноваційних мереж ТНК прагнуть максимізувати передачу інновацій та знань, які знаходяться в НІС. Крім того, співробітництво в рамках інноваційних мереж допомагає становленню тісних взаємозв'язків з споживачами інноваційної продукції, впровадження її на найбільш перспективні ринки.

Література

1. Бажал Ю. Інноваційна теорія економічної політики // Економіка Радянської України .- номер 3, 1991.- с. 11-21.
2. Дашковська І.Б. Сутність основних понять теорії інновацій // І.Б.Дашковська .- 2011.- Lviv Polytechnic NationalUniversity Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>
3. Халабуда Ю.Э. Осуцности и содержания основных категорий теории инноваций // Вопросы экономики и права.- 2011.- номер 1. С. 16-20
4. Яковец Ю. В. Эпохальные инновации 21 века. – М.: Экономика, 2004.– 439 с. - с. 18
5. Davis N. 5 ways of understanding the Fourth Industrial Revolution <http://www.weforum.org/agenda/2015/11/5-ways-of-understanding-the-fourth-industrial-revolution>

Салатюк Н.М.

Національний університет харчових технологій
к.е.н., доц., завідувач кафедри економічної теорії

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Концепція сталого розвитку є найбільш прогресивною теорією соціально-економічного розвитку XXI століття. Вона була започаткована у 1992 р., коли у Ріо-де-Жанейро відбулася конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку, внаслідок якої була ухвалена «Декларація з навколишнього природного середовища і розвитку». На цій конференції було проголошено нову концепцію розвитку, що передбачає врахування економічних, екологічних та соціальних проблем людства, тобто концепцію сталого розвитку. В ній зроблений висновок про те, що екологічний фактор все більше впливає на економічне зростання країни.

Концептуальні пропозиції. Економічне зростання тісно взаємопов'язане з проблемою сталого економічного розвитку. Останній можна визначити як перехід від одного стану економіки до іншого, – якісно нового, більш досконалого, на основі інноваційних, структурних та інституціональних зрушень. «Сталий економічний розвиток» - це більш

широке поняття, ніж «економічне зростання», і включає останнє в себе як найважливішу умову.

На сучасному етапі розвитку продуктивних сил екологічний фактор став невід'ємною складовою економічного зростання, але не стільки джерелом зростання, скільки його гальмом, роль якого все більше відчувається. Тому в сучасній економічній літературі обґрунтовується необхідність переходу до сталого економічного розвитку, – тобто, забезпечення зростання якісно нового рівня, за якого ефективно задовольняються потреби суспільства без виснаження, деградації і забруднення природи.

Загальноприйнятим критерієм сталого розвитку є стійкість (стабільність) соціально-економічної системи, яка забезпечується через ринкову рівновагу [3, с.40]. Ринкова рівновага – це рівність попиту і пропозиції, на які впливають різноманітні фактори, спроможні стабілізувати або дестабілізувати їх рівноважний стан, без якого неможливий сталий розвиток.

Розрізняють суспільно-соціальний, еколого-економічний і економіко-екологічний підходи до обґрунтування концепції сталого розвитку [3, с.40]. Перший підхід носить глобальний характер і стосується проблем розвитку людини на основі підпорядкування їй природи та економіки. Другий, еколого-економічний підхід визначає первинність екологічної складової, яка є і основною метою, і головним джерелом реалізації сталого розвитку. Третій, економіко-екологічний підхід, маючи на меті вирішення всіх екологічних проблем, джерелом його досягнення вважає економічну складову. Він є найбільш реальним для переходу до моделі сталого розвитку.

Стратегії сталого розвитку розвинених країн світу базуються на стійкому економічному зростанні. Проте, на думку Г. Дейлі, економічне зростання може бути "головною причиною екологічної деградації", в чому і міститься протиріччя між економічним зростанням і сталим розвитком [1, с.55]. Перевага стратегії сталого розвитку в тому, що вона передбачає забезпечення економічного зростання і поступовий перехід до стійкого економічного розвитку та підвищення добробуту населення без істотного збільшення масштабів використання природних ресурсів і забруднення довкілля. Формування такої стратегії передбачає комплексний підхід до діяльності держави у трьох напрямках, а саме забезпечення: економічного зростання; збереження природних ресурсів і охорона навколишнього середовища; соціального розвитку.

Сталий розвиток полягає у дотриманні раціонального балансу між зростаючими потребами і обмеженими ресурсами, необхідними для їх задоволення. Провідним фактором, завдяки якому можна забезпечити сталий розвиток, за висновками ООН, є таке економічне зростання, що підтримує стійкість і рівновагу економічної системи. Проте воно, на думку науковців, має бути менш матеріало-, енерго- і ресурсомістким, щоб загальмувати виснаження екосистем та деградацію довкілля.

Напрями впровадження інноваційних ідей. Враховуючи вищевказане, необхідно створити таку стратегію переходу до сталого розвитку, яка б згладжувала протиріччя між економічним зростанням і стратегічними цілями сталого розвитку. Але існуюча зараз економічна модель в Україні є деградаційною і вона неспроможна вирішити задачу переходу до стійкого розвитку економіки і збереження довкілля.

Для створення передумов сталого розвитку необхідна глибока перебудова сучасних соціально-економічних відносин в країні, що вимагає політичної волі уряду для її реалізації на практиці.

Першою спробою держави в цьому напрямі було прийняття Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр. Стратегія повинна була реалізовуватися у три етапи: перший (підготовчий) – до 2007р., другий – середньостроковий (стабілізаційний) – до 2015 – 2025 рр. та довгостроковий – на подальшу перспективу [2, с.5].

Метою першого етапу було створення стартових умов для ефективної реалізації завдань визначених Стратегією. Повинна була здійснюватися структурна перебудова економіки інноваційного напрямку, забезпечуватися економія як сировинних, так і

несировинних ресурсів, упроваджуватися заходи зі зниження енергоємності та матеріалоємності виробництва. Але внаслідок відомих політичних подій (а головне – відсутності політичної волі) та фінансової кризи 2008 – 2010 рр., завдання першого етапу не були вирішені і залишилися на наступний період.

Метою другого етапу є завершення структурних змін в економіці та соціальній сфері, створення основних засад соціально спрямованої ринкової економіки, подолання масової бідності, вихід на економічні показники середньорозвинутих країн. Повинні здійснюватися масштабні екологічні реформи і реструктуризація виробництва, набудуть випереджального розвитку пріоритетні галузі в економіці країни. Цей період визначається як інвестиційно-інноваційний і характеризується переходом на капіталоємний шлях розвитку зі значними обсягами капіталовкладень у реконструкцію всіх галузей промисловості.

На третьому етапі сталий розвиток повинен стати домінуючим принципом державної політики. Він передбачає забезпечення стійкого зростання виробництва нових секторів і галузей, впровадження екологічно чистих технологій, задоволення потреб населення з урахуванням екологічних вимог, закладення фундаменту ноосферного розвитку. Повинен завершитися перехід до постіндустріального суспільства на засадах інноваційного типу зростання.

Концепція і стратегія сталого розвитку зараз знаходяться в стадії активного обговорення і формування; економічна наука повинна дати українському суспільству прогресивну національну стратегію переходу до сталого розвитку, яка буде моделлю майбутнього економічного, екологічного та соціального розвитку нашої держави.

Література:

1. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Г. Дейлі. – К.: Видавництво «Інтелсфера», 2002. – с. 49-69.
2. Хвесик М. Бистряков І. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України. // Економіка України. – 2012. - №6, - с. 4-12.
3. Фоміна М.В. Сталий економічний розвиток та особливості його реалізації в умовах глобалізації. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – вип.. 21.19. – с. 39 – 45.

Сапачук Ю.М.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
к.е.н., ст. викладач кафедри економічної теорії

ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ ТА СТАБІЛЬНІСТЬ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Сучасна економіка характеризується стрімким ростом фінансових ринків, обсягів транграничних потоків капіталу та появою нових фінансових інструментів. Фінанси, як головна рушійна сила економічного зростання, перетворились в самостійну галузь економіки, в потужний фактор структурних перекосів у сучасній системі господарювання. Не випадково фінансова криза 2008-2010 рр. переросла в тривалу економічну рецесію. Якісні зміни, що відбулись у фінансовій сфері протягом останніх десятиліть здійснюють значний вплив на функціонування та розвиток національних економік та формування економічної політики, що вимагає ретельного наукового дослідження.

Основу сучасних фінансів складають кредитні гроші із грошовими агрегатами, що постійно розширюються. В останні десятиріччя трансформувалась валютна система, відбулась відмова від фіксованих валютних курсів, було лібералізовано банківське законодавство, почалась епоха консолідації, інтеграції та глобалізації фінансової сфери.

Стрімкий розвиток фінансових ринків супроводжувався появою значної кількості фінансових посередників: інвестиційних фондів, пенсійних фондів, страхових компаній, хедж-фондів, спеціальних юридичних осіб, що здійснюють сек'юритизацію банківських

активів [3; Р. 8]. В 1980-х рр. на фінансовому ринку почався вибуховий процес «злиття та поглинання» та скупки контрольних пакетів акцій корпорацій шляхом залучення кредитних коштів (*leveraged buyouts*). Це вкрай посилює корпоративні фінансові потоки кредитної природи, що змінило фінансову структуру в напрям до спекулятивного типу [4; Р. 4]. Наявні диспропорції яскраво проявляються в економіці США – в докризовому 2007 р. доля фінансового сектору в загальному обсязі випуску продукції корпорацій складала 16 %, тоді як доля корпоративних прибутків переважала 40 % [5; Р. 813]. Протягом трьох десятиріч напередодні фінансової кризи 2008-10 рр. відбувалась послідовна системна фінансизація економіки США (Таб. 1).

Згідно наукового доробка лідера посткейнсіанства Х. Мінскі, фінансові інновації виникають як результат задоволення фінансовими інституціями інвестиційного попиту на гроші з боку фірм [1]. Серед основних фінансових інновацій слід виділити: депозитні сертифікати та євродоларові займи, сек'юритизація банківських активів, «позабалансова активність» (*off-balance sheet activity*). Остання фінансова інновація може проявлятися, наприклад, в відкритті для деяких фірм кредитних ліній у вигляді зобов'язання видачі позики визначеного розміру за першою вимогою. Подібна фінансова еволюція зменшує ефективність монетарної політики Центрального банку та в ще більшій мірі сприяє ендогенності грошової маси.

Щодо сек'юритизації банківських активів, то остання фінансова криза наглядно продемонструвала, що ця фінансова інновація розмиває одну з головних основ банківської справи – відбирати достатньо надійних позичальників, що пом'якшує негативні наслідки асиметрії інформації. Адже сек'юритизація являє собою емісію цінних паперів під заставу вже виданих кредитів, що, тим самим, дозволяє банкам перекладати ризики на держателів цих цінних паперів та надавати нові кредити з рахунок виручки від їх продажу.

Отже, фінансова криза 2008-2010 виявилась всеохоплюючою, оскільки було підірвано довіру до кредиту. Дефіцит кредиту виник та прийняв загрозливих форм в змінній системі фінансування внаслідок запровадження фінансових інновацій. Особливо небезпечною фінансовою інновацією стала практика державного фінансування банківських депозитів за умови, що процентні ставки за ними встановлюються не державою, не Центральним банком, а комерційними банками на їх власний розсуд [6; С. 117]. Особливо сприятливий ґрунт для фінансових бульбашок створюється, коли підвищення ціни якогось порівняно високоліквідного активу або цілої групи активів стає безперервним процесом. Адже початкове підвищення ціни породжує, з одного боку, очікування на його подальше підвищення, а з іншого – залучає все більший обсяг грошових коштів через заінтересовані банки, що мають можливість залучати додаткові грошові кошти задля спекулятивних операцій з огляду на відносно високу величину відсотку за вкладами.

Зазначені фінансові інновації значною мірою були посилені поєднанням ряду факторів: бурхливий розвиток «нової економіки» на межі сторіч, пов'язаної із телекомунікаціями та Інтернетом; розповсюдження похідних фінансових інструментів та кредитно-дефолтних свопів, а також стрімкі процеси глобалізації та лібералізації руху капіталу [5; Р. 810].

Міжнародна реформа банківського регулювання, відома як Базель-III, покликана забезпечити посткризовий розвиток світової економіки, знизити ризики в фінансовому секторі, запобігти кризовим проявам економічного середовища, а також відновити ринковий оптимізм. Проте, зворотньою стороною наслідків даної реформи може стати втрата крупними банками ролі локомотива посткризового відновлення.

Фінансова криза 2008-10 рр. виявилась закономірним наслідком системних диспропорцій фінансового сектору економіки протягом останніх десятиріч внаслідок запровадження цілого ряду фінансових інновацій та внутрішньої діалектики розвитку фінансово-економічної сфери. Подолання негативних наслідків кризових явищ неможливе без введення обмежень на сек'юритизацію та розвиток похідних фінансових інструментів, а також на короткострокове кредитування інвестиційних проектів. Зрозумілим є більш

жорсткий підхід щодо вимог ліквідності балансів фінансових установ. Однак, надмірне обмеження економічної свободи ринкових агентів може негативно вплинути на кон'юнктуру ділової активності.

Отже, внутрішня нерівновага та нестійкість органічно притаманні сучасній ринковій економіці. Стрімкий розвиток сфери фінансово-економічних відносин, поява нових учасників ринку, фінансових інструментів та технологій вимагає в цьому напрямі спрямування подальших наукових зусиль представників економічної науки.

Таб. 1. Фінансизація економіки США напередодні фінансової кризи 2008-10 рр.

	Нац. дохід	Загальний прибуток	Прибуток фін. сектору	Прибуток нефін. сектору	3/4	3/2	3/1	4/1	2/1
	млрд. дол	млрд. дол	млрд. дол	млрд. дол	%	%	%	%	%
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1973	1 247.4	100.4	20.5	79.9	25.7	20.4	1.6	6.4	8.0
1979	2 249.1	197.1	40.3	156.8	25.7	20.4	1.8	7.0	8.8
1989	4 826.6	300.2	77.9	222.3	35.0	25.9	1.6	4.6	6.2
2000	8 795.2	613.6	203.8	409.8	49.7	33.2	2.3	4.7	7.0
2005	10 811.8	1 289.1	389.0	900.1	43.2	30.2	3.6	8.3	11.9

Джерело: [2; Р. 14]

Список використаних джерел:

1. *Minsky H.* Central Banking and Money Market Changes // Quarterly Journal of Economics. – May, 1957.
2. *Palley T.* Financialization: What It Is and Why It Matters // Levy Economics Institute. – December 2007. – WP № 525. – 31 p.
3. *Wray L.* Financial Keynesianism and Market Instability // Levy Economics Institute. – March 2011. – WP № 653. – 28 p.
4. *Wray L.* Minsky on Banking: Early Work on Endogenous Money and the Prudent Banker // Levy Economics Institute. — January, 2015. — WP № 827. — 28 p.
5. *Wray L.* The rise and fall of money manager capitalism: a Minskian approach // Cambridge Journal of Economics. – 2009. – Vol. 33. – Issue 4. – P. 807-828.
6. *Акерлоф Дж., Шиллер Р.* Spiritus Animalis, или Как человеческая психология управляет экономикой и почему это важно для мирового капитализма. – М.: Альпина Бизнес Букс. 2010. – 273 с.

Сіденко В.Р.

Український центр економічних і політичних досліджень
Імені Олександра Разумкова,
д.е.н., член-кор. НАНУ, науковий консультант з економіки

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ ХХІ СТОЛІТТЯ

Початок ХХІ століття ознаменований фундаментальними глобальними трансформаціями, зміст яких зводиться не лише до кардинальних технологічних зрушень, які сьогодні характеризуються терміном «четверта промислова революція» ([1]), яка базується на інтеграції нано-, біо- та інформаційних технологій. Істотно змінюються загальні умови існування людства внаслідок прогресуючої деградації довкілля, суттєвих змін клімату та граничної небезпечності подальшої хижацької експлуатації природи суспільством,

орієнтованим на споживання. Україн важливі зрушення відбуваються в системах людських цінностей – передусім в найбільш розвиненій частині світу – де спостерігається виразний перехід від пріоритету матеріальних цінностей до нематеріальних – цінностей самовираження, самореалізації особистості, з поширенням ідей гідної праці. Відбуваються зміни в аспекті розуміння діалектики приватного та суспільного, що знаходить вираз, зокрема, у поширенні явищ спільного споживання (“sharing economy”) [2].

Однак цей глобальний перехід (транзит) до нового суспільно-економічного світоустрою є вкрай суперечливим та асиметричним за своїм характером – із численними елементами суспільної архаїки і навіть регресивними тенденціями, які істотно загострюють суперечності між окремими країнами світу та регіональними угрупованнями, руйнують усталені норми міжнародного права та клімат довіри в міжнародних відносинах. Це загрожує руйнівними глобальними конфліктами, неконтрольованим поширенням міжнародного екстремізму та тероризму, які здатні підірвати становлення нового порядку й поставити під запитання саме існування цивілізованого світу.

Світом дедалі більше заволодіває етос пошуку ворогів та боротьби з ними, який веде людство у глухий кут, сковуючи його творчий потенціал та направляючи його на цілі руйнування та придушення Інших. І якщо цей тренд не зламати, глобальні кризи XXI століття можуть підвести світ впритул до Апокаліпсису.

Цьому тренду може ефективно протистояти лише *дух позитивної творчості, етос креативності*. Причина такої виняткової ролі креативності полягає у тому, що сучасний період глобальних криз пов’язаний з надзвичайно масштабними змінами, які мають не лише технологічний, а загальносистемний характер, змінюючи не лише структуру ринків, але форми соціально-економічної взаємодії, модуси суспільної організації, а отже й базові суспільні інститути. За таких умов економічні механізми адаптації ex post не можуть бути ефективними через надто значний рівень невизначеності. Країни, які будуть йти цим шляхом, врешті-решт, змарнують наявні у них ресурси і зазнають невдачі.

Навпаки, країни із значним потенціалом креативності матимуть вирішальні переваги через здатність задавати напрямки глобальній еволюції. Орієнтуючись ex ante на картину майбутнього у процесі розробки епохальних інновацій, країни-лідери матимуть змогу отримувати низку додаткових можливостей отримання доходу у вигляді низки своєрідних квазірент – технологічної, організаційно-управлінської та – і це найголовніше – інтелектуальної. Вони матимуть можливість привласнювати основну частку загальносвітового доходу, що закріпить фінансово їх інтелектуальне лідерство. Таким чином, формування та ефективне використання творчого потенціалу суспільства стає вирішальним чинником економічного успіху в XXI столітті.

Формування творчого потенціалу має базуватися не лише на політиці збільшення витрат на освіту та науку та виходу за цими показниками на рівень глобальних лідерів. Високі рівні витрат при невисокій якості організації економіки матимуть результатом лише марнотратство та фінансову дестабілізацію. Креативність – це насамперед *культурний феномен*, і тому її формування неможливе поза відповідних змін у системі *культурних цінностей* суспільства. Мова йде насамперед про:

піднесення у суспільстві *прагнень до знань*, а не лише до отримання дипломів про освіту;

формування високого *суспільного престижу працівників освіти та науковців* у поєднанні з політикою забезпечення *адекватного рівня оплати їх праці*, яка має бути «конкурентоспроможною» у боротьбі за кращі умови;

істотний розвиток *схильності до інновацій, готовності йти на ризик* заради отримання якісно нових, «проривних» результатів у своїй сфері діяльності;

широке пропагування *досвіду передових інноваційно активних компаній* та створення умов для поширення цього досвіду;

формування у суспільній свідомості *символу інноваційно активного та соціально відповідального підприємця* – як того орієнтира, який визначає життєві смисли;

рішучі зміни у *«культурному форматі» діяльності державних органів регулювання*, які мають відходити від домінування формально-бюрократичних процедур – у напрямі опанування новітніх аналітичних методів роботи, які дозволяють *розширювати горизонти стратегічного соціально-економічного бачення*;

через *дерегуляцію та дебіюрократизацію сфери освіти та наукових досліджень* – перетворення цих сфер на осередки справді *креативної праці*, яка оцінюється насамперед за наявністю творчих досягнень відповідного рівня.

На основі відповідних фундаментальних ментально-ціннісних змін в країні має поступово формуватися *новий креативний клас*, який Р. Флоріда [3, с. 27] охарактеризував як «*появу нового типу суспільства та нової культури – фактично зовсім іншого образу життя*». Це є набагато більш масштабним і складним завданням, ніж просто побудова ринкової економіки. Але саме на цьому шляху можна досягнути стратегічно значущого успіху в розвитку й посісти провідне місце у світовій економіці XXI століття.

Використані джерела:

1. Schwab, Klaus. The Forth Industrial Revolution. – Geneva: World Economic Forum , 2016.
2. Wikipedia, the free encyclopedia. Sharing economy [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Sharing_economy.
3. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее. – Пер. с англ. М.: Издательский дом «Классика-XXI», 2011.

Соколовська І.П.

Київський національний торговельно-економічний університет,
к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії та конкурентної політики

ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Одним із чинників макроекономічної дестабілізації національної економіки на сучасному етапі є невірне обрані пріоритети реформування національної банківської системи. Зокрема, орієнтація на штучну консолідацію фінансового ринку вже створила суттєве навантаження на державні фінанси за рахунок кредитування ФГВФО для здійснення виплат клієнтам неплатоспроможних банків. Крім цього, суттєвих втрат зазнали суб'єкти підприємницького сектору, що втратили власні кошти на рахунках фінансових установ.

Крім цього, НБУ, всупереч поточним економічним умовам, продовжує політику посиленої концентрації банків, різко посиливши вимоги до обсягу їх капіталу (постанова Правління НБУ від 04.02.2016 № 58 «Про збільшення капіталу банків України»). Зокрема, новими нормами вимагається у 2,5 рази збільшити мінімальний розмір капіталу банків (із 120 до 300 млн. грн.) до 11.01.2017 р. замість 11.07.2020 р., як передбачалось попередніми нормами. Це порушує затверджені Нацбанком протягом 2015 р. графіки поетапного десятирічного (до 2024 р.) приведення статутного капіталу банків до рівня 500 млн. грн. (згідно до Закону України від 04.07.2014 року № 1586-VII).

Відповідно до світової практики банківське регулювання повинно базуватися на стратегічно-прогнозованих і прозорих нормах. Лише в таких умовах комерційні банки можуть сформувати свою ринкову стратегію на основі побудови відповідної бізнес-моделі, як вимагають проголошені НБУ нові підходи до банківського нагляду. Тому для дотримання принципу послідовності при здійсненні пруденційного банківського нагляду та виконання узгоджених з банками у 2015 р. графіків докапіталізації доцільно спочатку отримати результати стрес-тестування 2016 року, і за результатами його аналізу визначати необхідність докапіталізації установ.

Запровадження вимоги термінового збільшення капіталу банків у поточних умовах зтяжної кризи в Україні не враховує, що джерела докапіталізації фактично відсутні. Адже

потенційним джерелом коштів для нарощення капіталу фінансових установ є зароблені акціонерами прибутки, отримання яких різко знизилось через падіння ВВП на 10% за 2015 рік при зростанні інфляції до 143%. Тому необґрунтоване підвищення регуляторних вимог загрожує руйнуванням банківського бізнесу, новою хвилею закриття банків та підприємств, які вони обслуговують. Вважаємо, що для формування сприятливого інвестиційного клімату в країні докапіталізація банків повинна здійснюватись поступово, разом з оздоровленням економіки та зростанням купівельної спроможності населення.

Головним критерієм оцінки роботи банку, як великого, так і малого, є не його абсолютні, а відносні показники - достатність капіталу, ліквідність, прозорість власності, диверсифікація ризиків кредитного портфелю та ін. Зокрема, основний показник надійності банків – норматив достатності (адекватності) капіталу (Н2), а тому завдання регулятора у ринковій економіці полягає у здійсненні пруденційного нагляду за виконанням відносних нормативів. На сьогодні норматив Н2 у більшості малих і середніх українських банків, для яких висуваються вимоги до капіталізації, складає 20-40%, що значно перевищує законодавчо встановлений мінімальний рівень (10%). Тому потреба у докапіталізації банків, які і без того мають значний буфер капіталу, є нелогічною. Це підтверджують і отримані невеликими банками фінансові показники. Так, статутний капітал нижче 300 млн. грн. мали 58 банків (за даними НБУ на 01.10.2015), яким для термінової докапіталізації сумарно знадобиться понад 12 млрд. грн. При цьому аналіз фінансових результатів діяльності малих банків свідчить, що лише банки 4-ої групи змогли у надскладних макроекономічних умовах отримати понад 800 млн. грн. прибутку, маючи норматив адекватності капіталу у 2-4 рази вище великих банків.

Вважаємо, що вимога НБУ про термінове підвищення мінімального розміру капіталу до рівня 300 млн. грн. (близько 10 млн. євро.) для всіх без винятку українських банків є неадекватною, оскільки вдвічі перевищує рівень даної норми у стабільних європейських країнах. Так, мінімальний розмір капіталу для ведення універсальної банківської діяльності у більшості країн ЄС складає від 5 до 7 млн. євро (Австрія, Болгарія, Мальта, Литва, Німеччина, Польща, Словенія, Угорщина, Хорватія та ін.). Крім цього, законодавством окремих країн передбачено диференційовані вимоги до капіталу спеціалізованих банків залежно від специфіки та ризиків їх діяльності. Зокрема, у Німеччині найвищий рівень мінімального капіталу встановлено для іпотечних банківських установ (25 млн. євро), а для банків, що займаються торгівлею цінними паперами достатнім є капітал 730 тис. євро. Встановлення адекватних вимог до мінімального рівня капіталу фінансових установ у країнах Європи створило умови для стабільного розвитку невеликих банків, які успішно працюють в певних сегментах бізнесу, особливо в роздрібному.

Світовий досвід заперечив залежність стабільності фінансової установи лише від її розміру, оскільки невеликі банки виявилися досить надійними в умовах кризи, не створюючи значних ризиків для ринку. Аналіз фінансових результатів діяльності українських банків свідчить, що найбільші проблеми мають банки 1 групи - їх сумарні збитки перевищили 51 млрд. грн., що становить 98% негативного фінансового результату всіх платоспроможних банків (на 01.10.2015 р. за даними НБУ). Крім того, результати проведеного НБУ стрес-тестування великих банків показали необхідність їх докапіталізації на суму понад 100 млрд. грн. Тому, на наш погляд, економічно доцільніше мінімізувати ризики діяльності великих банків замість необґрунтованого (з огляду на стан економічних нормативів) зростання капіталу малих та середніх банків, які не створюють фінансовий тиск ні для ФГВФО, ні для Держбюджету країни. У протилежному випадку штучне прискорення докапіталізації призведе до усунення з ринку переважної більшості невеликих за розміром капіталу українських банків, які є цілком платоспроможними та надають конкурентоспроможні фінансові послуги.

Підвищення абсолютного рівня капіталу не змінює умов доступності українських підприємств до кредитних ресурсів та не сприяє активізації кредитування економіки, оскільки кредитні рішення банки приймають на підставі аналізу платоспроможності

позичальника, а не наявного капіталу. Крім цього, політика НБУ щодо стимулювання банків до купівлі ОВДП є згубною практикою, оскільки витісняє потенційні кредитні ресурси на фінансування державних боргів замість кредитування суб'єктів економіки. Так, у той час як кредити бізнесу скоротились протягом 2015 р. майже на 20 %, портфель цінних паперів збільшився за цей же період на 12 %.

Пріоритетним завданням реформування національної банківської системи є стимулювання кредитної активності фінустанов. Для цього, в першу чергу, необхідно вирішити проблему накопичених з 2008 року токсичних активів банківською системою, створити державні компанії з управління проблемними активами, забезпечити захист прав кредиторів, знизити вартість кредитних ресурсів за рахунок зменшення інфляційних ризиків. Основним джерелом кредитних ресурсів економіки є кошти населення, які знаходяться поза банками через низьку довіру до системи та дій регулятора. За останніми експертними оцінками їх сума складає понад 90 млрд. дол. США (за даними НБУ), що значно перевищує отримані у минулому році Україною від МВФ позики (6,7 млрд. дол. за 2015 р. за даними Мінфіну). Тому головним завданням на сьогодні повинно стати повернення довіри населення до національної банківської системи, що потребує від регулятора відміни адміністративних заборон на користування вкладниками власними коштами та припинення політики масового банкрутства українських банків.

Уманців Г.В.

Київський національний торговельно-економічний університет,
к.е.н., доц., доцент кафедри бухгалтерського обліку

ТЕОРІЇ ВАРТОСТІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Зміни у світовій економіці позначені радикальними перетвореннями у визначенні новітніх трендів її розвитку й ґрунтуються на використанні досягнень науки, технологій, культури та передбачають залучення результатів творчої інтелектуальної діяльності у виробництво. Останні дослідження з питань трансформації вартісних відносин показали, що учені звертають увагу на такий аспект актуалізації концепції інформаційної економіки, як питання дематеріалізації вартості, перетворення формалізованого знання у фактор виробництва, що обумовлює подальший розвиток вартісних теорій.

Використання інформації та знань спричинило зростання ролі та значення розумової праці. Наслідком такого процесу стала інтелектуалізація економіки, проникнення інтелектуальної праці в увесь спектр виробничих відносин, автоматизації виробництва та зростання частки працівників, для яких знання у роботі відіграють практичну роль. Сьогодні в основі формування доданої вартості перебуває процес використання творчої праці, інформації та знань для виробництва продукції у вигляді винаходів, інновацій, ноу-хау, технологічних способів та технологій організації виробництва [1, с. 192].

Теорія інформаційного суспільства істотно збагатила уявлення про вартість на сучасному етапі економічного розвитку. Результатом аналізу ролі інформації в господарському житті західних країн стало трактування інформації як специфічного ресурсу, що не володіє більшістю характеристик, властивих традиційним факторам виробництва. При цьому наголошується на тому, що цінність інформації визначається можливістю підвищити обізнаність її отримувача, вона не має відносно стійкої об'єктивної основи у вигляді витрат виробництва і теоретично може коливатись у дуже широкому діапазоні, що визначається індивідуальними відмінностями творчих можливостей та оцінок індивідів. Наслідком цього є отримання неоднакового ефекту різними споживачами, а створена знаннями вартість є не лише змінною величиною, підвладною різким коливанням [2, с. 517].

Інформаційна революція радикальним чином змінює технологічний базис суспільного виробництва. Економіка умовно розділилась на дві частини. Сектори економіки, що ґрунтуються на застосуванні або розробці ресурсів (сільське господарство, виробництво

продуктів, що швидко псуються, гірничодобувна промисловість), як і раніше, перебувають під дією закону спадної дохідності капіталу. Діяльність наукомістких виробництв, у котрих значною мірою концентруються знання, а не матеріальні ресурси, порушує важливий закон економіки — закон спадної дохідності [3, с. 326]. Саме тут спостерігається підриг вартості в її традиційному трактуванні. Такий умовний поділ економіки на дві частини відбувається не завжди чітко у межах тих чи інших галузей, але й за окремими виробництвами, відокремленими видами діяльності тощо. Поділ проходить між виробництвом за переважною участю відчутних чинників – землі і капіталу – і створенням багатства на основі невлесимого фактора – знань. На працівника розумової праці потрібно дивитися не як на «витрати», а як на «капітал». В інформаційній економіці, базованій здебільшого на розумовій праці, працівники є носіями цієї праці й володіють при цьому особливими засобами виробництва, що репрезентовані сучасними знаннями, компетенціями, мотиваціями тощо.

За нових умов праця здатна таким самим чином відігравати роль наймача капіталу, як і капітал – наймача праці. Такі відносини «праця – капітал» передбачають докорінні зміни і в системі управління. Відбувається інтеграція безпосереднього виробника (особисто або через своє представництво) у структуру управління виробничим процесом, обміном та розподілом виробленого продукту. На практиці це виявляється в найрізноманітніших системах, що сприяють подоланню відчуження виробника від особистої участі в управлінні. Йдеться про якісно нові стимули результативності виробництва з акцентами не лише на розмірі заробітної плати, а й на високому рівні довіри, престижності праці, її інтелектуалізації, творчому пошуку, на оцінці кожного працюючого як найціннішого капіталу та найдефіцитнішого, незамінного виробничого ресурсу [4, с. 258-259].

Українські вчені А. Колот та О. Кравчук привертають увагу до того, що як провідну складову глобальних змін у «світі праці» слід розглядати тренд поєднання в одній людині і працівника, і власника, і носія інноваційних, інтелектуальних компетенцій. Протягом багатьох століть економічний розвиток здійснювався за умов відокремлення праці від засобів виробництва, а також протистояння між працею і капіталом. Натомість інформаційне суспільство сприяє тому, що щоразу більшою мірою в одній особі поєднується як власник засобів виробництва (знань, інформації), так і носій здібностей (вмінь, навичок, компетенцій). Йдеться про утвердження суспільства та економіки, де праця і капітал поєднуються в людині, а розвиток упродовж життя її фізичних та інтелектуальних здібностей є запорукою накопичення інтелектуального капіталу, підвищення продуктивності праці та якості життя [5, с. 5-10].

Проте зміни у самому виробництві не дають повного уявлення про трансформацію вартості, оскільки не враховано другий важливий аспект — корисність, яка відіграє важливу роль у формуванні вартості, особливо на сучасному етапі, оскільки є одним із чинників, які визначають соціальні процеси. Суспільство переходить до інноваційної та символічної цінності, коли люди самі визначають певну цінність певного блага, виникають ірраціональні оцінки, які швидко поширюються на матеріальні й нематеріальні блага усі складові економіки. Символічна вартість в інформаційній економіці не є внутрішньою властивістю товарів, а формується на основі своєрідного відношення між споживачем і благом, в результаті якого у споживача складається уява про «адекватну» ціну. Вона проявляється у готовності споживача платити за товар, що володіє знаковими характеристиками, наявність яких підвищує корисність, яку отримує споживач із функціональних властивостей блага [3, с. 330-332].

Проведений аналіз дає змогу дійти висновку про те, що постіндустріальне суспільство характеризується формуванням нової структури економіки. Саме соціально-економічні трансформації, що зумовлені процесом переходу світового співтовариства до інформаційної стадії розвитку, потребують дослідження якісних і кількісних перетворень, які відбуваються в економіці під впливом інформації. Зокрема, сучасна економічна теорія і практика зіштовхнулися з викликами, які поставили завдання розробки адекватних запитам часу підходів до ціноутворення благ, що мають інформаційну природу. Адже вартість, що

створена знаннями, не пов'язана лише з витратами виробництва. Вона є грошовою формою, що використовується з метою встановлення ціни на продукт, в якому втілено нові знання відповідно до його корисності, спроможності задовольняти потреби на основі використання новітніх технологій, матеріалів, а також знань. У зв'язку з цим нові реалії суспільно-економічного розвитку потребують суттєвого оновлення методологічних основ економічної науки.

Список використаних джерел

1. Ляшенко О.І. Моделювання впливу інтелектуального капіталу на формування та функціонування технологічного укладу / О.І. Ляшенко, С.В. Хомич // Регіональна економіка. – 2011. – №4. – с. 192-199.
2. Базилевич В. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку / В. Базилевич, В. Ільїн. – К.: Знання, 2008. – 678 с.
3. Чухно А.А. Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика / А.А. Чухно. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Н.-д. фін. ін-т при Мінфін України, 2006. – 512 с.
4. Гальчинський А.С. Лібералізм: уроки для України / А.С. Гальчинський. – К.: Либідь, 2011. – 288 с.
5. Колот А.М. Людина і нова економіка: теоретико-методологічний аналіз взаємодії та домінант розвитку / А.М. Колот, О.І. Кравчук // Економ. теорія. – 2015. – №1. – с. 5-25.

Філіпенко А. С.

Інститут міжнародних відносин Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
д. е. н., проф., професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин

ГЛОБАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ МЕРЕЖІ: ГЕНЕЗИС І СТРУКТУРА

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. В умовах поглиблення міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації та глобалізації економічних процесів формуються глобальні інноваційні мережі (ГІМ). Проблема полягає у тому, щоб на рівні фірми, галузі, національної економіки в цілому знайти алгоритм оптимального включення у зазначені системи.

Особливого значення набувають дані питання для економіки України, яка знаходиться в стані стагфляції та потребує додаткових джерел у процесі досягнення стабілізації та виходу на траєкторію економічного зростання. Інноваційні фактори мають відіграти ключову роль у забезпеченні сталого, динамічного економічного зростання за умов дефіциту капіталу та потрійного шоку, якого зазнала економіка України останнім часом: шоку сукупного попиту, шоку сукупної пропозиції та шоку продуктивності.

З'ясування суті, генезису та структури глобальних інноваційних мереж сприятиме розробці механізмів взаємодії інноваційної системи України з регіональними та транснаціональними інноваційними ареалами.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ. Концептуальне визначення глобальних інноваційних мереж полягає у тому, що це є глобально організована мережа складних взаємозв'язків між фірмами та іншими структурами, залученими до процесу виробництва знань, що втілюються в інноваціях. Глобальні інформаційні мережі також визначаються у контексті географічному як поширення зовнішніх та внутрішніх інноваційних зв'язків. Дані процеси відбуваються у рамках багатонаціональної компанії, стратегічних альянсів, а також великих та малих фірм як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються.

Характерними ознаками ГІМ є рівень їхньої глобалізації, мережовості та інноваційності. Глобальність означає, з одного боку, екстенсивне географічне розширення, з іншого – вищий рівень функціональної інтеграції. Глобальність визначають такі п'ять індикаторів: загальний обсяг експорту, найбільші ринки збуту, географічне розташування інноваційних партнерів фірми, місце розташування структурних підрозділів фірми з різними

виробничими функціями, наявність аутсорсингового чи офшорного виробництва в інноваційній сфері.

Мережевість проявляється у розвитку зовнішніх та внутрішніх зв'язків, за яких зовнішні формують міжнародні системи, а внутрішні – функціонують у межах великих ТНК. Мережевість характеризується протяжністю та глибиною взаємозв'язків між клієнтами, постачальниками, конкурентами, університетами іншими установами, які становлять обсяг інноваційної мережі. Критеріями мережовості є співвідношення екстернальних та інтернальних (протяжність), формальних та неформальних (глибина) зв'язків. За даних умов можливі три варіанти мережовості: 1) коли співвідношення між вищезазначеними величинами є рівним; 2) коли екстернальні зв'язки переважають над інтернальними; 3) коли формальні зв'язки переважають над неформальними.

І, нарешті, інноваційність притаманна багатонаціональним фірмам високорозвинених країн, коли фірми низько- та середньорозвинених країн будуть використовувати їхні інноваційні мережі з метою впровадження вже існуючих технологій в процес виробництва. Проявами інноваційності є нові продукти, нові послуги, нові чи удосконалені методи виробництва, логістики, розподілу та постачання товарів та послуг, а також нові чи удосконалені процеси бухгалтерського обліку, здійснення фінансових розрахунків та ін.

Наявний інноваційний потенціал України, згідно з оцінкою Всесвітнього економічного форуму у Давосі (2016), становить 4,2 із 7 пунктів, що засвідчує потенційну спроможність до його посилення. Однак державне фінансування науково-дослідної діяльності на рівні 0,4 % від ВВП абсолютно не створює передумов для істотних зрушень у вітчизняному інноваційному процесі. Водночас в окремих сферах (програмне забезпечення, високі технології) в Україні існують об'єктивні передумови для здійснення інноваційних проривів у пріоритетних напрямках. Так, за кількістю програмістів (90 тис.) Україна посідає вагомe місце в Європі. В країні діє більше тисячі високотехнологічних фірм. Нові можливості для прискорення інноваційної діяльності у контексті трьох вищезазначених параметрів (глобальність, мережевість, інноваційність) створюються внаслідок реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОРСЬКИХ ІННОВАЦІЙНИХ ІДЕЙ. Головними напрямками впровадження авторських інноваційних ідей є, *по-перше*, впровадження проблематики глобальних інформаційних мереж у навчальний процес та наукову діяльність кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка; *по-друге*, використання теоретичних та прикладних розробок у наукових публікаціях, статтях, під час виступів на наукових конференціях та симпозіумах; *по-третє*, у поданні конкретних пропозицій владним структурам, зокрема проекту Закону України «Про Пакт стабільності та економічного зростання в Україні».

Хлопак С.В.

Київський національний торговельно-економічний університет
к.е.н., ст. викл. кафедри туризму та рекреації

РЕГІОНАЛЬНА ТУРИСТИЧНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИОРИТЕТІВ

У теперішній час загальносвітовим трендом еволюції моделей державного регулювання туризму постає проведення в сфері туризму активної регіональної політики, покликаної децентралізувати державні управлінські функції шляхом делегування широкого обсягу адміністративних, соціально-економічних та фінансових прав місцевим владним структурам. В більшості країн світу поточне управління туристичною галуззю здійснюється саме там, де виробляється рекреаційний продукт і зосереджені відповідні ресурси.

Окремі адміністративно-територіальні одиниці в межах країни, проте, відрізняються одна від одної своїми економічними, культурними та природно-кліматичними характеристиками, що зазвичай призводить до незбалансованості у розміщенні продуктивних сил на її території та виникнення так званих відсталих, або периферійних, регіонів. Це може бути пов'язано з кризою давно сформованих старих галузей чи недостатньо розвинутою інфраструктурою (Великобританія, Бельгія, Нідерланди, ФРН); наявністю великих малонаселених сільських районів (Італія, Іспанія, Франція); складними природними умовами та бідністю ресурсів, що обмежує можливості економічної діяльності (Норвегія, Фінляндія, Швеція). За цих умов регіональна туристична політика, особливим чином акцентована на певних районах і територіях, постає важливим чинником їх перспективного загальноекономічного зростання. Створення об'єктів інфраструктури туризму або пільгових умов діяльності туристичних підприємств у віддалених та слаборозвинених регіонах сприяє відновленню їх демографічного потенціалу, надає поштовх розвитку сільського господарства, збільшує зайнятість населення та стимулює його ділову активність. Забезпечуючи могутній потік грошових надходжень і наповнюючи місцеві бюджети, спеціалізація на обслуговуванні міжнародних туристів підвищує також загальний рівень життя в регіоні. Крім того, успішна реалізація регіональних проектів і програм виступає одним з факторів культурного відродження територій, прискорює реконструкцію та модернізацію історичних центрів.

Прагнучи до вирівнювання показників економічного розвитку регіонів деякі країни встановлюють нормативи територіального перерозподілу національного доходу. Однак вирішення цієї проблеми засобами туризму має беззаперечну перевагу у тому, що завдяки ініційованим туристичним потокам починають відбуватися природні фінансові трансферти між направляючими та приймаючими регіонами. Так, у Франції 5 перших за розміром позитивного туристичного сальдо регіонів (Бретань, Прованс-Альпи-Лазуровий берег, Лангедок-Русільйон, Землі по Луарі та Нормандія) отримують понад 50% міжрегіональних платежів, тоді як 3 регіони з найбільшим негативним сальдо (Іль-де-Франс, Рона-Альпи, Нор-Па-де-Кале) забезпечують близько 55% цих трансфертів [1].

Подолання проблем регіонального розвитку туристичної галузі може здійснюватися за допомогою широкого спектру заходів. Серед них формування мережі транспортних комунікацій, сприяння становленню сільського зеленого туризму, організація спеціалізованих закордонних поїздок представників регіонів та малих міст для налагодження прямих контактів з зарубіжними партнерами.

Програмний підхід до провадження туристичної політики держави стосовно регіонів має сприяти насамперед гармонійному поєднанню загальнонаціональних і регіональних інтересів у цій сфері та ефективному використанню природно-ресурсного, рекреаційного і соціально-економічного потенціалу територій з урахуванням їх геополітичних, історичних та екологічних особливостей.

Регіональні програми розвитку туризму повинні бути спрямовані на залучення до господарського обороту ще не використаних рекреаційних і бальнеологічних ресурсів; впорядкування системи національних парків, пам'яток природи та заказників; освоєння нових туристичних маршрутів; облаштування і відновлення архітектурних, історичних та етнографічних пам'яток; створення в галузі туристично-рекреаційного бізнесу сучасної інформаційно-маркетингової служби; програмно-цільову підготовку у вищих навчальних закладах спеціалістів з економіки та організації туризму; оновлення інфраструктури санаторно-курортного і туристичного господарства: будівництво та ремонт доріг, забезпечення сервісного обслуговування транспортних засобів, систем зв'язку, водопостачання, каналізації, захоронення сміття і відходів.

В межах кожного регіону слід виділити найбільш привабливі для туристичних відвідувань землі рекреаційного призначення (ЗРП), що охоплювали б ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, туристичних баз, пансіонатів, санаторіїв, кемпінгів, спортивно-оздоровчих комплексів, парків, піонерських таборів, учбово-туристичних троп.

До числа ЗРП, на яких забороняється будь-яка діяльність, що перешкоджає їх цільовому використанню, необхідно віднести і землі приміських зелених зон, які виконують захисні та санітарно-гігієнічні функції і є місцем відпочинку населення.

Найрозвиненіші регіональні туристичні комплекси можуть стати основою для формування туристично-рекреаційних зон вільного підприємництва. Звернення до СЕЗ як засобу сприяння розвитку регіонів та активізації їх зовнішньоекономічних зв'язків дозволяє, спираючись головним чином на залучений іноземний капітал, досить швидко і ефективно проводити значні соціально-економічні перетворення у регіональному господарському механізмі. Втім, класичні моделі СЕЗ в рамках окремо взятої країни не можуть бути застосовані в ідеалі і потребують суттєвих коректувань відповідно до її особливостей та стратегічних пріоритетів.

Так, створенню туристично-рекреаційних зон (ТРЗ) має передувати комплексна оцінка природно-кліматичних ресурсів туризму і рекреації, технічна та економічна характеристики використання наявних туристичних об'єктів, діяльності обслуговуючих галузей виробництва, чисельності зайнятих, інфраструктурного забезпечення, попиту на туристичні послуги тощо. Зрештою, цілеспрямоване стимулювання іноземних та вітчизняних вкладень у розвиток туризму повинно здійснюватися у тих регіонах, що потенційно володіють найвищим мультиплікатором інвестицій.

В якості найважливіших організаційних принципів процесу формування СЕЗ туристично-рекреаційного типу слід відмітити:

1. Чітке визначення цілей та завдань кожної зони, їх суворі відповідності чинному законодавству, вимогам економічного суверенітету держави та інтересам розвитку регіону.

2. Багатоваріантність проектних рішень та поступовий характер їх реалізації з припиненням чи продовженням розробок в залежності від отриманих на кожному етапі результатів.

3. Обмеженість термінів дії встановлюваного режиму податкових, митних та інших фінансово-кредитних преференцій господарюючим суб'єктам та диференціювання його особливостей, виходячи із значущості вирішуваних кожною туристично-рекреаційною СЕЗ загальнодержавних або регіональних проблем. В цілому уся система пільг, що надаються у вільних зонах, має виконувати роль інструменту реалізації порівняльних переваг певної території, а не механізму компенсації відсутніх у неї факторів розвитку. Водночас умови затвердження інвестиційних проектів, якщо вони повністю фінансуються інвестором і не пов'язані з державними гарантіями, повинні бути максимально спрощені.

4. Доступ до міжнародних транспортних та комунікаційних вузлів і артерій.

5. Запровадження особливого порядку ресурсокористування і природоохоронної діяльності, що виключав би можливі порушення екологічних норм суб'єктами ТРЗ та негативний вплив на стан навколишнього середовища.

6. Визначення раціональної спеціалізації туристично-рекреаційних зон.

В регіонах, які не мають належних початкових умов для формування туристично-рекреаційних СЕЗ, але володіють значним нереалізованим туристичним потенціалом, можуть створюватися території пріоритетного розвитку туристичного типу (ТПРТТ). У просторових рамках ТПРТТ встановлюється спеціальний організаційно-економічний механізм державного регулювання сфери туризму, спрямований на подолання комплексу регіональних проблем – зміну галузевої структури господарства, розвиток реального сектора, забезпечення зайнятості та підвищення рівня життя місцевого населення. Використовуються для цього переважно внутрішні державні ресурси через міжрегіональний перерозподіл інвестиційних коштів. Отже, на відміну від класичних туристично-рекреаційних зон ТПРТТ не спричиняють зростання зовнішньоекономічних зв'язків. Держава у цьому випадку бере на себе розробку, координацію, впровадження та контроль за здійсненням регіональної туристичної політики, досягаючи прискорення темпів розвитку туризму в регіоні за допомогою доступних їй важелів.

Чала Н.Д.

Національний університет «Києво-Могилянська академія», д.н.держ.упр., доц.

eHEALTH – ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Загальні витрати на охорону здоров'я в Україні впродовж останніх п'яти років змінюються не суттєво і коливаються в межах 7,3 – 7,8% від ВВП, що складає 11,9 – 12,2% від загальнодержавних витрат [1]. Міжнародний досвід визначає, що оптимальний рівень витрат на охорону здоров'я становить 8–10% ВВП і дані по країнах-членах ЄС це підтверджують. Але аналіз тільки показників наявності фінансових ресурсів у сфері не достатній, надзвичайно важливо з'ясувати чи ефективно ці ресурси витрачаються; чи дійсно за наявні ресурси отримано максимально можливий рівень послуг. Витрати Ізраїлю на охорону становлять 7,3% ВВП, а рівень медичного обслуговування є значно кращим. За дослідженнями Світового банку 43,6% загальних витрат на охорону здоров'я в Україні становили приватні платежі пацієнтів; 33% з опитаних домогосподарств витрачають більш ніж 10% від щомісячних витрат на медичні послуги (для порівняння: ЄС в середньому 5,8%); 17% населення не змогли одержати своєчасну необхідну медичну допомогу, в основному через високі ціни на її надання [2]. Водночас основні показники вітчизняної системи охорони здоров'я залишаються доволі низькими, зокрема очікувана тривалість життя 68 років. Дослідження ВООЗ показало, що 20 – 40 % ресурсів охорони здоров'я втрачаються внаслідок їх неефективного використання [1]. Отже, виникає проблема пошуку механізму підвищення ефективності вітчизняної системи охорони здоров'я.

Не дивлячись на потужне дослідження ВООЗ [1] щодо фінансування охорони здоров'я у світі, універсального рецепту використання фінансових ресурсів не пропонується. У доповіді пропонується підвищувати ефективність за рахунок зниження витрат на ліки, їх використання, посилення контролю за якістю, що дозволяє зекономити до 5% витрат на охорону здоров'я. Серед інших рекомендацій підвищення ефективності ВООЗ наголошує на наступних: підвищення мотивації медичних працівників; надання належної медичної допомоги та зниження рівня лікарських помилок; зменшити втрати та корупцію; критичний вибір необхідних послуг, а також впровадження інноваційних технологій. У контексті останньої тези вважаємо, що впровадження в Україні eHealth (електронна охорона здоров'я), mHealth (мобільна охорона здоров'я) та створення реєстру пацієнтів сприятиме зменшенню витрат у системі, зникненню неформальних та корупційних платежів, а також стане поштовхом для зміни концепції лікування хвороб, яка є засадничою у діяльності МОЗ, на концепцію профілактики та охорони громадського здоров'я. В умовах глобалізації, коли посилюється мобільність трудових ресурсів, впровадження eHealth надасть можливість «транскордонного» лікування і зробить доступною інформацію про пацієнта лікарям у будь-якому куточку світу.

ВООЗ визначає електронну охорону здоров'я за типом як ВТО визначає електронну комерцію: електронна охорона здоров'я є передача ресурсів охорони здоров'я та медико-санітарної допомоги за допомогою електронних засобів. Вона включає в себе три основних напрямки: доставка інформації про стан здоров'я до медичних працівників і споживачів послуг охорони здоров'я через Інтернет і телекомунікації; використання ІТ та електронної комерції для підвищення якості послуг у сфері охорони здоров'я; використання електронної комерції та бізнес-практики в галузі управління системами охорони здоров'я. За інформацією ВООЗ найактивніше використовують eHealth в азійських країнах, натомість здобутки європейського регіону у цій царині доволі скромні [4]. У світі найбільш розробленими є електронні рішення для екстреної медичної допомоги та туберкульозу[4], в Україні наразі повноцінно працює тільки реєстр з туберкульозу.

Дослідження ВООЗ показують, що у країнах з низьким та середнім рівнем доходу у 42% впровадження електронної охорони здоров'я зумовлено для розширення географії

доступу до медичних послуг; 38% - для підвищення якості обробки даних; 31% - для полегшення спілкування між пацієнтами і лікарями і тільки 4% припадає на оптимізацію фінансових потоків [4]. Отже, впровадження електронної охорони здоров'я впливає на покращення показників системи охорони здоров'я, а саме забезпечення доступності та підвищення якості. У дослідженні [4] також показано, що впровадження eHealth зробило більш прозорими фінансові потоки, а завдяки чіткій ідентифікації пацієнта нівелювало шахрайство та зловживання в системі, що для країн з низькими та середніми доходами, на жаль, є серйозною проблемою. Отже, вважаємо, що зміні моделі фінансування вітчизняної системи охорони здоров'я [6], має передувати впровадження eHealth за управлінською моделлю країн ЄС [5], у протилежному випадку варто очікувати подальшого зростання смертності і зменшення доступності медичних послуг в Україні.

Інформаційні джерела:

1. Health systems financing: the path to universal coverage. World health report 2010. Режим доступу: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44371/1/9789241564021_eng.pdf
2. Як працює система? Новий підхід до аналізу і оцінки процесів управління в системі охорони здоров'я України. Спільне дослідження Міжнародного банку реконструкції та розвитку та Світового банку. – 2015. - Режим доступу: www.worldbank.org
3. Global Observatory for eHealth series - Volume 1. Atlas - eHealth country profiles. Режим доступу: http://www.who.int/goe/publications/ehealth_series_vol1/en/
4. E-health in low- and middle-income countries: findings from the Center for Health Market Innovations Trevor Lewis,a Christina Synowiec,b Gina Lagomarsino & Julian Schweitzera Режим доступу: <http://www.who.int/bulletin/volumes/90/5/11-099820.pdf?ua=1>
5. eHealth Network Governance model for the eHealth Digital Service Infrastructure during the CEF fund Режим доступу: http://ec.europa.eu/health/ehealth/docs/ev_20151123_co02_en.pdf
6. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я України підготовлена робочою групою з питань реформи фінансування охорони здоров'я при МОЗ України Лютий 2016 Режим доступу: http://moz.gov.ua/docfiles/pre_20160205_0_dod.pdf

Шевченко О. О.

Національний Університет «Києво - Могилянська Академія»
к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії

СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Довгостроковим пріоритетом економічної політики України на сучасному етапі, незважаючи на всю сукупність гальмуючих, переважно воєнно-політичних чинників, є завдання переходу національної економіки до інвестиційно-інноваційної моделі як базової передумови досягнення сталого розвитку з високими життєвими стандартами. Водночас інноваційний процес як системоутворюючий елемент суспільного прогресу постійно продукує низку різноаспектних та багатовимірних ризиків та суперечностей.

Інноваційна трансформація суспільства створює нові та видозмінює традиційні умови для системного прояву соціальних ризиків, урізноманітнення їх типів, прискорення реалізації та посилення небезпечності. У зв'язку з цим актуалізується потреба більш ґрунтовного наукового дослідження взаємодії інновацій та соціальних ризиків з метою розробки методологічних засад прогнозування, ідентифікації та мінімізації останніх.

Особливої важливості набуває спроба визначити характерні риси трансмісійного механізму, що передає «командні імпульси» від продуктових та технологічних інновацій в сферу управлінських і трудових відносин та породжує різні соціальні ризики. Однак зазначені напрямки наукових пошуків суттєво ускладнюються обмеженістю даних статистики інновацій.

В традиційному розумінні поняття соціального ризику охоплює сукупність випадкових, незалежних від людини подій, що порушують його звичну соціально-економічну та фізіологічну життєдіяльність. Соціальні ризики є *всезагальними*, тобто такими, що властиві для усіх суспільних верств та груп населення, *невідворотними*, тобто такими, які можливо лише зменшити, а не подолати взагалі, *консолідуєчими* різні суспільні групи для спільної протидії негативним наслідкам ризикових подій, та *кризогенними*, тобто такими, що здатні виступити каталізаторами політичних, економічних, екологічних, демографічних криз. Усталений суспільний механізм соціального страхування досить повно відображає загальну структуру чинників системи соціальних ризиків. Законодавством України визначені наступні види державного соціального страхування: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; страхування на випадок безробіття; інші види страхування, передбачені законами України.

Інноваційний процес загалом є ключовим чинником, що наповнює новим змістом та формулює нові виклики для системи соціального страхування. Частково ці новації можуть бути передбачені на етапі ініціації інновацій, який, як правило, включає моделювання очікуваних економічних і соціальних результатів. Тому вже на стадії прогнозування інновацій варто брати до уваги екологічний фактор, щоб не відбувалось такого акумулювання соціальних ризиків, як у випадку з атомною енергетикою, тотальним забрудненням світового океану тощо. Будь яке нововведення має пройти прискіпливу екологічну експертизу з урахуванням прогнозного життєвого циклу продукції чи технології.

Однак значна частина кінцевих ефектів від більшості інноваційних продуктів, технологій та практик проявить себе повною мірою тільки у віддаленій перспективі після дифузійного поширення та масового застосування. Це, як приклад, властиво інноваціям в сфері охорони здоров'я. Нові лікарські препарати, діагностична техніка та методики лікування разом з новими виробничими технологіями та засобами охорони праці дозволяють ефективно зменшувати ризики традиційних професійних захворювань в сферах видобувної та хімічної промисловості, металургії, транспорту. Водночас прогрес медицини сприяє поступовому акумулюванню ризиків в системі пенсійного страхування за рахунок зростання тривалості життя.

Проте найбільш непередбачувані зміни під впливом інновацій відбуваються в сфері праці. Сучасні дослідники акцентують увагу на інтелектуалізації праці як основній ознаці інноваційних змістовних змін в трудовому процесі та доводять необхідність її безперервності. Набули поширення дослідження категорії інноваційної праці та зайнятості інноваційного типу. Інноваційна праця розглядається як діяльність творчого змісту, спрямована на використання результатів наукових досліджень і здійснення розробок нових ідей для виробничих цілей.

Ознаками інноваційної праці є:

- 1) творчий характер, що виявляється у постійному продукуванні нових і вдосконаленні існуючих ідей, рішень, технологій тощо;
- 2) інноваційна активність, яка базується на творчих та інтелектуальних здібностях, і залежить здебільшого від особистих якостей працівника;
- 3) суб'єктивний, індивідуальний характер, зумовлений інтелектом та здатністю людини до творчості;
- 4) ризиковий та малопрогнозований характер кінцевого результату.

Сфера праці в умовах і на основі інноваційного розвитку формулює нові більш комплексні вимоги до працівника:

- 1) не лише наявність певної професійної кваліфікації, а й здатність до постійного оновлення професійних знань і навичок;
- 2) висока мобільність та адаптованість до міграцій;
- 3) високий рівень самоорганізації та самоконтролю;

4) спроможність самозабезпечення робочим місцем;

а також створює більш високі ризики втрати роботи через залучення інструментів дистанційної праці, що дозволяє не обмежуватись в пошуках кваліфікованого персоналу географічними рамками. Згідно першого соціологічного дослідження дистанційної праці в Україні, проведеного компаніями GFK та Бітрікс 24 до кінця 2017 року 35% підприємств України планують використовувати дистанційну працю (на початок 2016 року цей показник становив 21%).

Широкі можливості індивідуалізації та дистанційності інноваційної праці на базі сучасних комунікаційних технологій розмивають рамки обов'язкового соціального страхування та солідарні механізми мінімізації соціальних ризиків. Такі нові виклики для державної соціальної політики вимагають гнучкого поєднання загальнообов'язкових та добровільних, суспільних, колективних та індивідуальних механізмів управління соціальними ризиками в інноваційну епоху.

МОЛОДІЖНА СЕССИЯ АСПИРАНТІВ І СТУДЕНТІВ

Безкоровайний А.В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
аспірант, кафедра економічної теорії

БІЗНЕС-КЛАСТЕРИ В УНІВЕРСИТЕТАХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОСИСТЕМИ

Протягом останніх років світовий інноваційний процес зазнав суттєвих змін, зокрема у зміщенні пріоритетів від загальної кількості R&D-розробок до комерціалізації новаторських продуктів. Не обійшла стороною ця тенденція і Україну, інноваційна модель якої є надзвичайно вразливою в контексті дифузії інноваційних продуктів на реальних ринках внаслідок власної лінійності, тобто коли результати одного етапу розробки є входом для наступного. В результаті, через значний часовий лаг, невідповідність потребам ринку та за недостатньої кооперації між учасниками процесу кінцева інноваційна розробка може виявитись нездатною до комерціалізації [7]. Саме тому пошук нових рішень даної проблеми є одним з нагальних питань вітчизняної економічної науки.

Кластери (бізнес-кластери, інноваційні кластери) як форма об'єднання суб'єктів інноваційного процесу має суттєвий потенціал до створення наукових розробок, які продаються, дифундують на ринку, приносять користь та окупають таким чином затрачені на розробку кошти. На фоні зростання «третьої» (підприємницької) ролі університетів розвинулась концепція «потрійної спіралі» - появи гібридних інституцій, де взаємоінтегруються навчальні установи, індустрія та держава [1]. Саме тому доцільно розглянути процес створення інноваційних кластерів на базі (або, як мінімум, з активною участю) провідних університетів зі значним науковим потенціалом. Оскільки для України це питання є відносно новим, насамперед, ми вважаємо необхідним провести вивчення міжнародного досвіду з цього питання.

Якщо взяти до уваги економіну, політичну та історичну близькість, а також виклики, що стоять перед Україною в процесі європейської інтеграції, то досвід Польщі може бути досить релевантним для нас. Приєднання до ЄС відкрило цій країні доступ до програм підтримки інноваційного розвитку в контексті B2B-фінансування, встановлення кооперації між підприємцями, науковими центрами та державними органами [3]. Початкове створення інноваційних кластерів в Польщі стало частиною проектів, що координуються та фінансуються за допомогою *EU Cohesion Policy 2007-13: National Strategic Reference Framework* та в комплексі направлені на створення, відбір та дифузії інновацій на

польському ринку. Сучасна польська інноваційна модель в основному базується на взаємодії державного, освітнього та бізнес-секторів, реалізованій переважно через створення та розвиток інноваційних кластерів [4]. В звіті Польської Національної Агенції з Питань Розвитку Підприємництва *Cluster Benchmarking in Poland – Edition 2014. General Report* наголошено, що створення кластерів в країні дозволило суттєво інтенсифікувати застосування результатів R&D проектів малими та середніми підприємствами [3]. З іншого боку, М. Грабовська [2] провела кількісне дослідження щодо впливу наявних кластерів на економіку країни та дійшла висновку, що польські інноваційні кластери все ще знаходяться на початку власного розвитку та переважно орієнтуються на організаційні чи маркетингові інновації, а не технологічні прориви. Крім того, Польща все ще страждає від недостатньої розвиненої інфраструктури для високотехнологічних R&D проектів. Сильною стороною сучасної інноваційної моделі ЄС та Польщі зокрема є забезпеченість умовами для реалізації локальних ініціатив, які підпадають під фреймворк глобальної програми взаємодії та інноваційного розвитку ЄС. Зокрема, державні органи контролюють відповідність проектів-ініціатив, забезпечують їх фінансування та надають певні гарантії для бізнесу та університетів. Однією з таких ініціатив слід вважати створення Кластера Інновацій в Агробізнесі на базі Варшавського Природничого Університету (SGGW). Основним спрямуванням кластеру є трансфер знань до реального сектору у форматі “science to business” (S2B) та, як наслідок, підвищення інноваційного потенціалу регіону. [5]. Наразі цей Кластер об'єднує один з найпотужніших галузевих університетів Європи, кілька спеціалізованих державних органів та низку підприємств. Основна активність Кластеру сконцентрована через веб-сторінку, де учасникам доступні модулі з управління ланцюгом поставок, банк інноваційних ідей, створення робочих груп, онлайн-навчання та інші. Крім того, Кластер має агреговану онлайн-базу експертних знань зі сфери агробізнесу, а також регулярно влаштовує очні освітні заходи (конференції, тематичні споткання) [6].

Наразі все ще важко провести ретельний кількісний та якісний аналіз результатів діяльності Кластера, оскільки він перебуває в режимі розвитку та остаточного становлення. Тим не менш, за словами його голови (С. Яжебовські) кількість підприємств-учасників регулярно зростає і за попередніми опитуваннями, вони вбачають значний потенціал і вже наявні результати в плані покращення власної конкурентоздатності.

Україні, безумовно, є що перейняти з досвіду нашого західного сусіда для розвитку інноваційної екосистеми. Насамперед, слід забезпечити фреймворк для університетів, надавши їм можливість реалізовувати ініціативи зі створення бізнес-кластерів на власній базі з метою забезпечення таким чином умов для самореалізації науковців-дослідників, а також розвитку всієї системи освіти. Варто відмітити, що основним бар'єром розвитку подібних кластерів беззаперечно є фінансування [8]. Тому нашій державі актуально буде долучатись до різноманітних проектів ЄС (наприклад, Горизонт 2020), а також розвивати ринки альтернативного фінансування (зокрема, венчурного).

Висновки. З метою розвитку конкурентоздатності підприємств України необхідно відходити від лінійного формату інноваційного процесу на користь взаємної інтеграції трьох ключових гравців: університетів, бізнесу та держави. Досвід Польщі показує, що створення бізнес-кластерів на базі університетів приносить плоди в плані підвищення інноваційності підприємств-учасників (в найбільшій мірі малих та середніх за розмірами). Разом з тим, варто бути готовим до труднощів, які виникнуть в процесі розвитку кластерних ініціатив в Україні, насамперед з фінансуванням проектів, та завчасно шукати альтернативи.

Література.

1. Etzkowitz H. The Triple Helix University-industry-government relations: A laboratory for knowledge based economic development / H. Etzkowitz, L. Leydesdorff. // *Easst Review*. – 1995. – №14. – 14–19.
2. Grabowska M. Effect of cluster initiatives on innovative activities in enterprises / Marlena Grabowska. // *International Journal of Arts & Sciences*. – 2015. – №8. – 279.

3. Plawgo B. Cluster Benchmarking in Poland – Edition 2014 General Report / Plawgo. – Warsaw: Polish Agency for Enterprise Development, 2014. – 266 с.
4. Świadek A. Regionalne systemy innowacji w Polsce / Świadek. // Centrum Doradztwa i Informacji "Difin". – 2011.
5. Szczupska M. Klaster jako potencjał na przyszłość-studium przypadku / M. Szczupska, P. Grzelak, S. Jarzębowski. // Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej. – 2012. – №100. – 95–106.
6. Zelazowska-Przewloka A. Klaster jako nowoczesna forma organizacyjno-prawna w gospodarce / Anna Zelazowska-Przewloka. – Warsaw: Matrix, 2014. – 103.
7. Безкоровайний А. Лінійна модель інноваційного процесу в Україні: основні проблеми та перспективи розвитку / Антон Безкоровайний. // Бізнес-Інформ. – 2015. – №11. – 86–89.
8. Ффоукс-Вільямс І. Про розвиток кластерів для побудови нової української економіки [Електронний ресурс] / Іфор Ффоукс-Вільямс. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://innovations.com.ua/ua/interview/op-manage/19480/ifor-fouks-vilyams-rozvitok-klasteriv-mozhe-stati-klyuchovim-elementom-u-pobudovi-novoji-ukrajinskoji-ekonomiki>.

Богдан Н.О.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Студентка магістерської програми «Економічна теорія», 2 р.н.

АКТИВНІ ЗАХОДИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогоднішній день питання конкурентоспроможності підприємства є вкрай актуальним у зв'язку із всеосяжними глобалізаційними процесами, підвищенням якості життя та зростанням кількості фірм в усіх галузях економіки. Умови конкуренції щодня стають все жорсткішими, тому фірми намагаються знаходити все нові й нові рішення для подолання конкурентів та завоювання більшої долі на ринку та кількості цільової аудиторії.

Корпоративна соціальна відповідальність – це філософія компанії щодо її ставлення до конкурентів, навколишнього середовища, працівників та споживачів, що відображається у ряді заходів та концепцій, які підприємство впроваджує у своїй життєдіяльності.

Соціально відповідальна компанія, здійснюючи соціальні заходи, не лише сприяє розв'язанню багатьох соціальних проблем у суспільстві, а й забезпечує для себе позитивний імідж та більш високий рівень конкурентоспроможності у порівнянні з іншими підприємствами.

В Україні останнім часом спостерігається позитивна тенденція щодо зростання ролі КСВ у практиці вітчизняних компаній: протягом останніх років (з 2005 по 2010) частка тих підприємств, які все ж таки мали спеціальний бюджет на проведення заходів із соціальної відповідальності, дещо збільшилася: з 14,3% у 2005 р. до 17% у 2010 р. [1]

Одними із основних переваг від дотримання організацією принципів КСВ є наступні: підвищення мотивації персоналу; зменшення рівня відходів; зростання продуктивності праці; підвищення лояльності працівників; зменшення плинності кадрів; створення позитивного іміджу організації; зростання вартості нематеріальних активів (репутація, вартість бренду); підвищення лояльності споживачів до бренду організації і її продукції; збільшення обсягів продажу; позитивне ставлення до організації з боку держави і суспільства; можливість участі у провідних рейтингах; можливість залучення інвестицій.[2]

Усе вищеперераховане можна віднести до чинників, які будуть відображати високий рівень конкурентоспроможності підприємства. Приклади як зарубіжних (Google, Microsoft, BMW, Apple, Sony, Colgate, LEGO-group, Coca Cola, P&G, E&Y), так і вітчизняних компаній (ДТЕК, Оболонь, СКМ, Метінвест, Київстар, Артеріум) доводять, що витрачаючи гроші на,

здавалося б, неважливі речі, такі як, розвиток власного персоналу, екологічна етика, благодійна діяльність, впровадження енергозберігаючих технологій, волонтерство тощо, вони успішно випереджають конкурентів і вирішують сучасні економічні проблеми.

Список використаних джерел:

- 1) Сумець О. М. Оцінка конкурентоспроможності сучасного промислового підприємства / Сумець О. М., Сомова О. Є., Пеліхов Є. Ф. — К: «Видавничий дім «Професіонал», 2009. — 280 с.
- 2) Д. С. Ліфінцев «Корпоративна соціальна відповідальність як складова культури розвитку організації: економічне значення» №11, 2013.

Бодрова Д.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
аспірант кафедри економічної теорії, макро- та мікроекономіки

ІНСТИТУЦІЙНІ ЧИННИКИ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН В ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ ЕМЕРДЖЕНТНОГО ТИПУ

Складний і суперечливий процес становлення в Україні і загалом у світі сучасних соціогосподарських систем позначений пошуками ефективних шляхів подолання наслідків глобальної фінансової кризи і розбудови нової моделі економічного розвитку, здатної забезпечити на інноваційній основі стає зростання і суспільний добробут. Інтенсифікація глобальних взаємодій, загострення конкуренції, прискорення тектонічних зрушень в технологічній структурі національного і світового господарства, спрямованих на зростання питомої ваги інноваційних виробництв, поглиблюють існуючі та породжують нові соціально-економічні суперечності. Зазначені процеси викликають нагальну потребу в розробці принципово нових підходів до дослідження різнорівневих інституційних перетворень складних економічних систем емерджентного типу з метою оптимізації управління ними.

Аналіз траєкторій розвитку багатьох країн світу з висхідною (емерджентною) економікою, з різними вихідними рівнями та передумовами для модернізаційних процесів призвів до переосмислення домінуючих уявлень про розвиток – поряд з ресурсними, гео економічними, соціальними, політичними та соціокультурні факторами все більшої ваги набувають інституційні чинники забезпечення інноваційно-технологічних змін. Прийшло розуміння того, що кожна країна має свій специфічний шлях до процвітання, який зумовлений її характерними рисами, і ці особливості значною мірою залежать від якості інституціонального конструкту сучасних економічних систем з їх інноваційними підсистемами. Саме інституціональні чинники все більше стають домінантою інноваційного розвитку, визначають відмінності між різними господарськими системами та конкурентні переваги національних господарств у прориві до вищих технологічних укладів. Як свідчить драматичний досвід України останніх років і деяких інших країн на пострадянському просторі, держави, що не створили надійної і міцної інституціональної матриці національної інноваційної системи, мають рахуватися не тільки з ризиком безнадійної відсталості, втрати самоідентичності, економічного і політичного суверенітету, але й і з загрозами територіальній цілісності. Очевидно, що за умов глобалізації, розгортання інноваційних процесів з одночасним загостренням міжнародної конкуренції досягти помітних успіхів в реалізації власних конкурентних переваг зможуть лише країни з ефективною, модернізованою економікою і сучасними державними та недержавними інститутами, які реалізують адекватну зазначеним процесам і викликам економічну політику. У зв'язку з цим, врахування інституціональних чинників і вироблення відповідних інституціональних

механізмів забезпечення ефективного інноваційного розвитку економічної системи стає необхідною умовою самозбереження держави.

На даний час науковий аналіз проблем інституціонального оздоблення, дизайну національних інноваційних систем, їх адаптації до інституціональної матриці процесів глобалізації та інтеграції поступово переходить на новий якісний рівень. Первинне узагальнення, наукове осмислення ситуації глибокої інституційної кризи в Україні і породженого нею інституційного вакууму змінюється етапом поглибленого теоретичного дослідження, нагальними потребами якого стали: виявлення закономірностей і розбудова інституціональних моделей інклюзивного економічного зростання, більш ретельний аналіз конкретних проблем інституційного забезпечення відповідних складових та етапів процесу інноваційно-технологічних змін, вироблення практичних рекомендацій щодо формування сприятливого інституційного середовища функціонування національного господарства та його конкурентоспроможної реінтеграції у європейський і світовий економічний простір на основі задіяння інноваційних чинників.

Інноваційно-технологічна модернізація країн з емерджентною економікою, для якої характерні макроекономічна нерівноважність, біфуркації, турбулентності, хвилеподібність розвитку, тим не менш має здійснюватися у відповідності із основними напрямками формування нового технологічного укладу, до яких, як відомо, належать: біотехнології, засновані на досягненнях молекулярної біології та генної інженерії; нанотехнології; системи штучного інтелекту; глобальні інформаційні мережі та інтегровані високошвидкісні транспортні системи. Слід звернути увагу, що орієнтація на розвиток технологічного базису країни у відповідності із переліченими напрямками прийнятна з точки зору інституційної спроможності здійснення вище окреслених місій країни та стратегічних пріоритетів розвитку її національного господарства.

Технологічна модернізація економіки неможлива без суттєвої активізації інноваційної діяльності її суб'єктів. Інтенсивність та ефективність останньої значною мірою залежить від сприятливого інституційного та макроекономічного середовища й ринкової кон'юнктури, які створюють у суб'єктів відповідну мотивацію до проведення власних досліджень та розробок, підвищують ресурсоспроможність впровадження їхніх результатів, придбання нових технологій та обладнання, обмежують можливості для отримання прибутків з «не інноваційних» джерел, що виникають внаслідок деформацій у системі прав власності країни. Тобто мова йде про необхідність формування цілісної інституційної матриці інноваційно-технологічних змін. У цьому сенсі першочерговими з боку уряду мають стати такі заходи:

- підтримання сталого економічного зростання на основі ендогенних факторів і розвитку виробництва для внутрішніх потреб; збереження політичної стабільності з метою недопущення постійного переділу власності та розмивання прав на неї залежно від циклів політичної кон'юнктури; орієнтація на високий рівень зайнятості і доходів населення як першооснови високого попиту на інноваційні товари та послуги; забезпечення стабільності і передбачуваності законодавства, надійний законодавчий і судовий захист прав власності, в тому числі інтелектуальної, неможливість волюнтаристського, в тому числі адміністративного, рейдерського і кримінального захоплення чужої власності, що в цілому дозволяє зменшити ризики інноваційної діяльності та стимулює суб'єктів на пошук можливостей власного розвитку на основі інноваційних факторів;

- формування повноцінної цілісної національної інноваційної системи, окремі елементи якої сьогодні існують, але ізольовані один від одного; розбудова і державна підтримка діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури – технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів, наукоградів, науково-технологічних центрів, фондів венчурного інвестування;

- повне покриття державою витрат на проведення фундаментальних досліджень державних та приватних науково-дослідних установ та суб'єктів виробництва за пріоритетними напрямками на початкових етапах; запровадження змішаного, за участю приватного бізнесу, фінансування прикладних досліджень і розробок; надання державного

фінансування на прикладні розробки на умовах державного замовлення, конкурсного відбору виконавців, та обов'язковості подальшого впровадження цих розробок; підготовка за державним замовленням менеджерів із комерціалізації наукових розробок;

– запровадження економічних механізмів стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів і впровадження інновацій у виробництво. Серед них: зменшення оподаткованого прибутку на розмір витрат на НДДКР; запровадження плаваючих ставок податку на прибуток залежно від розміру витрат суб'єктів на власні НДДКР, придбання нових технологій та обладнання, відносно обсягів реалізованої продукції, або залежно від частки інноваційної продукції у загальному обсязі; звільнення підприємств від сплати ПДВ за продуктами, які є об'єктами інтелектуальної власності; звільнення від митних платежів імпорту обладнання та матеріалів, що використовуються у проведенні НДДКР; надання підприємствам державних безвідсоткових позик на придбання і освоєння сертифікованих інноваційних продуктів, безкоштовних ліцензій на промислове освоєння інтелектуальної власності, що належить державі та створеної за рахунок її коштів; застосування податкових стимулів до суб'єктів виробництва, що здійснюють підготовку кадрів для своєї дослідницької діяльності за власний рахунок;

– створення умов для інтеграції державних наукових установ чи їх окремих підрозділів із виробничими структурами, об'єднаних спільним ринком, з подальшим утворенням науково-виробничих комплексів і застосуванням державного замовлення на їхню продукцію. Це дозволить зменшити гостроту проблеми охорони та передачі інтелектуальної власності, сертифікації інноваційної продукції, підвищити ефективність використання результатів НДДКР та наблизити дослідницьку діяльність до конкретних запитів ринку.

Прискорення інноваційних процесів вимагає ефективнішого використання світового інформаційного простору. Мають бути створені та задіяні високоефективні системи телекомунікацій, розроблені та впроваджені нові, більш швидкі, методи передання та опрацювання інформації, автоматизовано її пошук, збирання, нагромадження і зберігання за єдиною системою обліку електронних інформаційних ресурсів. Включення України до глобального інноваційного процесу може відбуватись у двох напрямках: з одного боку, залученням прямих іноземних інвестицій разом з новими технологіями і ноу-хау, з іншого – інвестуванням власних технологій і ноу-хау у господарські структури світу. Це сприятиме інтеграції України у світову економіку як рівноправного партнера для розвинених країн, а не сировинного додатку, підвищенню ролі ендегенних факторів інноваційного розвитку, формуванню базових технологічних інновацій як переважного типу, збільшенню масштабів розробок і впровадження власних технологій, а також їхнього трансферу на ліцензійних умовах, розвитку внутрішнього ринку наукомісткої продукції та збільшенню її експорту.

Волошин А.В.

Національний університет “Києво – Могилянська Академія”
Студент ФЕН МП-2 “Інноваційна стратегія”

КЛАСТЕРИ ЯК ВИД РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ РЕАНІМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі економіка України знаходиться в такому стані, коли на неї значного впливу завдають зовнішні екстерналиї, які виходять за рамки вирішення економічними інструментами. Тому зараз, як ніколи, є актуальним пошук інноваційних “рецептів” вирішення тої кризової ситуації, яка існує в Україні.

Згідно даних Світового банку, додатне зростання ВВП (+1%) в Україні можливе лише при вирішенні фактично поточних питань (реформування податкової системи, посилення держбюджету), але ніяк не задає вектору для зростання в найближчі десятиліття. Одним із

варіантів вирішення існуючих проблем в економіці України автор вбачає у старті процесу підтримки кластерів в Україні.

Якщо розглядати світовий досвід (США, Нідерланди, Словенія), то це вже є пройденим етапом для більшості країн, де успішно існують і працюють кластери у будь – яких сферах промисловості. В Україні, поки що, цей етап лише починає розвиватися – в міру того, що Україна досить нетривалий період функціонує в умовах ринкової економіки. [2]

Засновником теорії кластерів вважається професор Гарвардського університету М. Портер. Він зазначав, що конкурентноспроможність країни залежить не від успіху окремих фірм, а від їх специфічних об'єднань – кластерів. Перш за все варто визначити категорію кластера як суб'єкта економічної діяльності.

Кластер – географічно концентрація взаємопов'язаних бізнесів, виробників, певних соціальних інститутів (коледжі, університети), які діють в певній галузі.

На національному рівні дана теорія виділяє так званий “діамант Портера”, згідно якого виділяють наступні групи детермінантів розвитку кластерів – факторні умови (людські/природні ресурси), умови внутрішнього попиту, суміжні і обслуговуючі галузі кластерів (постачальники сировини, обладнання технологій), стратегія і внутрішня структура фірм та внутрішньогалузева конкуренція. Також згідно статистичного аналізу (100 різних галузей в 10 різних країнах) М. Портер визначив, що кластери фактично стають для країн точками росту, формуючи міжнародну конкурентноспроможність країни результатами своєї діяльності. [2]

До переваг діяльності кластерів можна віднести наступні фактори:

- 1) синергетичний ефект – спільне об'єднання суб'єктів, які діють в одній галузі, може мінімізувати фінансові, часові, людські витрати на розробку/ впровадження певного продукту або послуги;
- 2) вертикальна та горизонтальна кооперація – в рамках кластеру можуть взаємодіяти як суб'єкти одного рівня діяльності (виробник - виробник), так і представники різних рівнів (конструкторське бюро – інститут – виробник);
- 3) є “містком” (“missing middle”) між глобальною економікою та індивідуальними фірмами – певні зовнішні виклики/ загрози фірми, які діють в кластерах можуть перенести/прийняти значно легше і з меншими витратами, ніж якщо діятимуть одноосібно;
- 4) фірми, які працюють в кластерах продукують інноваційні продукти більш активніше ніж, які працюють самостійно (дослідження Баптіста і Свонна). [1]

На сьогодні 26 країн ЄС мають власну кластерну політику, яка створює умови для діяльності кластерів. Так директор ClusterNavigators Іфор Ффоукс – Вільямсон зазначив, що конкурентоздатність країни визначається фактично експортними можливостями кластерів, які діють в країні. Головними складовими для успішної діяльності кластерів повинні бути бізнес, державні інституції та освіта і наука. В той же час лідером цієї співпраці повинен бути бізнес, а держава надає підтримку в рамках правового законодавства. [1], [3]

На сучасному етапі в Україні склалися вихідні умови для того, аби держава почала процес допомоги – великі зовнішні загрози (військовий конфлікт), хронічні проблеми економіки країни.

Одним із можливих пілотних кластерів може бути створення кластеру на базі кластеру КПП. Якщо проаналізувати згідно “діаманту Портера” можна визначити наступні конкурентні переваги:

- 1) КПП як навчальний заклад є лідером у сфері навчання ІТ-спеціалістів в Україні;
- 2) місцезнаходження у столиці – в Києві перетинаються значні економічні/людські потоки, які можуть профінансувати/ бути задіяні в даному проекті;
- 3) значний як внутрішній так і зовнішній попит на ІТ-продукцію на світовому ринку – українські спеціалісти є досить конкурентноспроможними по рівню оплати праці в порівнянні зі спеціалістами з інших країн.

Його розширення/ розбудова можлива при залученні фінансування як з боку держави, так і з боку приватних інвесторів/ венчурних фондів/ ТНК. Також можливе залучення спеціалістів з галузей, які суміжно працюють з ІТ-сектором.

Джерела:

1. Audretsch, David and Maryann Feldman. 2004. "Knowledge Spillovers and the Geography of Innovation." In J. Vernon Henderson and Jacques-Francois Thisse, eds., Handbook of Regional and Urban Economics, vol. 4. Amsterdam: Elsevier.
2. Портер М. Международная конкуренция. - М., Международные отношения, 1993.
3. <http://innovations.com.ua/ua/interview/op-manage/19480/for-fouks-vilyams-rozvitok-klasteriv-mozhe-stati-klyuchovim-elementom-u-pobudovi-novoji-ukrajinskoji-ekonomiki>

Герасимчук Н. В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студентка 2-го року навчання магістерської програми
«Економічна теорія»

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ОСВІТУ В УКРАЇНІ

У сьогоденному соціально-економічному середовищі інновації визнано ключовим рушієм економічного зростання. Країни, котрі наразі входять до переліку найбільш успішних та заможних у світі, позиціонують себе орієнтованими на реалізацію інноваційно-технологічного типу розвитку. Натомість, не може викликати сумнівів той факт, що необхідною передумовою та визначальним чинником ефективного впровадження інновацій у будь-яку сферу суспільного буття є наявність у країні ґрунтового освітнього та наукового потенціалу. Відтак, знання в сучасному світі є ключовим нематеріальним активом, здатним вплинути на підвищення конкурентоспроможності держав, а інститут освіти – основний канал передачі знань – системою, котрій належить засаднича роль у забезпеченні зростання національних економік.

Очевидністю стає той факт, що для того, аби освіта була спроможною створювати підвалини для інноваційного розвитку та відповідати на його запити та виклики, вона сама повинна переслідувати мету свого постійного вдосконалення. Саме тому кожній державі, націленій на економічне зростання, в основу котрого покладено інноваційну модель розвитку, важливо безперервно та послідовно впроваджувати інновації безпосередньо у освітню систему.

На думку Сірого Є. В., в основу інноваційного розвитку освіти повинні бути закладені шість основоположних принципів: принцип проектування інноваційного розвитку, принцип випереджаючого розвитку освіти, принцип стратегічного інвестування, принцип відвертості освіти і суспільної участі, принцип інноваційності освітнього середовища, принцип безперервності освіти [2]. Проте Україна, незважаючи на володіння унікальним освітнім та науковим потенціалом, наявність талановитих вчених та дослідників, а також у минулому потужних освітніх та науково-дослідних інститутів, демонструє нездатність поставити систему освіти та, як наслідок, інші сфери економіки на рейки інноваційного розвитку. Жоден із зазначених принципів інноваційного розвитку освіти наразі не реалізується повною мірою в Україні.

Насамперед в Україні існують проблеми із слідуванням принципу проектування інноваційного розвитку, відповідно до котрого країна має постійно розробляти та реалізовувати проекти, спрямовані на майбутній довготривалий інноваційний розвиток освіти. Варто відзначити, що на сьогодні існує досить об'ємна база законодавчих та нормативних документів, котрі регламентують здійснення інноваційної діяльності у освіті в Україні. Зокрема, у Положенні Міністерства освіти і науки «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», котре було зареєстровано ще у 2000-му р. та

неодноразово змінювалось впродовж останніх років, визначено поняття освітніх інновацій та інноваційної освітньої діяльності, прописано особливості розроблення освітніх інновацій та їх використання [3]. Проте цей документ, як і переважна більшість інших нормативно-правових актів, носить швидше декларативний характер і не пропонує, насправді, жодних радикальних та революційних нововведень у систему національної освіти.

Значні недопрацювання Україна має і з виконанням принципу випереджаючого розвитку освіти, котрий декларує потребу мобільності системи освіти та її здатності готувати адекватну кількість необхідних в конкретних економічних реаліях наукових та робітничих кадрів. Згідно з висновками Національної академії наук України, представленими у національній доповіді «Інноваційна Україна 2020», однією із найбільш нагальних проблем освітньої системи України є проблема невідповідності потребам інноваційної економіки, а також вимогам роботодавців структури підготовки кадрів. Зокрема, більшість абітурієнтів виявляють бажання на отримання так званих престижних професій, до числа яких належить «Економіка, комерція та підприємництво» та «Право». В той же час, інженерні, технічні та наукові спеціальності, котрим належить чи не найважливіша роль у процесі побудови інноваційної економіки, користуються серед молоді України значно нижчим попитом [1]. Дана проблема, насамперед, обумовлена неконструктивними діями держави, котра створює державне замовлення на надання освіти за відповідними напрямками, а також демотивує українців до інноваційної праці шляхом заниження рівня матеріальної винагороди за неї. Відповідно, в даному розрізі можна стверджувати і про невиконання державою принципу стратегічного інвестування.

Україні поки що не вдається дотримувати також і принципи суспільної участі у розвитку освіти, інноваційності освітнього середовища та безперервності освіти. Через брак дієвих цільових державних програм інноваційного розвитку освіти, якісної інноваційної інфраструктури, котра б могла забезпечувати ефективну співпрацю освітньої системи, держави та бізнесу, а також відсутність прозорих та сприятливих умов ведення підприємницької діяльності в Україні, котрі могли б стимулювати бізнес до співпраці з університетами, впровадження інновацій у освіту в Україні відбувається неприпустимо повільними темпами та не у достатній відповідності принципам інноваційного розвитку освіти.

Основною причиною таких негативних тенденцій є відсутність глибинного розуміння важливості категорії «інновація» теперішніми українськими державотворцями, а також брак їх волі провадити системні, основоположні та комплексні зміни у сфері освіти та у інших галузях господарства. Допоки українські чиновники, як, утім, і все українське суспільство, не дійде до розуміння необхідності впровадження інновацій у освітній процес та у інші царини життя, не розробить ефективну стратегію інноваційного розвитку країни та не почне впроваджувати її у життя, українська освіта не зможе стати чинником зростання національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН України. — К., 2015. — 336 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Інноваційна-Україна-2020++.pdf>. Назва з екрану.
2. Сірий Є. В. Інноваційний розвиток освіти в Україні: розгортання проблеми та засадницькі орієнтири / Є. В. Сірий // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Збірник наукових праць. — 2010. — С. 65-77.
3. Наказ МОН України № 522 «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» від 07.11.2000. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00>. Назва з екрану.

Єфремова О.С.

Київський національний торговельно-економічний університет
аспірант кафедри економічної теорії та конкурентної політики

ЕНЕРГІЙНА КОНКУРЕНЦІЯ – ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Глибока економічна криза, яку переживає Україна, стимулювала дискусії про шляхи підвищення конкурентоспроможності та забезпечення динамічного економічного зростання. Утім, у наших реаліях, хоча більшість українських підприємств діють у конкурентному середовищі, на багатьох важливих ринках конкуренція фактично відсутня або має псевдо характер. Все це є наслідком масштабних державних програм, що призводять до перерозподілу коштів на користь непорядних підприємців і пов'язаних із ними чиновників.

У звіті АМКУ за 2014 р. наводяться доцільні дані опитування керівників підприємств. Лише 37% опитаних відчувають сильну конкуренцію з боку вітчизняних виробників, 35% - помірну, 6% - слабку, 8% - не відчувають конкуренції. При цьому частка підприємств, які відчувають значну або помірну конкуренцію, порівняно з 2008 р. зменшилася на 11,5 п.п.

Згідно з даними іншого опитування, яке декілька років тому провела Міжнародна фінансова корпорація, 61% українських підприємців назвали вагомою перешкодою для ведення бізнесу нерівність умов конкуренції. Вони пов'язані з неоднаковими режимами оподаткування й субсидіями, доступом до земельних ділянок та інфраструктури тощо.

Наразі однією з перешкод для ведення бізнесу є дія в Україні великої кількості нормативних документів, що містять норми, які обмежують конкуренцію. При цьому, необхідна дієва Програма розвитку конкуренції, спрямована на усунення з українського законодавства антиконкурентних норм.

Із тим, що держава повинна підтримувати вітчизняних виробників - згодні усі, але далеко не всі розуміють, що найбільш ефективна форма держпідтримки добросовісних підприємців – це жорсткий контроль якості продукції. Саме за відсутності такого контролю недобросовісні виробники одержують значні конкурентні переваги. Лише коли санкції за виробництво недоброякісної, фальсифікованої продукції значно перевищують одержувані від неї доходи, нам вдасться суттєво підвищити конкурентоспроможність економіки.

Необхідні й інші заходи державної підтримки виробників. Але тільки ті, які сприяють розвитку конкуренції, а не знищують її. Гроші слід не надавати окремим суб'єктам господарювання, а спрямовувати на розвиток підприємницької інфраструктури.

Одна з причин падіння виробництва після початку ринкових реформ - розрив господарських зв'язків. Для налагодження нових зв'язків необхідна держпідтримка. Для цього слід створити систему субконтрактації, що включає центри субконтрактації і розміщену на спеціальному порталі інформаційну систему. Така система містить бази даних виробничих можливостей підприємств, а також надходження замовлень та інформацію про підприємства-замовники. Це забезпечує швидкий і зручний пошук партнерів - як постачальників, так і замовників. Ці центри консультують підприємства, стежать за відновленням даних, ведуть пошук інформації за замовленнями.

Слід розуміти: головна причина відсутності інноваційної перебудови нашої економіки - недостатнє фінансування науки, а також наявність вкрай слабких структур, що забезпечують впровадження інновацій, насамперед кластерів і бізнес-інкубаторів. Будь-яка програма інноваційного розвитку, що не враховує цієї обставини, приречена на провал.

Світовий досвід свідчить, що ефективною формою підтримки малого інноваційного підприємництва є бізнес-інкубатори. Однак в Україні діє лише кілька таких структур. Ще у 2008 р. уряд прийняв цільову програму «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009–2013 рр.». Вона передбачала, зокрема, створення 25 бізнес-інкубаторів. Але на цьому етапі програму і заморозили.

Якщо раніше у розвинених країнах більшість програм економічного розвитку передбачали виділення субсидій окремим фірмам, то тепер вони спрямовані переважно на

заохочення колективних дій (підприємств з чисельністю зайнятих більш як 20 осіб). Кластери зазвичай включають підприємство з виробництва готового продукту, постачальників комплектуючих виробів, обладнання, сервісних послуг. У складі багатьох з них - університети, науково-дослідні організації.

Більшість кластерів розміщено в межах одного регіону, найчастіше - в одному місті. Географічна близькість фірм - виробників готової продукції і постачальників сприяє швидкому поширенню інновацій, стимулює зростання ефективності, появу нових видів продукції. Кластер виступає як колективний підприємець, що поєднує переваги великого виробництва з гнучкістю, здатністю швидко перебудовуватися, притаманними малому підприємству.

Україна - одна з небагатьох країн Європи, де на загальнодержавному рівні відсутні заходи, спрямовані на підтримку кластерів. Отже, усвідомлення урядом України значення кластерів як унікального засобу підвищення конкурентоспроможності може привести до істотних змін в економічній політиці країни.

При цьому, досвідчені консультанти надають допомогу в розробці стратегії, бренду, налагодженні співпраці між членами кластера. Виділяються кошти на НДДКР, організовуються семінари, ознайомлювальні поїздки. При цьому держава фінансує не більш як половину витрат кластера на здійснення спільних проєктів, решту суми забезпечують його члени.

Таким чином, розглянуте вище продемонструвало, що у документах міжнародних організацій зазначається, що енергійна конкуренція в сприятливих для бізнесу умовах - ключовий фактор зростання продуктивності й конкурентоспроможності. Справедливість цієї тези наочно підтверджує досвід не тільки розвинених країн, але й України. На жаль, за винятком порівняно короткого періоду, у нашій країні проводиться політика, спрямована на придушення конкуренції.

Затварський І.Б.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ФЕН МП-2 Економічна теорія інноваційної стратегії

ЛІБЕРИЗАЦІЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми: Малий бізнес – один із ключових факторів, який здатний швидко з'явитись, не потребує значних фінансових коштів, а головне створює робочі місця та часто генерує інновації. Велика кількість самозайнятих українців дозволить зменшити навантаження на центри зайнятості, задіяти пенсіонерів, а також, в перспективі, збільшити загальний добробут населення. Лише за останніх 3 роки в країні виникає багато невеликих компаній, які займаються виробництвом, декором одягу (прінтуванням), роздрібною торгівлею, приготуванням їжі. Люди освоюють інтернет та збільшують свої потенційні ринки збуту, що також стимулює до відкриття власної справи. Проте виникає одне «але»...

На думку опитаних малих підприємців (згідно проведеного анкетування з вибірки у 150 респондентів) – 90% визнали, що непрозора, бюрократизована система реєстрації ніяким чином не стимулює працювати чесно і сплачувати податки. Довгий термін розгляду, нюанси із зборами документів, отримання незрозумілих і непотрібних довідок для довідок – усі ці речі відлякують потенційних платників податків і роботодавців. Також, 64% респондентів висловили побоювання, що у випадку запуску бізнесу і його реєстрації існує ризик банкрутства і подальшого закриття бізнесу. При цьому процедура ліквідації надзвичайно затягнута, бюрократизована і абсолютно не практична. По суті робиться все для того, щоб бізнес не виходив з ринку.

В результаті таких дій фіскальних органів влади, ми отримуємо ситуацію, при якій значна частка підприємців просто не хочуть виходити з тіні і залишаються там чіпляючись за найменші можливості. Це виливається у втрату значних коштів, які могли б поповнити держ. бюджет, а головне про втрату багатьох перспективних компаній для України, які не бажаючи зв'язуватись із українським законодавством виїжджають за кордон.

Шляхи вирішення: значна проблема нашої фіскальної служби в тому, що вона не орієнтована на обслуговування своїх клієнтів – підприємців. Результатом цього є здоровенні черги, дні проведені у фіскальній службі, непоодинокі випадки хамства із сторони працівників, відвідування десятків кабінетів у пошуках чергової «довідки». Все це стає неявними факторами і демотиваторами розвитку чистого підприємництва в Україні.

Однією із життєздатних стратегій здатних вирішити цю ситуацію, може стати реформування фіскальної служби та лібералізація підприємництва загалом. Що маєтись на увазі? Для України поняття держ. установа і якісне обслуговування переважно є несумісними поняттями, проте приклад Центру Обслуговування Громадян м. Одеса стало певним еталоном, якого можна прагнути. З моменту запуску в 2015 році центр відзначився тим, що процедури, які переважно займали дні або тижні виконувались за лічені години без жодних хабарів чи «кумівства». На мою думку, аналогічна побудова роботи органів фіскальної служби, створення «єдиного вікна», спрощення процедури і скорочення її термінів – це вже буде першим вагомим кроком до того, щоб підприємці йшли реєструватись офіційно. Наступним кроком важливо запросити до співпраці малий бізнес, який є найбільш ризиковим і на перших порах ймовірність банкрутства є досить значна. Цікавим способом співпраці із малим бізнесом могли б бути короткі податкові канікули за умови офіційної реєстрації, які б дозволили на перших порах, які переважно найважчі, зберегти кошти і вкласти їх у розвиток. Також, хорошим варіантом міг би стати «тріал-версія» - тобто варіант тимчасової реєстрації, який дозволить починаючому бізнесмену протягом певного періоду Х попрацювати, а у випадку невдачі до закінчення терміну Х, підприємець зможе закрити компанію швидко і безболісно. Такі кроки на зустріч малому бізнесу будуть хорошим сигналом для підприємців, особливо для початківців, які ще не мають достатньо досвіду і яких необхідна підтримка на початках.

Особливу увагу також варто звернути на супутні послуги, які б могли надаватись фіскальними центрами. В уяві більшості підприємців, фіскальна служба – це лігво дракона, куди хочеш-не хочеш, а доводиться йти. А для багатьох підприємців, які часто мають досить ефемерні уявлення про економіку і податкову систему, цей похід перетворюється ще й у каторгу. Супутніми послугами, які б могли надавати фіскальні центри могли б стати:

- курси юридичного оформлення фірми,
- курси підприємницької грамотності.

За неофіційною статистикою 4 з 5 підприємців освоюють реєстрацію своїх продаж методом спроб і помилок, з них як мінімум 2 так і не розбираються з цим, що в результаті завершується значними штрафами під час перевірок фіскальними органами.

Майбутнє української економіки за підприємцями, які своєю діяльністю наповнюють державний бюджет, а тому видається цілком логічним те, щоб люди, які обслуговують цих підприємців і отримують зарплату зокрема і з їхніх відрахувань, надавали їм якісний і швидкий сервіс.

Кулішов А.І.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
студент 2-го року навчання, МП «Економічна теорія»

РОЛЬ ОСВІТИ ДЛЯ МІЖГЕНЕРАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Постановка проблеми. Дослідження мобільності населення – один із способів вивчення стратифікації населення. Соціальна складова даного питання чітко формує економічну складову: суспільство ділиться на класи, які є прямим віддзеркаленням доходів

та їх нерівності. У процесі свого онтогенезу, особа може «мігрувати» з одного класу в інший – тобто бути мобільною.

Міжгенераційна мобільність – важлива характеристика не тільки соціального середовища, а й показник економічного розвитку та економічної міграції. Вона є «сірим кардиналом» збільшення добробуту населення, а саме ВВП на душу населення в майбутньому. На її вільність впливає рівень доходу населення, а в даному випадку – на мобільність дітей впливає дохід батьків та їх рівень освіти.

Міжгенераційна мобільність також має свої ступені свободи, які проявляються у можливостях представників досліджуваного соціуму змінювати свій клас, рід діяльності, а найголовніше – освітні навички – вдосконалюючи чи набуваючи нові. Міжгенераційна мобільність поділяється на висхідну та низхідну. Комбінація цих двох «мобільностей» є нормальним соціо-економічним процесом. Проте характер даної комбінації є важливим індикатором суспільної готовності до змін, пристосованості її членів до економічних перетворень. Зокрема, наявність потужнішого «поток» низхідної міжгенераційної мобільності – явна ознака застарілості існуючих характеристик соціально-економічного життя. У випадку, коли ж переважає висхідна міжгенераційна мобільність, є підстави вважати, що досліджувана країна чи кластер країн перебуває на пікові свого соціально-економічного розвитку та володіє потужним економічним потенціалом для змін та адаптацій.

Шляхи вирішення проблеми. Проблема міжгенераційної мобільності населення висвітлювалась у публікаціях та дослідженнях науковців: Дж. Стігліца (J. Stiglitz), А. Сена (A. Sen); Г. Данкана та Р. Мюрнена (G. Duncan and R. Murnane); Дж. Хекмана (J. Heckman), Дж. Хекмана та Д. Мастерова (J. Heckman and D. Masterov); Ф. Кун та Дж. Хекмана (F. Cunha and J. Heckman); Дж. Джеріма та Л. МакМіллан (J. Jerrim and L. MacMillan); Дж. Бланден (Jo Blanden), М. Горака (M. Gorak), С. Дюрлауфа (S. Durlauf), Е. Унтерхальтер (E. Unterhalter); В. Кауфманна, М. Бергмана та Д. Джойє (V. Kaufmann, M. Bergman and D. Joye); Л. Лефгрена, М. Ліндквіста та Д. Сімса (L. Lefgren, M. Lindquist and D. Sims); І. Робейнс (I. Robeyns); К. Голдін та Е. Катца (C. Goldin and E. Katz); М. Кемпбелл (M. Campbell), також І. С. Каленюка та В. А. Ямкового; Г. Ястребова, а також організацій: ILO, OECD, UNO, Russel Sage Foundation, International Monetary Fund, London Institute, European Expert Network on Economics of Education (EENEE). Метою даної роботи є дослідити характер впливу рівня освіченості населення України на міжгенераційну мобільність, а також розробити ряд рекомендацій для врегулювання можливої проблеми міжгенераційної мобільності населення.

Відповідно до теоретичного аналізу вищенаведених публікацій, нерівність в доходах залежить від кількох основних складових міжгенераційного процесу передачі мобільності (від батьків до дітей) – включно з доступом до вищої освіти, прибутковістю отриманого рівня освіти і прямим впливом рівня освіти батьків на рівень заробітку (дітей) [1].

Освіта в свою чергу впливає на рівень доходів через ринок праці та зайнятість населення, а отже – через «потрібність» отриманих навичок у процесі навчання чи перекваліфікації. Освіта та ринок праці постійно змінюються. Отже, для того, щоб освіта дійсно виконувала роль фактора, який пом'якшує вплив нерівності доходів, потрібно, щоб виконувались наступні умови:

- доступність освіти для дітей (рівень освіченості дітей);
- цінність отриманих навичок на ринку праці (прибутковість отриманої освіти) [1].

Вважається, що ці умови проявляються більш критично для країн з високим рівнем нерівності (тобто, очікувано, що для України також). Доведено, що країни, де спостерігається більший рівень нерівності в доходах володіють меншою міжгенераційною мобільністю.

Потрібно в'яснити, чи для сучасної України освіта може виконати роль соціального ліфта (пом'якшуючий вплив), який в умовах складної соціально-економічної та політичної ситуації зменшуватиме соціальну диференціацію та, відповідно, – соціальну та політичну напругу в суспільстві [2].

Основними індикаторами, через які можна визначити міжгенераційну мобільність є наступні:

1. Ймовірність економічної активності – тобто відсоток економічно зайнятих дітей у відношенні до батьків – ймовірність зайнятості.

2. Трудові доходи – наскільки якісно нащадки втілять ймовірність економічної активності через отримання доходу і як саме змінять (збільшать чи зменшать) нерівність в доходах.

3. Ймовірність роботи на посаді високого рівня – як показник освіченості, оскільки більш висока посада вимагає більш складних навичок, які можна отримати тільки здобувши ґрунтовнішу, якіснішу освіту. Це також база для нарощування чи вирівнювання нерівності в доходах.

Напрями впровадження. Покращення міжгенераційної мобільності населення через якіснішу освіту можливе наступним чином:

- безпосереднє залучення представницьких студентських організацій до формування начального процесу вищих навчальних закладів;
- інтенсифікація співпраці між бізнес-структурами та навчальними закладами;
- здобуття вищої освіти найобдарованішими – тобто незалежно від рівня доходів батьків вступників.

Література

1. John Jerrim, Lindsey Macmillan. Income inequality, intergenerational mobility and the Great Gatsby Curve: is education the key? / Department of Quantitative Social Science, Institute of Education, University of London. – October 2014. – Working Paper No. 14-18. – р. 3-43.
2. І. С. Каленюк, В. А. Ямковий. Особливості впливу освіти на забезпечення соціальної мобільності в сучасних умовах / Демографія та соціальна економіка. – 2015. – № 2 (24). – С. 88-103.

Наконецний А.М.

Національний університет “Києво-Могилянська академія”
студент 6 р.н., ФЕН, кафедра Економічної теорії

ВИМІРЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ DEA-АНАЛІЗУ

Аналіз ефективності університету є одним з ключових факторів реформування системи вищої освіти, а також покращення процесу управління всередині самого університету. Теоретичні концепції та методи вимірювання економічної ефективності університетів дозволяють оцінювати діяльність університету не тільки з позиції фінансової ефективності або будь-яких інших кількісних показників, а і з позиції загальної ефективності (поєднання фінансових, наукових та управлінських показників). Однак, єдино прийнятого методу вимірювання ефективності діяльності університету немає – кожен з методів має свої переваги та недоліки.

Вимірювання економічної ефективності діяльності університеті відповідно до світової практики в Україні практично відсутня і пов'язана, насамперед, з низьким рівнем університетської автономії та пережитками радянської системи вищої освіти. На даний момент використовується система рейтингів та градіювання, яка в своїй основі має значний елемент суб'єктивної оцінки, а не математичного вимірювання.

В той же час, світова практика вимірювання економічної ефективності соціальних установ (в тому числі, університетів) набула стрімкого розвитку з кінця двадцятого століття.

Для досліджень використовуються безліч методів – від основаних на якісних показниках, до повністю математизованих (регресії, BSC, тощо). Однак одним з найбільш поширених методів аналізу ефективності є Аналіз оболонки даних (Data Envelopment Analysis), або DEA.

DEA аналіз – це непараметричний метод, що базується на вимірюванні технологічної ефективності. Однак, не потрібно ототожнювати технологічну ефективність DEA аналізу з технологічною ефективністю в контексті продуктивності. Ефективність в DEA методі – це найоптимальніше співвідношення між ресурсами та випуском, що забезпечується найкращою технологією виробництва. Структура DEA методу базується на основі концепцій ефективності Фарелла та Індексу Мальмквіста. Об'єктом дослідження даного методу є DMU (decision making unit) – організація чи підприємство, що здійснює процес виробництва. Кожний DMU має дві складові частини – вхідну (ресурси) та вихідну (випуск). DEA аналіз оптимізує співвідношення випуску та ресурсів шляхом створення оптимальної віртуальної технологічної лінії. Будь-яка одиниця DMU може бути або ефективною, або не ефективною. Ефективність лежить в межах від 0 до 1, і розв'язується задача максимізації/мінімізації. Для проведення кількісного виміру використовується спеціальне програмне забезпечення (наприклад, програма DEAOS)

Для аналізу ефективності університетів найчастіше використовують модель, при якій елементами випуску є кількість випускників за рік, кількість публікацій та загальна вартість досліджень, проведених за рік (в грошовому вимірі). До вхідних даних, переважно, відносять річні витрати, кількість навчально-викладацького складу та кількість господарсько-адміністративних працівників.

Як висновок, вимірювання економічної ефективності університетів за допомогою DEA-аналізу може стати одним з основних інструментів для аналізу ефективності як окремо взятого університету, так і всієї системи вищої освіти загалом.

Одарченко І. В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студент 6 курсу ФЕН, кафедра економічної теорії

ПОДАТКОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ І ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку держави в Україні існує цілий ряд гострих проблем, які необхідно вирішити якомога скоріше. Одна із ключових проблем — недосконалість податкової системи, а саме заплутаність податкового законодавства і, як наслідок, складність і висока вартість податкового адміністрування. Про це наголошується практично в будь-якій більш-менш якісній експертній публікації, що стосується питання податкової реформи. Наслідки — недоотримання величезних обсягів коштів до державного бюджету за рахунок різноманітних схем ухилення від оподаткування, а також плачевний стан підприємств, які намагаються діяти згідно з законодавством, проте через це балансують на грані виживання.

Експерт «Реанімаційного пакету реформ» Володимир Дубровський у своєму циклі статей «Українська податкова система: чому і як вона має бути реформована» [1-4] докладно розглядає сучасний стан податкової системи України і пропонує певний набір конкретних принципів її реформування. Серед них є такі (наведені в порядку появи в текстах):

- зменшення дискреційних повноважень чиновників податкової служби;
- зосередження на спрощенні та прямоті навіть за рахунок гнучкості, складності та інших позитивних речей;
- під час боротьби з ухиленням від оподаткування — зосередження насамперед на великих за обсягами порушеннях, а не на дрібних;

- закриття не лише існуючих прогалин у законодавстві для ухилення від оподаткування, а і самої можливості створення нових;
- контроль за податковим тягарем (він має хоча б не збільшуватися);
- ліквідація інституційної пам'яті у податковій службі;
- реформування спершу загальної системи оподаткування, а лише потім — спрощеної.

На наш погляд, ці принципи потребують доповнення з точки зору економічної теорії, що може допомогти віднайти конкретні заходи, з яких можна сформулювати план реформи. Вони мають впливати з головних недоліків, які необхідно подолати. Оскільки більшість принципів має інституціональний характер, тут стане у пригоді неінституціональна економічна теорія та одна з її найважливіших частин — теорія трансакційних витрат.

Концептуальні пропозиції щодо вирішення проблеми. Наша авторська пропозиція полягає у тому, щоб застосувати до обґрунтування необхідності реформи та для її проведення теорію оптимізації трансакційних витрат, а саме її макроекономічний аспект. Як відомо з теореми Коуза, якщо права власності чітко визначені і трансакційні витрати рівні нулю, врешті-решт розподіл ресурсів буде максимально ефективним незалежно від конкретного першопочаткового розподілу прав власності. Звідси випливає необхідність мінімізації трансакційних витрат з метою досягнення найвищого рівня ефективності розподілу ресурсів, адже в реальності нульові трансакційні витрати неможливі. У нашому випадку витрати податкового адміністрування можна розцінювати як трансакційні, тож важливою метою податкової реформи можна вважати мінімізацію витрат на адміністрування податків.

Проте виникає інше питання — як саме можна знизити ці витрати? У літературі, присвяченій трансакційним витратам, часто зустрічається твердження про те, що високі трансакційні витрати — наслідок слабкості інституцій у даній сфері економіки країни. Проте у нашому випадку спостерігається, навпаки, надмірна зарегульованість, складність і непрозорість сфери, яка також призводить до підвищення трансакційних витрат. Відповідно, шлях до зниження витрат податкового адміністрування полягає не в ускладненні, а у спрощенні податкового законодавства. Тому саме принцип максимального спрощення має стати наріжним каменем податкової реформи.

Напрями впровадження пропозицій. Очевидно, головний напрям впровадження авторської концепції — податкова реформа, що має відбутися в Україні цього року. Застосування даної концепції та відповідних рекомендацій має підвищити якість податкових інституцій України, а значить, підняти її в багатьох міжнародних рейтингах, у тому числі рейтингу глобальної конкурентоспроможності, рейтингу економічної свободи та Doing Business. Ну і, ясна річ, надати сильний поштовх оздоровленню економіки України, що буде стійкою основою для подальшого зростання.

Використані джерела:

1. Dubrovskiy V. The Ukrainian Tax System: Why and How it Should be Reformed. Part I [Електронний ресурс] / Vladimir Dubrovskiy // VoxUkraine. — June 30, 2015. — Режим доступу до статті: <http://voxukraine.org/2015/06/30/the-ukrainian-tax-system-why-and-how-it-should-be-reformed/> — Назва з екрана

2. Dubrovskiy V. The Ukrainian Tax System: Why and How It Should Be Reformed? Part II [Електронний ресурс] / Vladimir Dubrovskiy // VoxUkraine. — July 13, 2015. — Режим доступу до статті: <http://voxukraine.org/2015/07/13/the-ukrainian-tax-system-2/> — Назва з екрана

3. Dubrovskiy V. The Political-Economic And Institutional Issues Of The Ukrainian Tax System: The Adventures Of Some Modern Institutions In A Country Of Pervasive Discretion. Part III [Електронний ресурс] / Vladimir Dubrovskiy // VoxUkraine. — July 22, 2015. — Режим доступу до статті: http://voxukraine.org/2015/07/22/the-political-economic-and-institutional-issues-of-the-ukrainian-tax-system_eng/ — Назва з екрана

4. Dubrovskiy V. The Ukrainian Tax System: Why And How It Should be Reformed? Part IV [Електронний ресурс] / Vladimir Dubrovskiy // VoxUkraine. — December 22, 2015. — Режим доступу до статті: <http://voxukraine.org/2015/12/22/the-past-present-and-future-of-simplified-taxation-debunking-the-myths-part-4-en/> — Назва з екрана

Решетицька М.В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
студентка 6 курсу факультету економічних наук

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Постановка проблеми. В ХХІ столітті, в епоху економіки знань та інформаційних технологій вектор розвитку глобальній економіці задають високотехнологічні інноваційні суб'єкти господарювання, які є свідченням високого рівня конкурентоспроможності національної економіки. В сучасному світі становище країни у міжнародному вимірі на разі визначається рівнем інноваційної культури в країні, якісним та кількісним складом науково-технічного потенціалу, станом освіти, обсягами використання останніх досягнень науки та техніки. Зарубіжний досвід засвідчує, що лише завдяки впровадженню ефективних сучасних технологій, інновацій, використанню інформаційно-комунікаційних технологій у господарській діяльності можна досягти високого рівня економічного розвитку та бути конкурентоспроможним на світових ринках.

На сьогоднішній день для кожної країни є актуальною проблема пошуку дієвих факторів економічного успіху та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки. Світовою практикою неодноразово доведено, що саме інноваційні чинники на разі є ключем до успіху та процвітання у глобальних масштабах. Так, за рейтингом глобальної конкурентоспроможності серед лідерів у 2015 році знаходяться такі країни, як Швейцарія, Сполучені Штати Америки, Німеччина, Японія, Фінляндія, Великобританія, що визнані світовими лідерами інноваційного розвитку. [1] Про високу інноваційність цих країн свідчить інший показник – глобальний інноваційний індекс, за яким у 2015 році вище згадані країни також займали найвищі позиції. [2]

Створення повноцінної національної інноваційної системи, розуміння пріоритетності та важливості інноваційної діяльності, активізація інноваційних процесів в усіх сферах економіки, безперечно, на сьогодні є тим самим дієвим механізмом, що зможе забезпечити країні істотне підвищення конкурентоспроможності.

В українських економічних реаліях на сьогоднішній день немає достатнього розуміння пріоритетності та важливості інноваційних процесів для забезпечення конкурентного рівня економічного розвитку країни. Це засвідчують статистичні дані як на мікро-, так і на макрорівнях. Зокрема, у 2014 р. інноваційною діяльністю займалися лише 16,1% підприємств України. Обсяг реалізованої інноваційної продукції склав лише 2,5% у відношенні до загального обсягу промислової продукції.[3] Варто також зауважити, що у структурі витрат на інноваційну діяльність переважну частину складають витрати на машини та обладнання, а не на науково-дослідні розробки та високотехнологічні дослідження.

Отже, дослідження впливу інноваційного розвитку як фактору підвищення національної конкурентоспроможності на разі для України є актуальним та необхідним.

Пропозиції щодо вирішення проблеми. Проблема низького інноваційного розвитку української економіки є комплексною та стосується всіх аспектів економічної діяльності. Так, до визначальних факторів, що гальмують активізацію інноваційної діяльності на всіх рівнях, відносять:

1. низька інноваційна готовність підприємств;
2. недосконале законодавство у сфері захисту прав інтелектуальної власності;

3. недостатній обсяг власних коштів підприємств для фінансування інноваційної діяльності;
4. низький рівень співробітництва бізнесу, університетів та науково-дослідних інституцій;
5. відсутність належної державної підтримки та відповідного стимулювання інноваційної діяльності підприємств;
6. домінування в українській економіці виробництва третього та четвертого технологічного укладу;
7. відсутність належної та проробленої державної програми, орієнтованої на всеохоплюючий інноваційний розвиток національної економіки.

В контексті розгляду проблеми неефективного інноваційного розвитку української економіки важливо зазначити, що декларативно в Україні існують спроби формування концепцій, стратегій, програм інноваційного розвитку. Також існують інноваційні бізнес-інкубатори та наукові інститути, що займаються інноваційною діяльністю. Однак, ці структури неефективні та не несуть позитивної віддачі для підвищення конкурентоспроможності економіки України.

Враховуючи успішний зарубіжний досвід ведення інноваційної діяльності та здійснивши аналіз прогалин в українській практиці, необхідно виокремити наступні базові позиції щодо активізації інноваційних процесів в Україні:

1. Формування власної моделі інноваційного розвитку економіки України.
2. Забезпечення комплексної державної підтримки інноваційних суб'єктів господарювання.
3. Створення сприятливого інституційного середовища для успішного проведення інноваційної діяльності.

Напрями впровадження. Для підвищення конкурентоспроможності національної економіки в контексті впливу інноваційного розвитку на неї необхідно:

- розробити та імплементувати власну модель інноваційного розвитку країни, що полягатиме у формуванні наступних аспектів: 1) розробка комплексної програми інноваційного розвитку економіки на основі зарубіжного досвіду; 2) створення повноцінної національної інноваційної системи з відповідною інноваційною інфраструктурою; 3) забезпечення проникнення інноваційної культури у всі сфери економічної діяльності.
- забезпечити підтримку держави для інноваційних підприємств у таких напрямках: 1) оподаткування; 2) розробка компетентного законодавства у сфері інновацій; 3) забезпечення сприятливого інвестиційного клімату.
- забезпечити таке інституційне середовище в країні, що сприятиме інноваційній діяльності, а не гальмуватиме її (тут мова йде про спрощення бюрократичних процедур щодо створення та ведення інноваційного бізнесу).

Список використаних джерел

1. WEF. The Global Competitiveness Report 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/>
2. WIPO. The Global Innovation Index 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2015-v5.pdf>.
3. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] : офіційний веб-сайт Державної служби статистики. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Рибіна Є. П.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студентка Факультету економічних наук,
кафедра економічної теорії, магістерська програма, II курс

ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Аналіз сучасних досліджень з проблематики інновацій в соціальній сфері дозволяє виділити три основні типи визначення поняття «соціальних інновацій». По-перше соціальні інновації можна визначити як нові стратегії, концепції, ідеї та організації, що задовольняють різні типи соціальних потреб, — від умов праці і освіти до розвитку громад та охорони здоров'я, і сприяють поширенню та зміцненню громадянського суспільства [2]. У цьому розумінні соціальні інновації — нововведення у соціальній сфері, що сприяють вирішенню суперечностей, які виникають в умовах неоднорідного та нестабільного суспільного розвитку, посилення процесів соціальної мобільності.

По-друге, соціальна інновація пов'язується з процесом здійснення змін (прийняття і впровадження рішень), нестандартне рішення соціальної проблеми, яке є більш ефективним, доцільним, життєздатним, або існуючі рішення, для яких створенні цінності виникають переважно для суспільства в цілому, ніж для окремих індивідів [3]. І по-третє, соціальні інновації розглядаються як процес перетворення нововведень на соціокультурні норми і зразки, що забезпечує їхню інституціоналізацію і закріплення у сфері духовної і матеріальної культури суспільства [1].

Щодо своїх ознак, то дослідники визначають, що соціальні інновації можуть бути визначені і потенційно поширені поза їх початковим контекстом, здійснюються скоріше організаціями, ніж індивідами та відповідають соціальним потребам. Різноманітність підходів до визначення і класифікації соціальних інновацій пов'язана з їх багатоплановістю. Соціальні інновації охоплюють три шари суспільного устрою: соціально-економічні інститути, соціальну структуру та соціокультурні характеристики суспільства — найбільш глибинний шар і тому стратегічний об'єкт інноваційної діяльності — структуру цінностей, потреб, мотивацій, норм та моделей повсякденної поведінки [1].

Науковець Набатова О. [2] у своїй праці наводить чотири основні перешкоди впровадження соціальних інновацій в Україні. До першої групи відносяться концентрація капіталу у відносно невеликої частини населення без необхідного з її боку внеску у забезпечення динамічного розвитку країни і підвищення рівня життя громадян, при якому встановився стійкий негативний зворотний зв'язок, а саме низький рівень добробуту населення став важливим чинником, що стримує подальші інновації.

До другої групи належать хаотичне утворення великої кількості інститутів, які не виконують функцій суспільного впорядкування та розвитку і навіть в деяких випадках діють антисоціально. Напівлегальний характер основного потоку інноваційної активності також став перепорою на шляху соціальних інновацій. Третя група включає занепад комуністичної ідеології, яка мала значною мірою елементи соціальної солідарності, призвів до формування індивідуалістичних настанов, поширенню опортуністичної поведінки, актуалізації приватного інтересу, не збалансованого з інтересами суспільства.

Успішність соціальних інновацій в Україні залежить не тільки від зусиль держави, а насамперед від прийнятності її елементів для людей, можливості засвоєння і закріплення суспільством певних нововведень. Інноваційний процес у сучасних умовах може бути успішним лише за наявності і активності креативного прошарку населення, тому він повинен запроваджуватися у активному діалозі на основі всебічного узгодження інтересів. Соціальні інновації можна знайти у будь-якій сфері суспільного життя, втім найпомітніша їх реалізація спостерігається у взаємодії різних суспільних груп — для задоволення спільних потреб [1].

Центр соціальних інновацій при Стенфордському університеті визначає основні драйвери соціальних інновацій – три основні механізми, які є рушійною силою сучасних

соціальних інновацій. До них відносять обмін ідеями і цінностями, зміну в ролях і відносинах та інтеграцію приватного капіталу з громадською та благодійною підтримкою [4]. В кінцевому рахунку, найбільш складні і важливі проблеми не можуть бути зрозумілі та вирішені без залучення некомерційних, громадських і приватних секторів.

Література:

1. Бойко-Бойчук Л. В. Поняття «соціальна інновація»: типи визначень, приклади застосування / Л. В. Бойко-Бойчук // Наука та інновації. — 2009. — Т. 5. — № 3. — С. 94–99.
2. Набатова О. О. Соціальні інновації: поняття, види, суб'єкти // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. — 2011. — № 6. — С. 58-66.
3. Phills Jr., Deiglmeier K., Miller D. Rediscovering Social Innovation / Stanford Social Innovation Review. — Fall 2008. — // http://ssir.org/articles/entry/rediscovering_social_innovation.
4. Center for Social Innovation [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.gsb.stanford.edu/faculty-research/centers-initiatives/csi/defining-social-innovation> — Назва з екрана.

Риженков М.А.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
аспірант кафедри економічної теорії

МОДЕЛІ ГЕТЕРОГЕННИХ ФІРМ ДЛЯ ГЛИБШОГО РОЗУМІННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

“Старі” теорії міжнародної торгівлі, такі як модель Рікардо та модель Хекшера-Оліна, розглядали міжнародну торгівлю з тієї точки зору, що обмін товарами відбувається між країнами в цілому за рахунок порівняльних переваг та різної забезпеченості факторами виробництва. «Нова» теорія міжнародної торгівлі, започаткована моделлю Кругмана, дала змогу подивитись на міжнародну торгівлю більш глибоко, пояснюючи її тим, що споживачі полюбують споживати різноманітні товари, виробництво яких забезпечують підприємства за умов монополістичної конкуренції. Проте, «новій» теорії міжнародної торгівлі бракувало пояснень як відмінності у характеристиках підприємств в межах окремих галузей визначають їх здатність до виходу на зовнішні ринки.

Ця проблему було вирішено з появою « нової » теорії міжнародної торгівлі, одним з найяскравіших представників якої є модель Марка Меліца. Модель Меліца поєднує у собі модель монополістичної конкуренції Кругмана та модель промислової динаміки Хоппенхайна, що дало змогу показати як продуктивність підприємств впливає на вхід чи вихід фірм на/з міжнародних ринків. Проте, попри свою поширеність у західній науці, а також цілому набору теоретичних та емпіричних висновків, що дають змогу краще зрозуміти як економіка реагує на міжнародну торгівлю та торговельну політику, застосування моделей гетерогенних фірм в Україні лишається на початковому етапі.

Так, відповідно до сучасного підходу у теорії міжнародної торгівлі, саме поведінка фірм є центральною для пояснення потоків товарів та послуг. Підприємства відрізняються за розміром, продуктивністю та рядом інших індивідуальних характеристик. Нове підприємство, почавши оперувати на внутрішньому ринку, зважаючи на свою продуктивність, приймає рішення залишатися або припинити виробництво. Серед тих, що є достатньо продуктивними, щоб генерувати дохід необхідний для покриття витрат, найпродуктивніші здатні також покривати додаткові витрати на здійснення експортної діяльності, а тому виходять на зовнішні ринки. У подальшому експортер може лишитись

оперувати лише на цьому ринку, розширити географію торгівлі, повернутись лише на внутрішній ринок або закритись.

Такий погляд на міжнародну торгівлю дає змогу краще зрозуміти хто виграє чи програє від тих чи інших заходів торговельної політики та за рахунок чого відбувається вплив на торгівлю (за рахунок зміни кількості експортерів чи імпортерів, або за рахунок зміни середнього обсягу торгівлі фірми).

Так, лібералізація торгівлі, що призводить до зменшення витрат пов'язаних з експортуванням, по-різному впливає на підприємства. Результати теоретичних та емпіричних досліджень показують, що лібералізація торгівлі призводить до зростання продуктивності промисловості. Це виникає за рахунок того, що більше продуктивних підприємств здатні вийти на зовнішні ринки, що веде за собою перерозподіл до них ресурсів від найменш продуктивних підприємств, що змушені припинити виробництво. Зокрема, більш кваліфіковані працівники переміщуються до фірм-експортерів, що здатні сплачувати вищу заробітну платню. Таким чином, для того, щоб продовжити функціонувати навіть на внутрішньому ринку, фірмам треба ставати більш продуктивними та інвестувати у нові технології та інновації. Від лібералізації торгівлі в першу чергу виграють уже існуючі експортери, які мають змогу збільшити експортну виручку, тоді як підприємства на внутрішньому ринку втрачають свою частку через більшу кількість зовнішніх конкурентів, що постачають імпорتنу продукцію. Таким чином, саме «нова» «нова» теорія міжнародної торгівлі показує як торговельна політика призводить до «творчого руйнування» на рівні підприємств.

Проте не лише чиста торговельна політика має вплив на міжнародну торгівлю. Наявність промислової динаміки у моделях гетерогенних фірм дає змогу проаналізувати вплив внутрішнього середовища на динаміку експортерів, а також як на їх експортну діяльність впливають взаємозв'язки в економіці. Зокрема, неефективна економічна політика, що створює різні умови для доступу до ресурсів зменшує продуктивність підприємств порівняно з потенційно можливою, а тому негативно впливає на можливості фірм здійснювати експортні операції. Негативний вплив значних дисбалансів в окремих секторах економіки або високий тарифний захист на окрему імпорتنу сировину можуть поширюватись на усю економіку через міжгалузеві зв'язки, а тому впливати не на торгівлю окремими товарами, а на зовнішню торгівлю країни в цілому. З іншого боку, результати досліджень показують, що не лише експортери є найпродуктивнішими, але і фірми, що постачають сировину та комплектуючі експортерам, є більш продуктивними за тих постачальників, що співпрацюють з не-експортерами. Через глобальні ланцюги вартості зовнішні шоки можуть передаватись з інших країн в середину економіки. Наприклад, стихійне лихо у регіоні, де розташований постачальник проміжної продукції може на певний час паралізувати виробництво готової продукції в іншій країні. Нарешті, емпіричні дослідження показують, що різні групи підприємств, залежно від їх активності на міжнародних ринках, по-різному реагують на зовнішні цінові шоки, наприклад, в наслідок різкої девальвації національної валюти.

Використання моделей гетерогенних фірм також дозволяє покращити уже наявний інструментарій аналізу міжнародної торгівлі та торговельної політики. Зокрема, існують модифікації гравітаційних моделей та прикладних моделей загальної рівноваги, що базуються саме на моделі монополістичної конкуренції з гетерогенними фірмами. У випадку з гравітаційними моделями така модифікація дає змогу передбачати чи товарооборот з країною буде додатнім чи нульовим, враховувати рішення фірми щодо входу на ринок тієї чи іншої країни, а також досліджувати екстенсивний (за рахунок зміни кількості фірм) та інтенсивний внески (за рахунок зміни середнього значення обсягу торгівлі фірми) у динаміку торгівлі. Додавання гетерогенних фірм до моделей загальної рівноваги також дає змогу отримати додаткові висновки щодо впливу динаміки продуктивності та входу/виходу фірм на економіку.

Важливо відзначити, що більша близькість сучасних моделей міжнародної торгівлі до реалій бізнесу стала можливою завдяки появі баз даних на рівні фірм. Зокрема, дослідникам наразі доступні не лише макроекономічна статистика та статистика щодо торгівлі окремими товарами, але і дані щодо зовнішніх операцій окремих підприємств. Так, наразі дослідникам доступні міжнародні бази даних, у яких представлена і Україна, щодо окремих показників діяльності та характеристик підприємств, що дають змогу оцінити продуктивність кожного окремого підприємства, визначити його товарну та географічну структуру експорту/імпорту, а також дослідити вплив окремих характеристик на його результативність та торгівлю.

Таким чином, в Україні необхідно більш активно застосовувати інструментарій, що надають моделі монополістичної конкуренції з гетерогенними фірмами для аналізу міжнародної торгівлі України та її торговельної політики, а також активно застосовувати висновки таких досліджень для прийняття рішень у майбутньому.

Солодовнік Ю. С.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студентка Факультету економічних наук,
кафедра економічної теорії, магістерська програма, II курс

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОВТОРНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПЛАСТИКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РІШЕННЯ

Досліджуючи останні тренди в економічній науці, вбачається справедливим відзначити наскільки серйозно екологічні проблеми та шляхи їх вирішення інтегруються в стратегічні програми сталого розвитку високорозвинутих країн. Одним з останніх впроваджень циркулярної економіки стала концепція “The New Plastics Economy”, звіт про яку було представлено на економічному форумі у Давосі в січні 2016 року. У звіті пояснюється нагальна потреба економік світу переосмислити своє ставлення до пластику після його використання, оскільки людство перетворює цінні ресурси на відходи, втрачаючи при цьому не тільки екологічно, але й економічно. За результатами дослідження, 96% вартості пакувальних матеріалів з пластику, що коштують приблизно 80-120 млрд дол. США щорічно, втрачаються економікою. Через сорок років після введення символу рециркуляції, тільки 14% пластикових упаковок збирають для утилізації. Решту 86% закопують, скидають у води світового океану та спалюють, забруднюючи цим природне середовище. Викидаючи пластик з таким же темпом до 2050 року у світовому океані може бути більше пластика ніж риби (за вагою). [1]

У період з 1950 по 2015 рік, було вироблено більше ніж 6700 млн метричних тон пластику - еквівалент більш ніж 18000 хмарочосів Емпайр-Стейт-Білдінг. Через те, що період розпаду пластику у природі складає понад 400 років, більшість з цих пластикових виробів (за винятком тих, які були спалені) все ще існують: як функціональний продукт, або як сміття в природному середовищі.

Дана тема є актуальною і для України. За даними екологів, в середньому українець щороку створює 220-250 кг твердих побутових відходів, а мешканці великих міст – по 330-380 кг. І ці обсяги з кожним роком зростають. Сміттєві полігони України займають 7% її території, що приблизно дорівнює площі таких держав як Данія або Чорногорія. [2]

“The New Plastics Economy” є раціональним рішенням проблеми забруднення довкілля пластиком для всього світу, і Україна не може залишатись осторонь, враховуючи той факт, що від переробки пластику можна отримувати економічну вигоду. Досвід країн ЄС свідчить, що ринок вторинної сировини є прибутковим. Для переробки пластику потрібно значно менше енергії, ніж на його нове виготовлення. Це дозволяє зменшувати затрати на виробництво і стимулює заощадження коштів підприємствами.

Дану проблему важливо вирішувати комплексно: на рівні держави, соціально відповідальних компаній та суспільства. В українському суспільстві панують скептичні

настрої щодо впровадження екологічних інновацій, оскільки дана тематика ніколи не була широко обговорюваною. Однак, зазначимо, що досягнення стратегічних цілей концепції “The New Plastics Economy” залежить від кожного громадянина, оскільки чим вище рівень екологічної свідомості нації, тим швидшими та ефективнішими будуть зміни як в побуті, так і на підприємствах. Необхідною є оцінка індивідуального споживання пластику на кожному етапі - від покупки до утилізації продукту. Саме завдяки культивуванню серед громадян звички розподілу сміття для його повторного використання можливим стане створення правильної інфраструктури та отримання доходу від сміттєпереробної галузі.

Але окрім активізації громадянського суспільства необхідною є участь держави у підтримці бізнес-орієнтованих інновацій для масштабування циркулярної економіки використання пластику. Потрібно забезпечити країну надійною та інноваційною інфраструктурою для сміттєпереробної галузі. Це потребує великого обсягу інвестицій, але дана галузь буде прибутковою у довгостроковій перспективі. Наприклад у Швеції аналогічний проект з модернізації сміттєпереробної галузі було започатковано у 1985 році. Зараз 99% сміття переробляється, а 32 Швецькі сміттєперероблюючі заводи сьогодні виробляють тепло для 810 тис. домогосподарств і електроенергію для 250 тис. приватних будинків. [3]

В Україні відсутня законодавча база, яка б стимулювала компанії проводити переробку відходів. Навіть у Стратегії сталого розвитку “Україна - 2020” не має пунктів стосовно повторного використання ресурсів. Важливо коригувати візію держави згідно з нагальними проблемами для пошуку шляхів їх вирішення.

Актуальною вбачається діяльність підприємств за моделлю “Cradle-to-Cradle” (від колиски до колиски), яка пропонує промисловій сфері впроваджувати безвідходну діяльність, в рамках якої здійснювати не тільки максимально ефективне використання природних ресурсів і вже вироблених речовин та матеріалів, а й підтримувати безперервність їх циклу. [4] Наприклад, у 2003 році вітчизняна компанія “Оболонь” запровадила програму переробки пластикових упаковок, а з 2008 на заводі стала працювати бандажна стрічка, виручка від реалізації якої у 2013 році склала 10.2 млн грн. [5] Не дивлячись на цей приклад, більшість українських компаній продовжують виробляти продукцію за моделлю “Cradle-to-Grave” (від колиски до могили), використовуючи пластикові вироби лише одноразово. Отже, маючи успішний приклад повторного використання пластикових продуктів на базі українського підприємства потрібно поширювати дану практику шляхом проведення інформаційно-просвітницької роботи серед населення та представників інших підприємств.

Для того, щоб перейти від усвідомлення проблеми до великомасштабних дій, державний, приватний сектор і громадянське суспільство необхідно мобілізувати у створенні умов для ефективного функціонування циркулярної економіки пластику.

Список використаних джерел:

1. The New Plastics Economy Rethinking the future of plastics [Електронний ресурс] // World Economic Forum. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_The_New_Plastics_Economy.pdf
2. Стратегія державної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.menr.gov.ua/about/strategy>.
3. Fredén J. The Swedish recycling revolution [Електронний ресурс] / Jonas Fredén // Swedish Institute. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://sweden.se/nature/the-swedish-recycling-revolution/>.
4. McDonough W. Cradle to Cradle: Remaking the Way We Make Things / W. McDonough, M. Braungart., 2002.
5. Сталлий розвиток компанії "Оболонь" [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://report.obolon.ua/ru/environment/efficient_use/.

Сорокіна О.В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студентка другого року навчання магістерської програми «Економічна теорія»

ІННОВАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Основне завдання економічної теорії як науки – відповісти на запитання: «Яким чином підвищити добробут населення?» Дана ціль може бути втілена у результаті забезпечення економічного зростання. Фаховий дискурс у своєму розвитку постійно видозмінює погляд на чинники економічного росту з метою вдосконалення теорії для її практичного застосування. Причиною безперервної модифікації економічної думки стосовно даного питання є дослідження вченими-економістами змін суспільно-економічних реалій задля визначення економічних закономірностей.

Сучасний стан економічного дискурсу навколо проблеми забезпечення економічного росту являє собою взаємодію між панівною неокласичною теорією (так званим мейнстрімом) та рядом гетерогенних сучасних економічних теорій (блок шумпетеріанських теорій, інформаційної, економіки знань, а також теорій, які виникли у результаті синтезу економіки та інших наук, зокрема, природничих; наприклад, еволюційна економіка, теорії систем і т.д.).

Неокласична теорія вбачає чинником економічного зростання – інвестиції. Шумпетеріанські теорії розвивають ідею інновацій як фактора зростання економіки. Мейнстрім в теоріях економічного зростання представлений моделлю Солоу-Свана. Технологічний прогрес, зростання кількості населення вибуття капіталу та обсяги заощаджень у даній моделі є екзогенно заданими (константами). Шумпетеріанські теорії проілюстровані ендогенними моделями економічного зростання, які робили спроби розкрити змінну технологічного прогресу та визначити як функцію. Причиною для виникнення ендогенних теорій стала неспроможність моделі Солоу-Свана пояснити економічне зростання групи країн у світі, яке мало місце всупереч ідеї стаціонарного стану економіки.

Іншим важливим аспектом, який стає основою для побудови політики держави орієнтованої на збільшення добробуту власного населення (зокрема, України, оскільки питання економічного зростання є надзвичайно актуальним за даних умов) є світовий досвід. Оскільки, рішення в економічній політиці базуються на тих чи інших теоретичних концепціях, то визначивши приналежність заходів політики в країнах до конкретних теорій та дослідивши показники економічного зростання відповідних країн, можемо зробити висновки про життєздатність економічних теорій.

Досвід розвинених країн демонструє, що інвестиції є дієвим чинником економічного зростання лише в короткостроковій перспективі. Високі темпи економічного росту та створення потенціалу для зростання в майбутньому забезпечуються інноваційним розвитком економіки. Дані ідеї є чітко означеними у стратегічних документах економічно успішних країн. Також візія інноваційної економіки прослідковується в операційній діяльності урядів вищезазначених країн.

Політика забезпечення інноваційного розвитку економік розвинених країн або таких, що швидко зростають є системною. Результатом такої політики є сприяння державою організації національних інноваційних систем, які будуються за моделлю потрійної спіралі. Основними ланками таких систем є держава, бізнес та наука. Держава забезпечує поле для діяльності інших суб'єктів у необхідному руслі. Наука забезпечує створення нових знань. Бізнес забезпечує комерціалізацію нових ідей, тобто інновацій. Весь цей процес на практиці являє собою утворення інноваційної інфраструктури, яка включає в себе технопарки, інноваційні інкубатори, наукові парки і т.д.

Інноваційні центри (інкубатори) є тими структурами, які являють собою всю трискладову національну інноваційну систему в мініатюрі. Такі центри створюються при університетах і являють собою простір для створення інноваційного бізнесу (старт-апів).

Студенти та викладачі є представниками науки, венчурні компанії, бізнес-ангели, акселератори, інші інвестори – представники бізнесу. Держава може брати участь опосередковано (законодавче забезпечення, патентування і т.д.) або безпосередньо (інвестор). Діяльність таких центрів полягає у наданні простору для взаємодії вищеперерахованих суб'єктів. Студенти або науковці можуть працювати в лабораторіях центру. Ті, які мають ідеї для бізнесу можуть отримати консультацію від команди економістів, маркетологів, бухгалтерів, юристів, працівників ІТ, дизайнерів і т.д., орендувати офіси або виробничі території, зали для зустрічей, абонентські скриньки. Оформивши свою ідею у вигляді інвестиційного проекту, стартапи можуть контактувати з потенційними інвесторами за підтримки центру.

Результатом діяльності інноваційних центрів є створення інноваційних швидкозростаючих компаній, які є чинником економічного зростання країни та підвищення її конкурентоспроможності. Інші ефекти таких інкубаторів наступні: гомогенні темпи розвитку регіонів (створення інкубаторів при локальних університетах скорочує відтік кадрів з даних територій, стимулює розвиток бізнесу, створює робочі місця), підвищення конкурентоздатності університетів (надання можливості своїм студентам по закінченню навчання стати не тільки фахівцями, а і бізнесменами), суспільний ефект (інноваційні компанії найчастіше є носіями цінностей корпоративної соціальної відповідальності) і т.д.

Україна, виходячи з ідей стратегії «Україна 2020», має неокласичну візію щодо економічного росту. Проте, це не є перешкодою для одночасної інноваційно-орієнтованої діяльності на мікрорівні. Університети, наприклад, НаУКМА можуть ініціювати створення інноваційних інкубаторів для підвищення власної конкурентоспроможності та реалізації ідей економічного зростання за рахунок інновацій. Такі кроки можуть впливати на стратегію держави шляхом «знизу-вгору», за умови їх успішної діяльності.

Шикін П.Ю.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Студент МП-1 «Фінанси та кредит»

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕНДЕРНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ІНСУЛІНУ

Відповідно до даних статистичного журналу «Ендокринологія» станом на перше січня 2015 року в Україні зареєстровано 1 109 877 хворих на цукровий діабет¹. Залежно від типу даного захворювання, курс лікування складає від 500 до 3000 гривень. Оскільки Україна проголосила себе соціальною державою з гарантіями права кожного на медичну допомогу, її обов'язком є забезпечення шляхом державного фінансування безоплатного лікування хворих, що задекларовано у 49тій статті Конституції України. Це призвело до того, що держава є головним споживачем інсуліну на ринку. Для цього організована система тендерних закупівель у виробників з наступною передачею його ендокринологам.

Зважаючи на значну кількість хворих, держава витрачає значний обсяг коштів для забезпечення людей інсуліном. У 2015 році на закупівлю антидіабетичних засобів було витрачено 886 242 461 гривень². А тому, коливання тендерних цін завдає відчутного впливу державі. При значному підвищенні цін, держава, за нестатком коштів змушена скорочувати обсяги закупівель. При цьому інсулін, що є життєво необхідним товаром має абсолютно нееластичний попит, який з кожним роком зростає. Саме тому, розробка та аналіз ефективності функціонування тендерної системи державних закупівель є актуальним питанням, що потребує вирішення.

¹ Статистичний вісник Ендокринологія 2014. Випуск 7- 2015

² Офіційний сайт щотижневика «Аптека» (<http://www.apteka.ua/category/analytical>)

Гіпотеза ефективного ринку стверджує, що ринкова ціна є точним відображенням реальної вартості товару. А отже, динаміка тендерних цін на інсулін повинна відображати динаміку ринкових, тобто, роздрібних цін. Це вказувало б на ефективну роботу тендерної системи. Оскільки тендер виграє компанія, котра запропонує найнижчу ціну, то ринковим кроком було б зниження ціни на власну продукцію, в чому компанії не зацікавлені. Тому для організації тендерного збуту компанії вдаються до неринкових неформальних методів. Канали такої взаємодії фармацевтичних компаній та системи охорони здоров'я проявляються в основному через діяльність медичних представників компаній. Саме вони напряду взаємодіють із суб'єктами системи і саме їхню взаємодію необхідно досліджувати в першу чергу.

В даному дослідженні ми проаналізуємо взаємну поведінку тендерних цін на інсулін, роздрібних цін на нього, котрі є відображенням ринкових цін а також характеристики взаємодії системи охорони здоров'я з медичними представниками компаній(далі – неринкова взаємодія). Нашим ключовим припущенням є ефективність ринку, а тому ми формулюємо наступні гіпотези:

1. Тендерні ціни на інсулін визначаються виключно відповідними роздрібними цінами;
2. Неринкова взаємодія не справляє прямого впливу на тендерні ціни, а є засобом збереження пацієнтів при підвищеннях цін.

В роботі використовуються щомісячні дані: із січня 2005 по листопад 2015. Всі цінові характеристики наводять ціну за 1000 Міжнародних Одиниць інсуліну людського рекомбінованого, не залежно від форми випуску. Змінні, що визначають неринкову взаємодію подані у фактичних кількостях візитів, відповідно до протоколів візитів. На загал, у нашій моделі будуть використані наступні показники:

tender – тендерні ціна за відповідний період;

domestic – роздрібні ціни групи вітчизняних виробників за відповідний період;

foreign – роздрібні ціни групи закордонних виробників за відповідний період;

promodom – кількість візитів медичного представника ініційованих вітчизняною компанією, за відповідний період;

promofor – кількість візитів медичного представника до ендокринологів ініційованих закордонною компанією, за відповідний період.

На основі даних, було визначене одне коінтеграційне рівняння, а тест Грейнджера показав ендегенність усіх перелічених змінних. На основі цього була побудована модель коригування похибки для чотирьох лагових значень.

Тестування гіпотез ми будемо виконувати на основі аналізу функції імпульсних відгуків, а також декомпозиції дисперсії. Аналіз імпульсних відгуків, що зображений на рисунку 1, вказує на стабільність побудованої моделі, оскільки у відповідь на імпульси у будь-яких змінних, система приходить до рівноваги за період 20 лагів. Всі імпульси затихаючі. Також, декомпозиція вказує нам на зв'язок між змінними моделі, оскільки на імпульс наявна реакція кожної з них. А отже, система є адекватною.

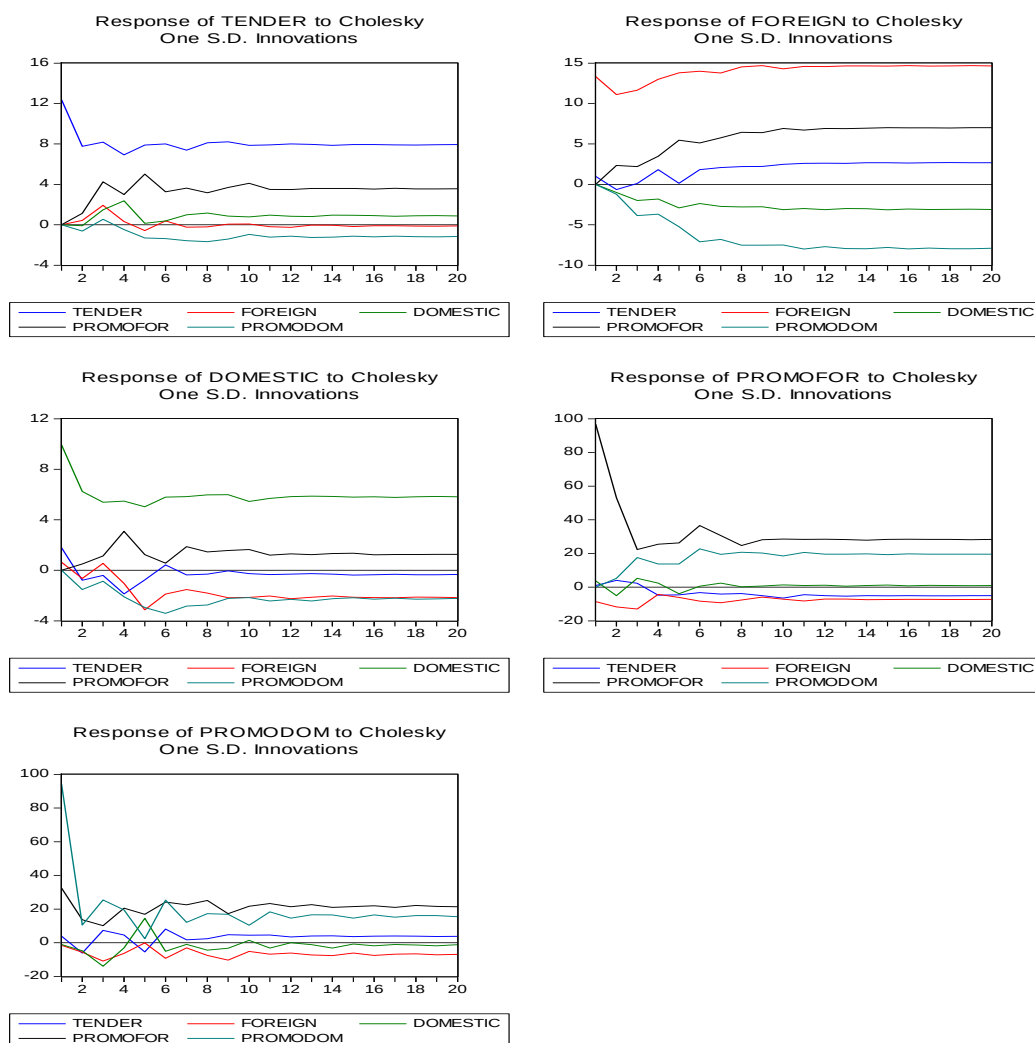

Рисунок 1 Графіки імпульсних відгуків

Проведемо декомпозицію дисперсію для дослідження взаємного пояснення змінних. На рисунку 2 зображено декомпозицію дисперсії для тендерних цін

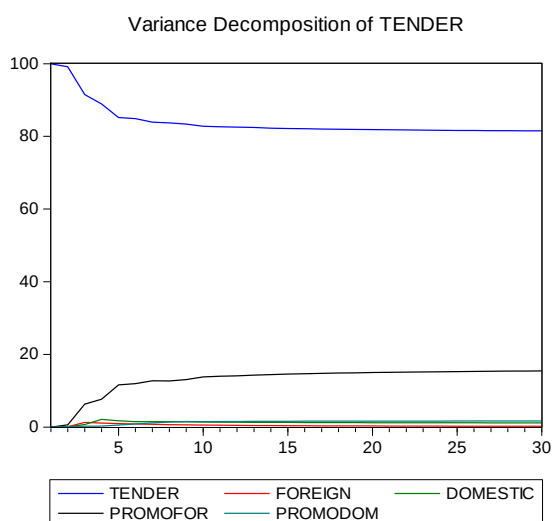

Рисунок 2 Декомпозиція дисперсії тендерних цін

Як бачимо, варіація тендерних цін не пояснюється ринковими цінами, а отже, гіпотеза ефективного ринку не спрацьовує. Основним фактором, що пояснює 15% відхилень є неринкова взаємодія, що ініційована зарубіжними компаніями. Неодноразово спостерігалися випадки специфікації тендерів під конкретну компанію, підкупів провізорів (для замовчування наявності продуктів конкурентів в аптеках) та інші методи. Отож, перша гіпотеза про ефективність ринку не підтвердилася.

Щодо другої гіпотези, то відповідно до неї, роздрібні ціни мають визначати активністю неринкових взаємодій, оскільки, по перше, вартість проведення взаємодій вже включена в ціну товару, а з іншого, зазвичай активність поживається при підвищенні цін, щоб воно менше впливало на кількість пацієнтів. Рисунок 2 показує, що дана гіпотеза спростовується, оскільки, як ми бачимо, політика неринкової взаємодії є швидше реакцією на дії конкурентів і не залежить від цін.

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1. Перша гіпотеза спростована, а це означає, що тендерний механізм, вмонтований у ринок інсуліну не відповідає гіпотезі ефективного ринку, оскільки тендерні ціни визначаються не ринковими цінами, а засобами неринкової взаємодії.
2. Друга гіпотеза спростована, а це означає, що неринкова взаємодія спрямована не на збереження пацієнтів при коливаннях цін. А це означає, що компанії переслідують іншу мету, ніж просте інформування.

Спростування обох гіпотез означає неефективність функціонування існуючої системи. Для вирішення даної проблеми ми пропонуємо запровадити європейську систему «reimbursement», що полягає у відшкодуванні вартості інсуліну пацієнтові. Тоді весь інсулін буде купуватися за ринковими цінами, а необхідність у тендерних цінах і їхньому регулюванні просто відпаде. Така політика є вигідною для споживача, оскільки не залежно від статусу проведення тендерів, у нього завжди буде доступ до інсуліну, незалежно до його ціни. Звичайно, така політика стимулюватиме додаткові державні витрати на охорону здоров'я (хоча ці витрати компенсуються витратами, пов'язаними з тендерним шахрайством). Але, не зважаючи на ціни, на конкуренцію та валютний курс, відповідно до Конституції життя і здоров'я громадян є нашою головною цінністю.

Шинкар О.І.

Національний Університет "Києво – Могилянська академія",
аспірант кафедри економічної теорії

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПРИВАТНИХ ТА ДЕРЖАВНИХ R&D ВИТРАТ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ У ПОРІВНЯННІ З КРАЇНАМИ ЄС

Зростання добробуту народу, створення самодостатньої та процвітаючої економіки визначається правильним розумінням важливості проведення державної інноваційної політики. На сьогоднішній день її недосконалість є важливою стратегічною проблемою України на шляху наздогнання рівня розвитку розвинутих країн світу. У межах забезпечення цілісного уявлення про інноваційний розвиток особливої уваги потребує вивчення фінансового фактору, а саме впливу R&D витрат на рівень економічного зростання країни.

У цьому контексті виникає необхідність дослідження недоліків фінансового забезпечення інноваційного розвитку через недостатній рівень фінансування, що стримує появу та комерціалізацію інновацій. Але при цьому слід відмітити, що особливої уваги заслуговують саме аспекти формування фінансових ресурсів в розрізі окремих їх джерел (приватного та державного секторів). Метою даного дослідження є аналіз впливу державних та приватних R&D витрат на економічне зростання України, а також країн – членів Європейського Союзу з різним рівнем інноваційного розвитку, а саме інноваційних лідерів (Німеччини, Фінляндії), інноваційних послідовників (Франції, Естонії) та помірних новаторів (Іспанії, Португалії та Польщі), визначених за даними Innovation Union Scoreboard.

Для аналізу по країнам Європейського Союзу були використані дані з OECD's Main Science and Technology та World Bank Data. Дані по Україні використані з сайту Державної служби статистики України.

Проведений багатофакторний регресійний аналіз дозволив знайти залежність рівня економічного розвитку (ВВП) від різних факторів: приватних та державних R&D витрат, валового нагромадження та зайнятості, які впливають на його зміну, а також кількісно оцінити їхній вплив. Так, було отримано результат, що співвідношення між державними та приватними R&D витратами і рівнем економічного розвитку є специфічними для окремих країн. Аналіз показав, що віддача від державних і приватних R&D витрат не є однозначно позитивною (так, наприклад, у Франції вони мали негативний вплив). Побудовані моделі показали, що не в усіх проаналізованих країнах державні R&D витрати є впливовим фактором на ВВП (наприклад це стосується Німеччини та Іспанії). Приватні R&D витрати в таких розвинутих країнах, як Фінляндія та Естонія, набагато перевищують державні за обсягом, але більш впливовішим фактором на ВВП є саме державні R&D витрати. Слід відмітити, що в таких країнах - помірних новаторах, як Польща та Португалія, саме державні R&D витрати мають значний позитивний вплив на рівень економічного розвитку, в той час як приватні мають негативний. Подібна ситуація не прослідковується серед країн – інноваційних лідерів. Лінійна регресійна модель по Україні показала, що приватні R&D витрати не є статистично значущим фактором у контексті, що досліджувався. При цьому потрібно відмітити, що державні R&D витрати мають переважно позитивний вплив на рівень економічного зростання країни.

Отже, з міжнародного порівняльного аналізу впливу R&D витрат на рівень економічного розвитку можна зробити висновок, що шлях наздогнання Україною розвинутих країн світу повинен бути поетапним. Як показав досвід таких розвинутих країн, як Польща та Естонія, першочерговим завданням для України є проведення активної державної інноваційної політики, що сприяє збільшенню фінансування сфери R&D. І вже тільки після пройденого етапу переведення економічного розвитку України на інноваційний шлях приватний сектор на теренах активізації R&D набуде позитивного впливу на рівень економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. OECD's Main Science and Technology. [Електронний ресурс] / Access: <https://data.oecd.org>
3. Roel van Elk, Bart Verspagen, Bas ter Weel, Karen van der Wiel and Bram Wouterse A macroeconomic analysis of the returns to public R&D investments [Електронний ресурс] / Access: <http://www.merit.unu.edu/publications/working-papers/abstract/?id=5875>
4. World Bank Data. [Електронний ресурс] / Access: <http://data.worldbank.org/indicator>

Якименко Т.І.

Національний університет «Києво-Могилянська академія», студентка 6 курсу

АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЮТЮНОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ КОМПАНІЇ «ФІЛІП MORRIS УКРАЇНА»

Метою написання роботи є аналіз та розробка методів, що здатні вирішити сучасні економічні проблеми ринку тютюну в Україні та вдосконалити механізми його функціонування за допомогою інноваційних технологій. Для цього був проаналізований стан та динаміка показників тютюнового ринку на прикладі компанії «Філіп Морріс Україна».

Однією з особливостей тютюнового ринку України є те, що він сприйнятливий до різного роду інновацій.

Дане дослідження є актуальним, оскільки ринок тютюнових виробів та їх виробництво в Україні належать до найбільших в Європі. До 2008 року виробництво сигарет зростало понад 10 років поспіль. Обсяги виробництва збільшилися з 59 млрд шт. в 2000 році до 120 млрд шт. в 2005 році. В цей період було знижено акцизи на тютюнові вироби, а обмеження на куріння в громадських місцях та на рекламу тютюнових виробів були мінімальними. Максимум виробництва сигарет спостерігався в Україні в 2008 році, коли воно становило 130 млрд шт. за даними Держстату. Цього було б достатньо для забезпечення потреб найбільшого ринку ЄС, німецького, а також і наших сусідів Румунії та Словаччини. З початком економічної та фінансової кризи 2008 року офіційне виробництво сигарет почало зменшуватись: до 103 млрд шт. в 2010 році та 94 млрд шт. в 2012 році. Виробництво сигарет в 2014 році становило 86 млрд шт.

Український тютюновий ринок є одним з найбільш конкурентних та динамічних серед національних ринків тютюнової продукції. На ньому представлено близько 100 бренд-сімей і понад 350 найменувань сигарет, що свідчить про широкий вибір пропозицій і високий рівень конкуренції. Частка тютюнової галузі в харчовій промисловості – близько 17 %. Головна тенденція тютюнового ринку в Україні останніх років - падіння обсягів легального ринку. У 2014 році за даними компанії AC Nielsen річний обсяг ринку скоротився на понад 6.9% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Ситуація, коли споживання залишається стабільним, це свідчить про заміщення легального продукту нелегальним. Зростання пропозицій дешевої неврахованої продукції на ринку є результатом непрогнозованого підвищення ставок акцизного збору на сигарети.

«Філіп Морріс» (PMI) – провідна міжнародна тютюнова компанія, продукція якої продається в близько 180 країнах. Мета корпорації – забезпечувати отримання високих прибутків акціонерами та надавати високоякісну й інноваційну продукцію для споживачів, одночасно зменшуючи негативний вплив тютюнових виробів. «Філіп Морріс Україна» – провідна тютюнова компанія в Україні, де працює понад 1300 осіб. Головний офіс компанії знаходиться в Києві. Ще дев'ять регіональних офісів розташовані у різних областях країни.

Під час написання роботи, здійснено аналіз фінансового стану підприємства «Філіп Морріс» та «Філіп Морріс Україна». Для ґрунтовного аналізу фінансового стану тютюнового ринку та розробки рекомендації побудовано економетричну модель. На основі побудованої моделі можна зробити висновок, що в Україні слід очікувати збільшення продажу сегменту дешевих сигарет через низьку купівельну спроможність споживачів. Окрім цього, як відомо, найбільше національний бюджет України поповнюється за рахунок податкових відрахувань тютюнової галузі. Однак за умови нестачі грошових коштів держава може прийняти рішення про збільшення акцизних зборів та податків в цій галузі, що призведе до значного зростання ціни. Такі дії призведуть до зниження попиту та пропозиції та до збільшення частки нелегального тютюну на ринку.